

ЗВІТ
про стратегічну екологічну оцінку
Програми економічного і соціального
розвитку Носівської міської
територіальної громади на період
2024-2027 роки

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ПЛАНУ (ПРОГРАМИ) СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НОСІВСЬКОЇ ТЕРИТОЛРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ НА ПЕРІОД 2021-2023 РОКИ, ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ ДОКУМЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ.....	4
2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ТА ПРОГНОЗНІ ЗМІНИ ЦЬОГО СТАНУ, ЯКЩО ПРОГРАМУ НЕ БУДЕ ЗАТВЕРДЖЕНО (ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМИ ДАНИМИ, СТАТИСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ).....	10
3. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА СТАНУ ЙОГО ЗДОРОВ'Я НА ТЕРИТОРІЯХ, ЯКІ ЙМОВІРНО ЗАЗНАЮТЬ ВПЛИВУ.....	56
4. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, У ТОМУ ЧИСЛІ РИЗИКИ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ПРОГРАМИ, ЗОКРЕМА ЩОДО ТЕРИТОРІЙ З ПРИРОДООХОРОННИМ СТАТУСОМ.....	59
5. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАПОБІГАННЯМ НЕГАТИВНОМУ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ВСТАНОВЛЕНІ НА МІЖНАРОДНОМУ, ДЕРЖАВНОМУ ТА ІНШИХ РІВНЯХ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ПРОГРАМИ, А ТАКОЖ ШЛЯХИ ВРАХУВАННЯ ТАКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС ЇЇ ПІДГОТОВКИ.....	81
6. ОПИС НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ВТОРИННИХ, КУМУЛЯТИВНИХ, СИНЕРГІЧНИХ, КОРОТКО-, СЕРЕДНЬО- ТА ДОВГОСТРОКОВИХ, ПОСТІЙНИХ І ТИМЧАСОВИХ, ПОЗИТИВНИХ І НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ.....	85
7. ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ ВЖИТИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ.....	90
8. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ВИПРАВДАНИХ АЛЬТЕРНАТИВ, ЩО РОЗГЛЯДАЛИСЯ, ОПИС СПОСОБУ, В ЯКИЙ ЗДІЙСНЮВАЛАСЯ СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА, У ТОМУ ЧИСЛІ БУДЬ-ЯКІ УСКЛАДНЕННЯ.....	93
9. ЗАХОДИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ	96
10. ОПИС ЙМОВІРНИХ ТРАНСКОРДОННИХ НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ (ЗА НАЯВНОСТІ).....	100
11. РЕЗЮМЕ НЕТЕХНІЧНОГО ХАРАКТЕРУ.....	101
12. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	103

ВСТУП

На сучасному етапі становлення та розвитку громад все більшого значення набуває концепція сталого розвитку, спрямована на гармонізацію економічної, соціальної та екологічної складових.

Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань у процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку регіонів.

Стратегічна екологічна оцінка стратегій, планів і програм дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та здоров'я населення, використовувати результати цього аналізу для нівелювання або пом'якшення екологічних наслідків у процесі стратегічного планування.

Стратегічна екологічна оцінка (СЕО) – це новий дієвий інструмент реалізації екологічної політики, котрий базується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії впровадження стратегічної ініціативи.

Метою СЕО є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування.

1. ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ПЛАНУ (ПРОГРАМИ) ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НОСІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ НА 2024-2027 РОКИ, ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ ДОКУМЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

Підготовка проекту Програми здійснювалася відділом економічного розвитку, інвестицій та регуляторної діяльності спільно з виконавчими органами міської ради, з урахуванням пропозицій депутатів міської ради, підприємств, організацій та установ усіх форм власності, виходячи із загальної оцінки соціально-економічної ситуації, наявних матеріально-технічних ресурсів та фінансових можливостей та враховуючи стратегічні цілі Стратегії розвитку Носівської міської територіальної громади на 2020-2027 роки. Програма залишається відкритою для доповнень та коригувань. Зміни та доповнення до Програми затверджуються рішенням Носівської міської ради за поданням постійної комісії міської ради з питань соціально-економічного розвитку, бюджету, фінансів та підприємництва.

Законодавчим підґрунтям розроблення Програми є закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про засади державної регіональної політики», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» та постанови Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету».

Законодавчою основою розроблення Програми є закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про засади державної регіональної політики», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» та постанови Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету». Програму розроблено з урахуванням запровадження воєнного стану відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64 «Про введення воєнного стану в Україні», законів України «Про правовий режим воєнного стану», «Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України», постанови Кабінету Міністрів України від 11.03.2022 № 252 «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану». У Програмі враховані основні положення Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 №695), Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року, Глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року, визначені ООН, Національної доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», Стратегії розвитку Носівської об'єднаної територіальної

громади на 2020-2027 роки (затверджена рішенням 63 сесії міської ради 7 скликання від 14.02.2020 № 3/63/VII).

Програма містить основні показники економічного та соціального розвитку Носівської міської ради (територіальної громади) на 2024-2027 роки, які враховують існуючі тенденції розвитку та прогностичні показники економічного і соціального розвитку України, визначених постановою Кабінету Міністрів України від 15.05.2019 № 555 «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2020-2022 роки» (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 23.10.2019 № 883) та відповідають завданням та індикаторам їх досягнення, закладених у Стратегії розвитку Носівської територіальної громади на 2020-2027 роки та розраховані на підставі статистичних даних, намірів підприємств, установ та організацій, структурних підрозділів Носівської міської ради щодо їх діяльності у наступних роках. До Програми включено перелік цільових програм, які будуть реалізовуватись у 2024-2027 роках, а також пріоритетні об'єкти, які доцільно фінансувати за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів та інших джерел фінансування та звіт про стратегічну екологічну оцінку Плану (Програми) соціально-економічного розвитку Носівської міської територіальної громади на 2024-2027 роки.

Реалізація головних завдань та заходів Програми у 2024-2027 роках дозволить покращити інвестиційну привабливість, створити умови для підвищення рівня конкурентних переваг та потенціалу громади, та на цій основі досягти належних стандартів життя та доступності якісних послуг для мешканців громади.

Пріоритетними завданнями відповідно до стратегічних цілей розвитку Носівської територіальної громади будуть:

1. Висока якість надання суспільних послуг, зростання мобільності та соціальної активності.
2. Забезпечення належних умов для проживання громадян та стабільної діяльності житлово-комунального господарства громади.
3. Створення умов для розвитку економіки, залучення інвестицій.
4. Чисте і здорове навколишнє середовище, якісне дозвілля.

На виконання стратегічних завдань та вирішення існуючих проблем спрямовані основні Заходи економічного та соціального розвитку у 2024-2027 роки.

Програма тісно пов'язана та враховує стратегічні цілі Стратегії розвитку Носівської об'єднаної територіальної громади на 2020-2027 роки, яка базується на чинному законодавстві, методології ЄС, кращій практиці інших регіонів України та спрямована на забезпечення подальшого розвитку територіальної громади.

1. ВИСОКА ЯКІСТЬ НАДАННЯ СУСПІЛЬНИХ ПОСЛУГ, ЗРОСТАННЯ МОБІЛЬНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ	
1.1. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ЯКІСНОЇ ОСВІТИ	
<i>Завдання 1. Створення безпечного освітнього процесу в закладах освіти</i>	
1.	Виконання ремонтних робіт та облаштування найпростіших укриттів. споруд цивільного захисту (протирадіаційних укриттів) у закладах освіти відповідно до вимог законодавства.
2.	Створення комфортних умов для усіх учасників освітнього процесу в приміщеннях найпростіших укриттів закладів освіти, споруд цивільного захисту
<i>Завдання 2. Оновлення матеріально-технічного забезпечення освітніх закладів</i>	
5.	Забезпечення організованим підвозом учнів і педагогічних працівників до місць навчання, роботи та додому.
6.	Модернізація закладів освіти, оновлення та зміцнення їх матеріально-технічної бази
<i>Завдання 3. Створення умов для якісної дошкільної, шкільної та позашкільної освіти</i>	
7.	Забезпечення можливостей для використання педагогами всіх моделей професійного розвитку: проходження курсів, стажування, участь у семінарах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах, онлайн-курсах, конференціях тощо.
8.	Впровадження компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного підходів до навчання здобувачів освіти і нових освітніх технологій.
9.	Розширення мережі інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти.
1.2. Розвиток мережі спортивної інфраструктури та просування здорового способу життя серед мешканців громади	
<i>Завдання 1 Створення умов для розвитку спортивної інфраструктури та популяризація фізичної активності мешканців громади</i>	
	Розвиток дитячо-юнацького спорту в громаді, проведення спортивних змагань, відкритих турнірів з різних видів спорту
10.	Проведення спортивно-масових заходів, чемпіонатів, відкритих турнірів з різних видів спорту серед ветеранів
11.	Облаштування спортивної інфраструктури громади
<i>Завдання 2 Підвищення рівня професійних компетентностей педагогічних працівників</i>	
12.	Забезпечення можливостей для використання педагогами всіх моделей професійного розвитку: проходження курсів, стажування, участь у семінарах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах, онлайн-курсах, конференціях тощо.
13.	Впровадження компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного підходів до навчання здобувачів освіти і нових освітніх технологій.
1.3. Розвиток спортивної інфраструктури та залучення мешканців громади до масового спорту	
<i>Завдання 1 Модернізація стадіонів та створення нових спортивних майданчиків</i>	
14.	Забезпечення модернізації та зміцнення матеріально-технічної бази стадіонів та спортивних майданчиків, облаштування необхідним обладнанням та інвентарем.
15.	Будівництво багатофункціональних спортивних майданчиків для масового використання.
<i>Завдання 2 Проведення капітальних ремонтів спортивних комплексів та залів</i>	
16.	Реконструкція і ремонт наявних капітальних спортивних споруд та оснащення їх сучасним інвентарем і обладнанням.
17.	Забезпечення ефективного функціонування, розширення мережі та удосконалення роботи закладів фізичної культури і спорту.
18.	Реконструкція спортивного залу Носівської ЗОШ I – III ст. №2
19.	Капітальний ремонт комплексу будівлі КПНЗ "ДЮСШ" Носівської міської ради у м. Носівка із застосуванням заходів теплореновації (заміна вікон та дверей, утеплення фасаду, заміна даху)
<i>Завдання 3 Сприяння створенню та підтримка діяльності спортивних об'єднань на теренах Носівської громади</i>	
20.	Підтримка діяльності спортивних громадських об'єднань, федерацій з видів спорту та громадських ініціатив щодо розвитку певних галузей спорту
21.	Залучення мешканців громади до участі у спортивно-масових та фізкультурно-оздоровчих заходах, організація і проведення заходів та акцій з популяризації здорового способу життя.
22.	Забезпечення в Носівській громаді технічних умов для організації спортивних змагань та тренувань із ігрових видів спорту дітей та населення.
1.4. Забезпечення потреб мешканців громади у сфері культури	

Завдання 1 Перетворення діючої бібліотеки на комфортні місця соціальної комунікації мешканців населених пунктів, розширення їхніх послуг	
23.	Реконструкція Публічної бібліотеки Носівської міської ради та відділу для дітей зокрема
Завдання 2 Створення умов для розвитку мешканців громади у сфері культури	
24.	Проведення фестивалів, конкурсів та свят, концертних програм та забезпечення змістовного дозвілля, доступу до можливостей для творчого самовираження.
25.	Забезпечення рівного доступу до отримання якісної мистецької освіти.
26.	Будинок культури – осередок культурного та духовного розвитку громади. Проведення капітального ремонту Володьководівчицького будинку культури. Добудова диско-залу до Носівського будинку культури
1.5. Надання якісних медичних послуг	
Завдання 1. Проведення заходів профілактики захворювань серед жителів громади	
27.	Проведення профілактичних медоглядів на територіях населених пунктів громади.
28.	Підвищення рівня надання первинної медико-санітарної допомоги шляхом забезпечення засобами діагностики та медичними засобами для проведення профілактичного щеплення
29.	Надання медичної допомоги з дотриманням вимог локальних клінічних протоколів
30.	Інтенсифікація заходів по покращенню санітарно-гігієнічного виховання жителів громади з урахуванням пандемії коронавірусної інфекції, пропаганда здорового способу життя, боротьби із шкідливими для здоров'я звичками, основ здорового способу життя, відповідального батьківства, сучасних вимог щодо догляду за дітьми
Завдання 2 Покращення умов праці та підвищення кваліфікації медичних працівників, поліпшення кадрового забезпечення закладів охорони здоров'я	
31.	Підвищення кваліфікації медичних працівників шляхом проходження відповідних тематичних курсів, участі у семінарах, конференціях тренінгах
32.	Підготовки майбутніх лікарів шляхом забезпечення проходження інтернатури лікарями – інтернами
Завдання 3 Покращення матеріально-технічного оснащення медичних закладів громади	
33.	Реконструкція та ремонт закладів охорони здоров'я
34.	Закупівля для медичних установ спеціалізованого автотранспорту
35.	Дооснащення закладів охорони здоров'я сучасною медичною апаратурою та обладнанням згідно табелю оснащення
2. Створення комфортних умов для проживання громадян	
2.1 Розвиток інфраструктури та мережі вуличного освітлення в населених пунктах громади	
Завдання 1 Будівництво, ремонт та утримання доріг	
36.	Сприяння розвитку дорожньо-транспортної інфраструктури та створення безперервних, безпечних, економічних та зручних умов руху транспортних засобів.
37.	Капітальний та поточний ремонт доріг комунальної форми власності та підтримання їх в належному стані. Співпраця з Службою автомобільних доріг у Чернігівській області та Управлінням капітального будівництва обласної державної адміністрації для виконання заходів по ремонту та експлуатаційному утриманню доріг, з метою створення сприятливих умов для учасників дорожнього руху та пасажирів на території громади.
Завдання 2 Поширення вуличного освітлення в населених пунктах громади	
38.	Реконструкція існуючих та будівництво нових мереж вуличного освітлення міста Носівка та населених пунктів Носівської територіальної громади
2.2 Підвищення якості надання населенню житлово-комунальних послуг	
Завдання 1 Підвищення ефективності функціонування підприємств – надавачів житлово-комунальних послуг	
39.	Оновлення автопарку комунальних підприємств для надання послуг з вуличного освітлення, поводження з ТПВ, ремонту доріг комунальної власності
40.	Придбання паливно-заправного модуля
41.	Розширення переліку комунальних послуг що надаються мешканцям громади та підвищення їх якості.
42.	Розробка програм у сфері житлово-комунального господарства та благоустрою територій населених пунктів громади
Завдання 2 Модернізація системи водопостачання та водовідведення	

43.	Забезпечення належного функціонування систем водопостачання та водовідведення, контроль за якістю води, своєчасний ремонт обладнання
44.	Проектування та будівництво артезіанської свердловини в м.Носівка
45.	Проектування та будівництво локальних очисних споруд
Завдання 3 Підвищення ефективності управління енергетичними ресурсами	
46.	Підвищення рівня енергоефективності будівель бюджетних закладів шляхом їх реконструкції з впровадженням енергоефективних заходів.
47.	Проведення роз'яснювальної роботи щодо популяризації питань енергоефективності
48.	Впровадження системи енергоменеджменту
3. Створення сприятливих умов для розвитку економіки, залучення інвестицій	
3.1 Ефективне планування територіального розвитку	
Завдання 1 Розробка генеральних планів та зонінгу для населених пунктів громади, її просторового планування	
49.	Розроблення містобудівної документації населених пунктів Носівської міської ради
Завдання 2 Встановлення меж населених пунктів громади	
50.	Встановлення меж населеного пункту м. Носівка
3.2 Створення сприятливого середовища для розвитку бізнесу	
Завдання 1 Розробка та просування інвестиційних пропозицій громади в Україні та за її межами	
51.	Визначення пріоритетних видів інвестиційної діяльності для громади
52.	Розроблення інвестиційного паспорту громади
Завдання 2 Сприяння розвитку бізнесу на теренах громади	
53.	Популяризація підприємництва в навчальних закладах шляхом проведення інформаційно-освітніх кампаній, проведення навчальних програми щодо основ економіки, факультативних занять із підприємництва
54.	Сприяння формуванню елементів інвестиційної інфраструктури (індустріального парку тощо)
55.	Розробка програми підтримки розвитку мікро- та малого підприємництва
3.3 Розвиток туристичної та відпочинкової привабливості	
Завдання 1 Інституційна та інформаційна підтримка розвитку туризму	
56.	Створення нових зон та місць відпочинку
57.	Розроблення туристичних маршрутів на території громади, розвиток зеленого туризму
Завдання 2 Збереження та реставрація пам'яток історико-культурної спадщини	
58.	Реставрація пам'яток архітектури національного значення
4. Чисте і здорове навколишнє середовище, якісне дозвілля	
4.1 Покращення екологічної безпеки	
Завдання 1 Поліпшення збору та утилізації твердих побутових відходів	
59.	Будівництво полігону для складування твердих побутових відходів у Носівській громаді
60.	Оптимізація графіків вивезення сміття, розширення мережі абонентів, надання транспортних послуг за заявками громадян для зменшення рівня забруднення території громади.
Завдання 2 Формування екологічної свідомості та екологічної культури громадян	
61.	Проведення освітньо-інформаційної кампанії серед населення щодо екологічної необхідності постійного та правильного поводження з побутовими відходами та важливості впровадження роздільного збирання твердих побутових відходів
62.	Запровадження в закладах освіти громади навчального курсу екологічної освіти
4.2 Ефективне використання природних ресурсів та збереження довкілля	
Завдання 1 Розчищення водоймищ на території громади	
63.	Реконструкція річки Новий Потік на території с. Володькова Дівиця з метою покращення її технічного стану та благоустрою зони відпочинку
Завдання 2 Організація зелених зон та зон відпочинку	
64.	Збереження та розвиток зелених зон
65.	Облаштування громадської вбиральні в центрі міста Носівка
4.3 Зобов'язання та заходи у сфері охорони довкілля та сталого використання природних ресурсів	
Завдання 1 Впровадження сучасної системи контролю за довкіллям	
66.	Технічне оснащення системи спостереження за станом забруднення довкілля
Завдання 2 Впровадження сучасних методів переробки твердих побутових відходів	

67.	Створення системи роздільного збору та вторинної переробки відходів
68.	Створення потужностей з переробки та утилізації твердих побутових відходів і рослинних відходів
<i>Завдання 3 Охорона довкілля та раціональне використання природних ресурсів</i>	
69.	Розробка комплексу програмних заходів та дій з адаптації території, в тому числі зелених насаджень до зміни клімату, сприяння покращення мікроклімату в зонах житлової забудови.
70.	Розробка Програми та вдосконалення нормативно-правового регулювання екополітики Носівської територіальної громади
71.	Розробка заходів (план дій, програм) щодо: <ul style="list-style-type: none"> - боротьби з деградацією орендованих земель сільськогосподарського призначення та опустелюванням (досягнення нейтрального рівня деградації земель - стабільного рівня органічного вуглецю (гумусу) у ґрунтах сільськогосподарських угідь в межах 2,24% - 3,19%, зі збільшення не менше ніж на 0,1%); - відновлення зрошення і поліпшення еколого-меліоративного стану зрошуваних земель; - упорядкування орних земель шляхом виведення з їх складу схилів, земель водоохоронних зон, ерозійно небезпечних та інших непридатних для розорювання угідь; - відтворення лісів, створення нових та реконструкції існуючих полезахисних лісових смуг та інших захисних насаджень; - відновлення лучних, водно-болотних та інших антропогенних змінених екосистем, створення і відновлення сіножатей та пасовищ.
72.	Розробка заходів створення нових та збереження існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також територій Смарагдової мережі, формування екомережі.

2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ТА ПРОГНОЗНІ ЗМІНИ ЦЬОГО СТАНУ, ЯКЩО ПРОГРАМУ НЕ БУДЕ ЗАТВЕРДЖЕНО (ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМИ ДАНИМИ, СТАТИСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ)

Носівська міська територіальна громада з центром - м. Носівка. Територія - 580,94 км² або 58094 га, в тому числі: земель державної власності - 225,017 км², земель комунальної власності - 148,3943 км², земель приватної власності - 207,5287 км², з них площа населених пунктів 60,716 км².

Протяжність доріг складає 280,3 км., з них: з твердим покриттям – 132,3 км., в тому числі з асфальто-бетонним покриттям 112,0 км., чорне шосе – 12,0 км., з білим щебеним гравійним покриттям – 6,1 км., бруківкою – 2,2 км., та з ґрунтовим покриттям – 148,0 км..

Кількість населення - 19368 чол. Всього населених пунктів - 21, в них 11993 дворів.

Корисних копалин - немає.

Найбільші забруднювачі області

В переліку найбільших забруднювачів області відсутні об'єкти з розміщенням на території Носівської територіальної громади.

2.1 АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

В 2022 році під час воєних дій в країні, продукти хімічної реакції, які спричинені вибухами, детонацією ракет та снарядів, вивільняються в атмосферу.

Також треба враховувати, що окупант обстрілює нафтобази, промислові підприємства, які використовують у своїй діяльності різні хімічні речовини. А це також десятки тисяч тонн вивільнених в атмосферу шкідливих речовин.

За даними Головного управління статистики в області, у 2022 році 313 підприємства (363 – в 2021 році), звітувалися по формі 2-ТП (повітря) щодо викидів від стаціонарних джерел забруднення в атмосферне повітря.

Відповідно до Інструкції щодо порядку складання державної статистичної звітності про охорону атмосферного повітря за формою 2-ТП (повітря), починаючи з 2004 року, звіт складають підприємства, установи, організації, громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності, що мають стаціонарні джерела викидів забруднюючих речовин і взяті на державний облік у галузі охорони атмосферного повітря.

Крім того, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 13.12.2001 № 1655 «Про затвердження Порядку ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря» (зі змінами), взяття на державний облік об'єктів, видів та обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря, з 2014 року здійснює Міністерство захисту довкілля та

природних ресурсів України.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

У 2022 році викиди від стаціонарних джерел здійснили 313 підприємств, організацій, установ, громадян – суб'єктів підприємницької діяльності в Чернігівській області склали 15,033 тис. т, що на 7,940 тис. т (35,0%) менше викидів минулого року 22,973 тис. т.

Зменшення викидів промислових підприємств обумовлено вторгненням РФ на територію нашої країни. Підприємства на деякий час призупиняли свою діяльність, декілька припинило свою діяльність у зв'язку з критичними руйнуваннями. Підприємства, які зазнали незначних руйнувань, майже всі відновили роботу.

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел по Чернігівській області у розрахунку на одну особу склали 15,7 кг і в розрахунку на 1 км² – 471,2 кг.

Динаміка та обсяги викидів в атмосферне повітря подана в табл. 2.1.-2.4., рис. 2. 1.

Табл. 2.1. Динаміка викидів в атмосферне повітря

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис. т			Щільність викидів у розрахунку на 1 кв. км, кг	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	Обсяг викидів на одиницю ВРП, т
	Всього	у тому числі				
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами			
2000	64,183	20,164	44,019	2001	55	*
2019	27,437	27,437	**	860,0	27,5	*
2020	20,888	20,888	**	655,0	21,2	*
2021	22,973	22,973	**	720,1	23,7	*
2022	15,033	15,033	**	471,2	15,7	*

* - розрахунки валового регіонального продукту (ВРП) не проводяться

** - викиди від пересувних джерел забруднення Головним управлінням статистики у Чернігівській області з 2016 року не розраховувались.

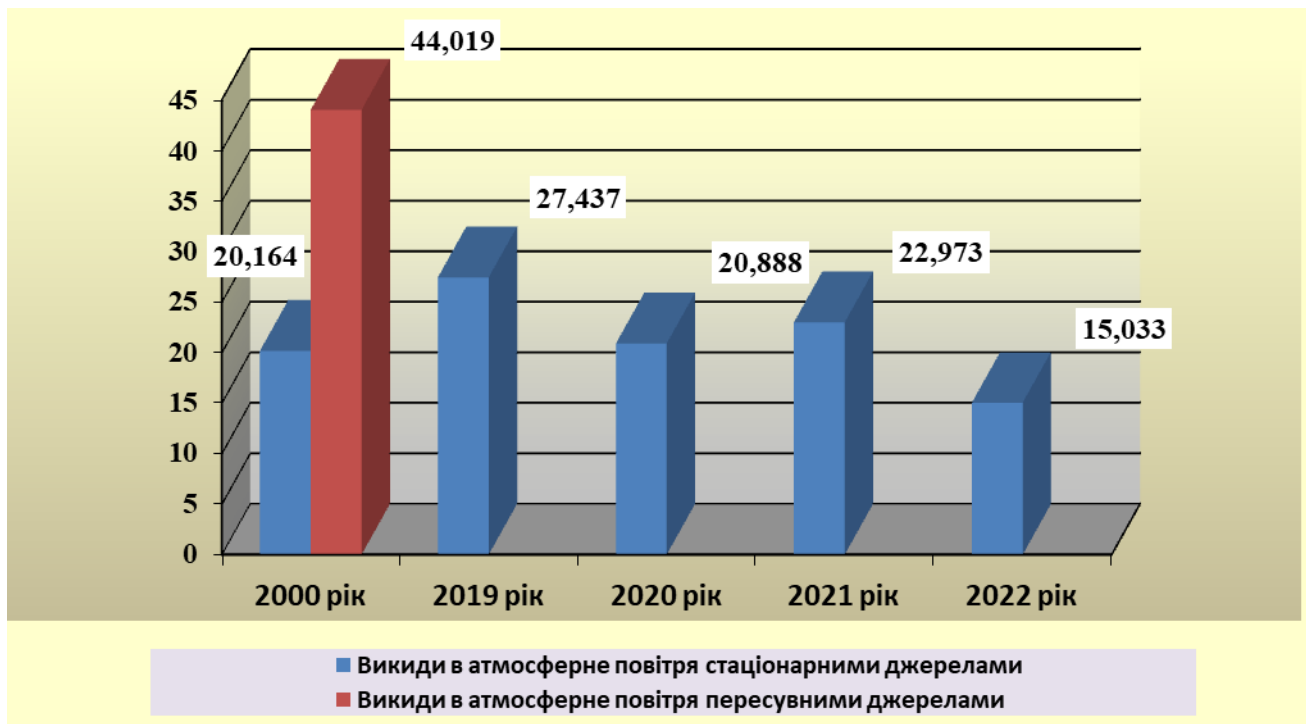

Рис. 2.1. Динаміка викидів в атмосферне повітря, тис. т*

Табл. 2.2. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у регіоні по окремих населених пунктах, тис. тонн

Назва населених пунктів	2000	2019	2020	2021*	2022*
Всього	20,164	27,437	20,888	22,973	15,033
Корюківський	0,040	0,688	0,745	1,315	1,093
Ніжинський	0,123	0,161	0,110	4,159	3,687
Н-Сіверський	0,177	0,128	0,125	1,211	1,112
Прилуцький	0,094	0,759	0,794	5,009	4,619
Чернігівський	1,661	0,623	0,560	11,279	4,522

*- 17.07.2020р. Верховною Радою України було ухвалено постанову №3650 «Про утворення та ліквідацію районів». Цим документом парламент більш ніж утричі скоротив кількість районів та суттєво збільшив їх розміри. Так, в Чернігівській області замість наявних до цього часу 22 районів утворилось 5: Корюківський, Ніжинський, Новгород-Сіверський, Прилуцький та Чернігівський.

Табл. 2.3. Динаміка викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря, в тому числі по найпоширеніших речовинах (пил, діоксид сірки, діоксид азоту, оксид вуглецю) в цілому по області та в розрізі населених пунктів, тис. тонн

Населені пункти	2021 р.					2022 р.				
	разом	в т.ч.				разом	в т.ч.			
		пил	діоксид сірки	діоксид азоту	оксид вуглецю		пил	діоксид сірки	діоксид азоту	оксид вуглецю
Всього:	22,973	3,841	3,513	2,378	1,939	15,033	0,695	0,429	0,932	1,129
Корюківський	1,315		0,023	0,151		1,093	0,038	0,012	0,076	0,149
Ніжинський	4,159		0,077	0,154		3,687	0,466	0,055	0,100	0,342
Н.-Сіверський	1,211		0,024	0,036		1,112	0,020	0,029	0,029	0,050
Прилуцький	5,009		0,038	0,274		4,619	0,133	0,014	0,205	0,187
Чернігівський	11,279		3,351	1,763		4,522	0,038	0,319	0,522	0,401

*- 17.07.2020р. Верховною Радою України було ухвалено постанову №3650 «Про утворення та ліквідацію районів». Цим документом парламент більш ніж утричі скоротив кількість районів та суттєво збільшив їх розміри. Так, в Чернігівській області замість наявних до цього часу 22 районів утворилось 5: Корюківський, Ніжинський, Новгород-Сіверський, Прилуцький та Чернігівський.

Табл. 2. 4. Обсяги викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в атмосферне повітря по районах області у 2022 р.

	Обсяги викидів, тис. тонн		Збільшення / зменшення викидів у 2022 р. проти 2021 р., тис. тонн	Обсяги викидів у 2022 р. до 2021 р., %	Викинуто в середньому одним підприємством, тонн
	у 2022 р.	у 2021 р.			
Всього	15,033	22,973	-7,940	65,4	48,029
Корюківський	1,093	1,315	-0,222	83,1	3,492
Ніжинський	3,687	4,159	-0,472	88,7	11,780
Н.-Сіверський	1,112	1,211	-0,099	91,8	3,553
Прилуцький	4,619	5,009	-0,390	92,2	14,757
Чернігівський	4,522	11,279	-6,757	40,1	14,447

Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)

В порівнянні з минулим роком кількість підприємств зменшилась, після повномасштабного вторгнення рф, деякі суб'єкти підприємницької діяльності були змушені припинити свою діяльність, внаслідок влучань та суттєвих пошкоджень.

Найбільша кількість промислових підприємств знаходиться в Чернігівському районі та м. Чернігів – 101 (32% – усіх підприємств області), у Ніжинському районі – 74 (23%), Прилуцькому районі – 68 (22%), Корюківському районі – 40 (13%) та Новгород-Сіверському районі – 30 (10%) відповідно.

Найбільші обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря мають підприємства: сільського господарства, лісового та рибного господарства – 8,502 тис. т, або 56,6%; виробництва переробної промисловості – 1,975 тис. т, або 13,14%; енергетики – 1,650 тис. т, або 10,98% від загальних викидів стаціонарними джерелами по області.

У містах та районах, де розташовані підприємства вищезазначених галузей, спостерігаються найвищі обсяги викидів в атмосферне повітря. Серед населених пунктів найбільшого антропогенного навантаження зазнає атмосфера міста Чернігова.

Найбільшим забруднювачем атмосферного повітря на Чернігівщині залишається КЕП «Чернігівська ТЕЦ» ТОВ фірми «ТехНова», яке розташоване в м. Чернігів. Викиди в атмосферне повітря підприємством складають близько 6,34% від викидів області та 21,07% викидів стаціонарних джерел підприємств Чернігівського району.

Під час бойових дій в місті підприємство постійно піддавалося обстрілам рф, довгий час не працювало, відновлювалося. Відповідно було менше спалено в пилувугільних котлах станцій твердого палива, тобто вугілля, чим і пояснюється суттєво зменшена кількість викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря підприємством в 2022 році – 0,953 тис.т, з них: 0,272 тис. т сполук азоту, 0,297 тис. т діоксиду та інших сполук сірки, 0,045 тис. т оксиду вуглецю, 0,316 тис. т речовин у вигляді суспендованих твердих частинок

Державною екологічною інспекцією у Чернігівській області протягом звітного періоду проведено 46 перевірок по контролю за станом атмосферного повітря. За виявлені порушення притягнуто до адміністративної відповідальності 51 особу на суму 9,146 тис. грн. Стягнуто 10,965 тис. грн.

Пред'явлено 6 претензій на відшкодування збитків державі на суму 189,476 тис. грн. Стягнуто 2 претензії на суму 382,601 тис. грн.

Відібрано 120 об'єднаних проб викидів забруднюючих речовин від 26 стаціонарних джерел забруднення атмосферного повітря на 8 підприємствах. Проведено 609 визначень.

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності подані в табл. 2.5.

Табл. 2.5. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності у 2022 р.

/n	Види економічної діяльності	Обсяги викидів за регіоном	
		t	% до загального підсумку
	Усі види економічної діяльності	15033,091	100
	у тому числі:		
.1.	Сільське, лісове та рибне господарство	8502,384	56,56
.2.	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	541,667	3,60
.3.	Переробна промисловість	1975,252	13,14
.4.	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1650,320	10,98
.5.	Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1426,868	9,49
.6.	Будівництво	12,292	0,08
.7.	птова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	141,050	0,94
.8.	Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	524,222	3,49
.9.	Інформація та телекомунікації	1,597	0,01
.10.	Фінансова та страхова діяльність	0,412	0,003
.11.	Операції з нерухомим майном	79,495	0,53
.12.	Професійна, наукова та технічна діяльність	0,209	0,001
.13.	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1,362	0,01
.14.	Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	27,120	0,18
.15.	Освіта	63,683	0,42
.16.	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	77,695	0,52
.17.	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	7,463	0,05

Якість атмосферного повітря в населених пунктах

Бойові дії, які проходили на території області нанесли жахливі наслідки природі нашої області: пожежі на польових масивах, лісах та в унікальних екосистемах заповідного фонду. Шкідливі викиди в атмосферу продуктів горіння нафтобаз, комерційних та промислових об'єктів, наприклад пожежа в ТРЦ Епіцентр в м. Чернігові нанесли величезної шкоди для людського здоров'я за рахунок горіння токсичних синтетичних речовин та сприяють появі кислотних дощів.

Загалом, порівняно з 2021 роком рівень забруднення атмосферного повітря майже не змінився: дещо підвищився вміст завислих речовин та знизився вміст оксиду вуглецю та діоксиду азоту вміст діоксиду сірки залишився на тому ж самому рівні.

За інформацією Державної установи «Чернігівський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» у 2022 році по області було проведено дослідження 1357 проб атмосферного повітря, з них 1351 проб у міських поселеннях, 6 – у сільських. Кількість проб атмосферного повітря з перевищенням гранично допустимих концентрацій хімічних речовин по області становила 60, що складає 4,4%, проти 4,0% у 2021 році.

Моніторингові дослідження атмосферного повітря у 2022 році проводились по м. Чернігову (19 точок), м. Ніжин (1 точка), м. Прилуки (2 точки).

Перевищення гранично-допустимих концентрацій забруднювальних речовин було виявлено лише на території м. Чернігова (27 – по пилу неограничному, 33 – по оксиду вуглецю) в місцях скупчення автомобільного транспорту та на автомагістралях.

В зоні впливу промислових підприємств, перевищення ГДК забруднювальних речовин не виявлялися.

В 2022 році на замовлення Департаменту екології та природних ресурсів Чернігівської обласної державної адміністрації було проведено моніторингові дослідження по визначенню забруднюючих речовин в атмосферному повітрі у містах області Бахмач, Корюківка, Ніжин та Прилуки. Дослідження з атмосферного повітря області, були передбачені діючою Програмою державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря зони «Чернігівська» на 2021-2025 роки.

У рамках діючої Програми охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області на 2021-2027 роки (зі змінами), за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у

2022 році були передбачені виконання природоохоронного заходу «Здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря зони «Чернігівська».

Оцінка якості повітря проводилась Державною установою «Чернігівським обласним центром контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» протягом п'яти місяців, з червня по жовтень включно. У повітрі визначався вміст домішок: діоксиду сірки, діоксиду азоту, бензолу, оксиду вуглецю, твердих часток – пилу та важких металів (свинцю, кадмію, ртуті, нікелю).

Проби повітря відбиралися на території житлових забудов у м. Бахмач та м. Корюківка в зоні впливу автотранспорту, у м. Прилуки – біля заводу «Пластмас». А у м. Ніжин – на спортивному майданчику гімназії №9 біля ПрАТ Завод «Ніжинсільмаш».

За висновками досліджень вміст забруднюючих речовин в атмосферному повітрі у вищевказаних населених пунктах знаходиться у межах гранично допустимих концентрацій.

Найбільшим забруднювачем атмосферного повітря на Чернігівщині є КЕП «Чернігівська ТЕЦ» ТОВ фірми «ТехНова», яке розташоване в м. Чернігів. В 2022 році підприємство викинуло в атмосферне повітря 953,257 т забруднювальних речовин.

Моніторинг вмісту забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в зоні впливу підприємства в 2022 році не проводився, так як лабораторія у зв'язку з бойовими діями спричиненими вторгненням рф до нашої країни була суттєво пошкоджена.

Окрім автомобільних газів та викидів підприємств, причиною утворення смогу могли бути також продукти горіння через спалення сміття та листя на присадибних ділянках, а також у звітному періоді шкідливі викиди в повітря спричинені горінням від розриву снарядів та їх потрапляння по будівлях, нафтобазах і т.д.

Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря

Чернігівським обласним центром з гідрометеорології вимірюється потужність експозиційної дози (ПЕД) гамма випромінювання на 7 пунктах мережі спостережень: м.Ніжин, м.Остер, Придеснянська воднобалансова станція с. Покошичі, м.Прилуки, м.Семенівка, м. Чернігів та м. Сновськ.

Аналіз середньомісячної потужності експозиційної дози гамма-випромінювання у повітрі показує, що перевищень мінімального рівня дії, який складає 30 мкР/год, не спостерігалось. Потужність експозиційної дози гамма-випромінювання по області становила в середньому 12 мкР/год, що не відрізняється від показників минулих років.

В березні і квітні, під час наступу військ рф на місто було декілька разів зафіксовано максимально разові рівні 16,0-20,0 мкР/год. Коливання показників залежало від температурного режиму, напрямків та сили вітру, кількості опадів.

Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття

Здоров'я людини визначається складною взаємодією таких чинників, як спадковість, соціально-економічне та психологічне благополуччя, доступність і якість медичного обслуговування, спосіб життя і якість навколишнього середовища.

Забруднення атмосферного повітря впливає на здоров'я населення, шляхом загострення хронічних хвороб серцево-судинних, органів дихання, крові, нервової системи, алергії.

За останні роки згідно статистичних даних захворюваність органів дихання характеризується стабільністю. Забруднення атмосферного повітря знаходиться в малих дозах концентрації і не викликають явних патологічних процесів, а приводять до хронічних захворювань. У виникненні хвороб пов'язаних з органами дихання відіграють роль забруднювальні речовини атмосферного повітря, такі як пил, оксиди сірки та азоту, продукти загорання нафти, вугілля, природного газу, озон, важкі метали та інші.

Відповідно до наказу МОЗ України №157 від 26.01.2018 року «Про внесення змін до деяких наказів МОЗ України» скасовано первинний облік захворювань, в зв'язку з чим показники захворюваності населення не розробляються.

Державна політика та заходи у сфері поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря

З метою нормування та регулювання викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря Департаментом екології та природних ресурсів облдержадміністрації за звітний період видано 92 дозволи (в 2021 році – 200 дозволів), в яких визначалися шляхи та терміни зменшення обсягів викидів в атмосферне повітря. Дотримання суб'єктами господарювання умов, визначених у дозволах, регламентів прийнятих технологічних процесів та неперевищення встановлених гранично допустимих обсягів викидів забруднюючих речовин є основою забезпечення охорони атмосферного повітря.

Несанкціоновані викиди в атмосферу, наразі створюють значну загрозу атмосферному повітрю, і як наслідок здоров'ю населення як в області, так і в державі в цілому. Недостатня забезпеченість на рівні області спеціальними приладами та пристроями не дозволяє повноцінно здійснювати контроль за дотриманням вимог природоохоронного законодавства в галузі охорони атмосферного повітря, в тому числі виявляти і фіксувати порушення та формувати доказову базу з метою притягнення винних осіб до відповідальності.

З метою покращення якості атмосферного повітря і зменшення викидів в

атмосферне повітря та на виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 №827 «Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря» в області діє «Програма державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря зони «Чернігівська» на 2021-2025 роки». Дана програма охоплює територію області, за виключенням м. Чернігів.

В 2022 році Програмою було передбачено проведення додаткових досліджень стану атмосферного повітря у Бахмачі, Корюківці, Ніжині та Прилуках. Дослідження здійснювались Державною установою «Чернігівським обласним центром контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» на замовлення Департаменту екології та природних ресурсів Чернігівської ОДА. Захід було здійснено в рамках Програми охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області на 2021-2027 роки, за кошти обласного фонду охорони навколишнього природного середовища. На протязі п'яти місяців було проведено 660 досліджень стану атмосферного повітря зони «Чернігівська» у пунктах спостереження в вищезазначених містах області на загальну суму 84,93 тис. гривень.

За результатами досліджень встановлено, що вміст забруднюючих речовин: ангідриду сірчистого, азоту діоксиду, бензолу, вуглецю оксиду, твердих часток (ТЧ10), твердих часток (ТЧ2,5), важких металів (свинцю, кадмію, ртуті, нікелю) в атмосферному повітрі вищезазначених міст знаходяться в межах гранично допустимих концентрацій, встановлених Гігієнічними регламентами «Гранично допустимі концентрації хімічних і біологічних речовин в атмосферному повітрі населених пунктів», що затверджені наказом МОЗ України від 14.01.2020 №52.

Враховуючи вищевикладене, на сьогодні в області відсутня потреба у встановленні стаціонарних пунктів спостереження, в межах зони «Чернігівська», які передбачені даною Програмою.

2.2 ВОДНІ РЕСУРСИ

Водні ресурси – це придатні для використання води Землі: річкові, озерні, морські, підземні, ґрунтові води, водосховища, лід гірських і полярних льодовиків, або всі води гідросфери.

Гідрографічна мережа Чернігівщини належить до басейнів великих річок Десна та Дніпро. Ці басейни згідно з Державним водним кадастром у межах області розбито на водогосподарські ділянки (басейн р. Дніпро – 7 ділянок, басейн р. Десна – 6 ділянок).

Усього на території області протікає 1570 річок загальною довжиною 8369 км. Відповідно до класифікації річок України всі річки Чернігівщини поділяються на: 2 великі річки – Дніпро (124 км) та Десна (505 км), 8 середніх – Сож, Трубіж, Супій, Удай, Судость, Сейм, Снов, Остер (загальна протяжність 723 км), 1560 малих річок (загальна протяжність 7017 км), з яких 160 мають довжину більше 10 км. Головною водною артерією області

являється р. Десна.

Водні ресурси – це придатні для використання води Землі: річкові, озерні, морські, підземні, ґрунтові води, водосховища, лід гірських і полярних льодовиків, або всі води гідросфери.

Водні ресурси – це придатні для використання води Землі: річкові, озерні, морські, підземні, ґрунтові води, водосховища, лід гірських і полярних льодовиків, або всі води гідросфери.

Водокористування та водовідведення

Загальний забір води в 2022 році по області, згідно з даними державного обліку водокористування форми № 2ТП-водгосп (річна), становив 64,43 млн м³. У порівнянні з 2021 роком (102,2 млн м³), забір свіжої води зменшився на 37,8 млн м³ або на 37%. (рис. 2.2.).

З поверхневих водних об'єктів було забрано 31,12 млн м³ води (48% від загального об'єму), з підземних горизонтів – 33,31 млн м³ (52 %).

Динаміка забору води з поверхневих джерел за останні чотири роки представлена на рис. 2.3.

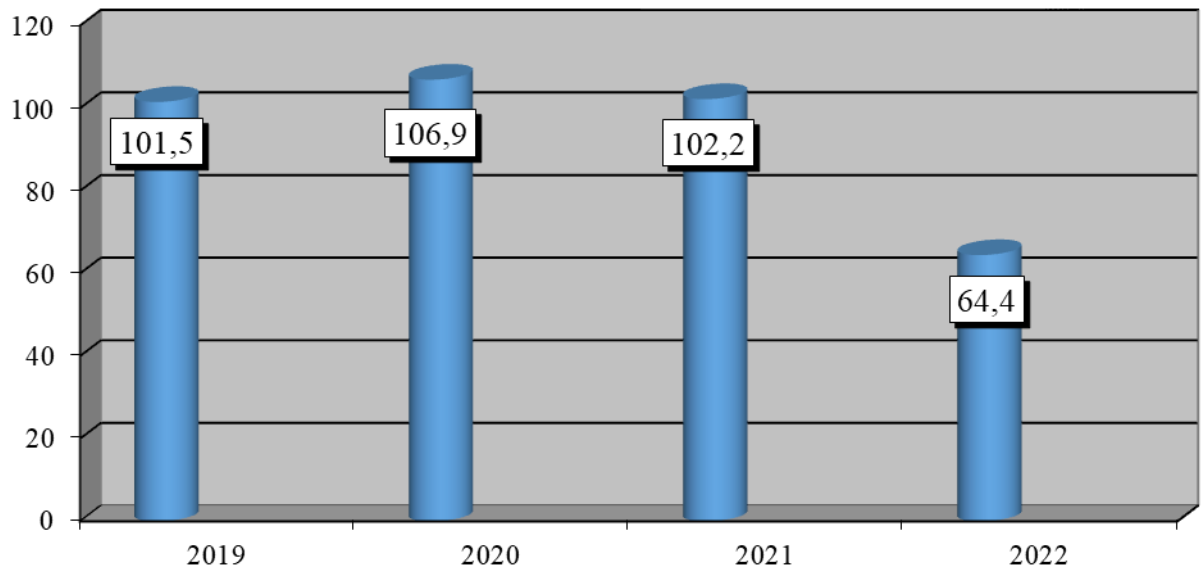

Рис. 2.2. Забір свіжої води, млн м³

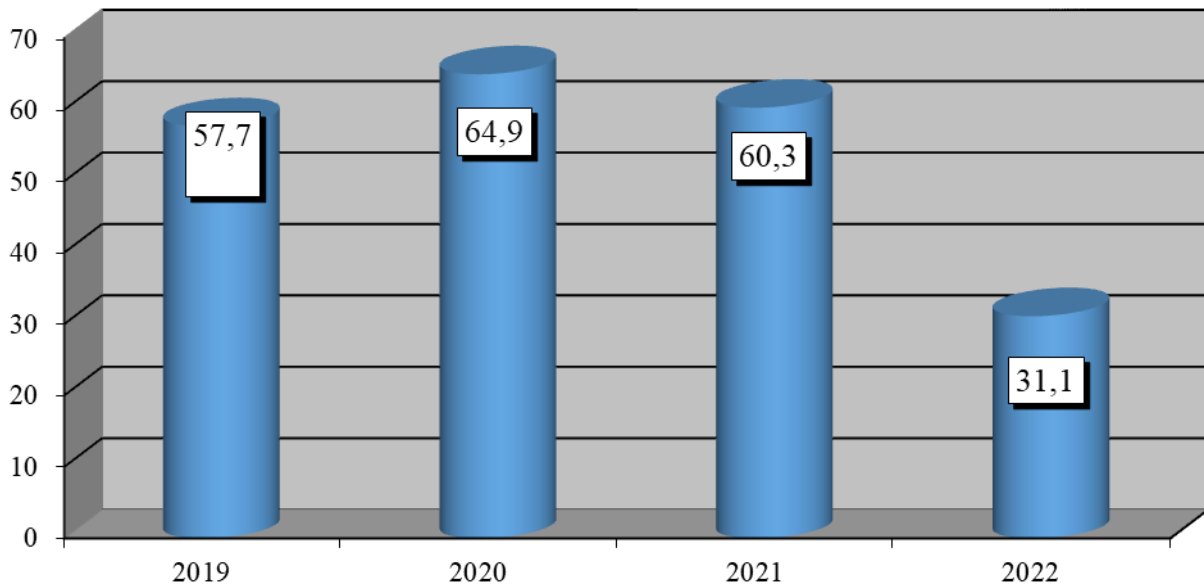

Рис. 2.3. Динаміка забору води з поверхневих джерел, млн м³

Табл. 2.6. Структура загального водозабору

	млн. м ³			% (+збільш/ -зменш.)
	2021р.	2022р.	Різниця (+ збільш. \ - зменш.)	
Загальний водозабір	102,2	64,43	-37,77	-37,0
- забір води поверхневої	60,3	31,12	-29,18	-48,4
- забір води підземної	41,9	33,31	-8,59	-20,5

Динаміка забору води з підземних джерел за останні чотири роки наведена на рис. 2.4.

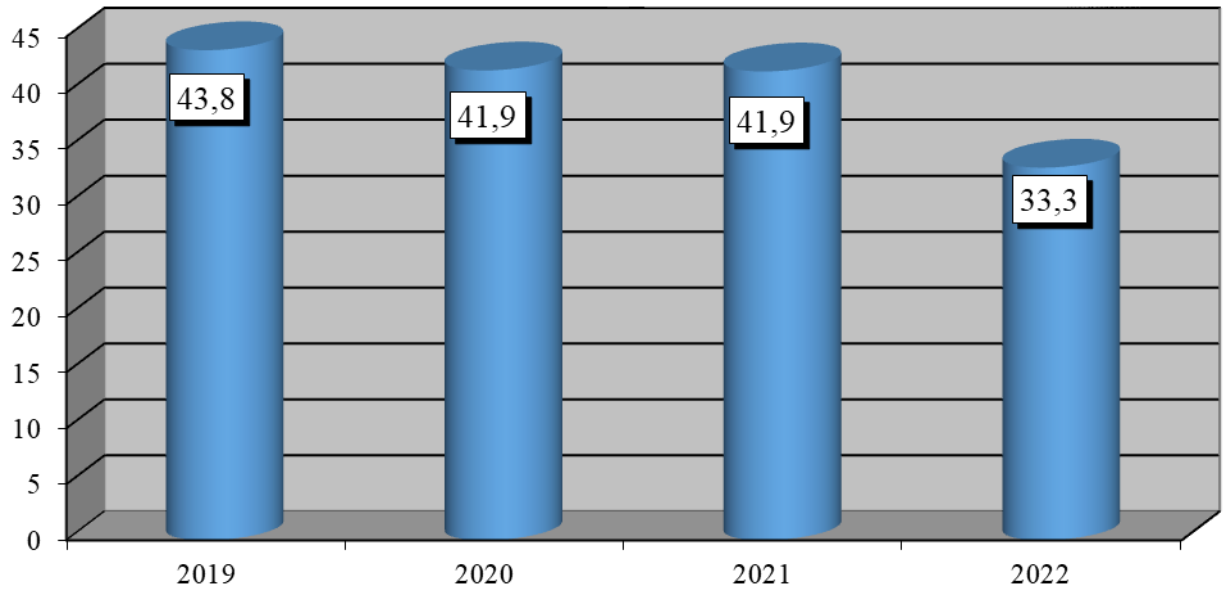

Рис.2.4. Динаміка забору води з підземних джерел, млн м³

Загальне використання водних ресурсів в 2022 році становило 55,58 млн м³ і зменшилось в порівнянні з минулим роком (91,44 млн м³) на 35,86 млн м³ або на 39%.

Структура загального використання води млн м³ представлена на рис. 4.1.2.4., відсоток від загального використання води – в табл. 2.5.

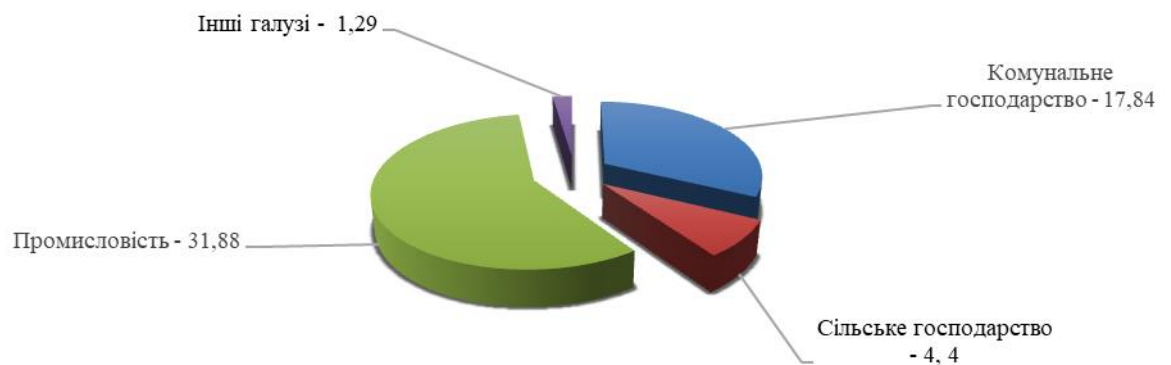

Рис. 2.5. Структура загального використання води, млн м³

Табл. 2.7. Відсоток від загального використання води

Промисловість	58 %
Комунальне господарство	32 %
Сільське господарство	8 %
Інші галузі	2 %
Всього	100 %

Використання води в промисловості становило 31,88 млн м³, проти минулого 2021 року (62,22 млн м³) зменшилось на 30,34 млн м³. Це пояснюється зменшенням об'ємів використання води КЕП «Чернігівська ТЕЦ» ТОВ фірми «ТехНова». Під час повномасштабного вторгнення на Україну та обстрілів міста підприємство зазнало руйнувань, тривалий час не працювало, поступово відновлювалося.

Використання води в комунальному господарстві становило 17,84 млн м³ і зменшилось проти 2021 року (22,04 млн м³) на 4,2 млн м³.

Використання води в сільському господарстві становило 4,4 млн м³ і зменшилось в порівнянні з попереднім роком (5,4 млн м³) на 1,0 млн м³. Це пояснюється зменшенням об'ємів використання води підприємствами рибного господарства на виробничі потреби.

Табл. 2.8. Забір і використання води, млн м³

Роки	Найменування річкового басейну	Забрано води			Використано води						
		З поверхневих джерел	З підземних джерел	Всього	Промисловість	Сільське господарство	В тому числі		Комуналоп	Інші галузі	Всього
							Риборозведення	Зрошення			
2019	р. Десна	47,74	0,41	8,15	2,77	,717	,102	,232	6,99	,670	5,15
	р. Сула	3,062	2,59	5,65	,828	,860	,108	,001	,029	,103	,820
	р. Трубіж	-	,508	,508		,166			,190	,075	,431
	р. Дніпро	6,942	,157	,099	,044	,966	,937		,070	,026	,106
	р. Супій	-	,082	,082	,026	,054			,002		,082
	Всього по області	57,74	3,75	01,5	4,67	1,76	,146	,233	0,28	,880	9,59
2020	р. Десна	59,69	9,25	8,94	2,66	,720	,076	,589	8,68	,480	6,54
	р. Сула	4,420	1,95	6,37	,950	,350	,856	,065	,952	,149	,401
	р. Трубіж	-	,484	,484		,152			,204	,068	,424
	р. Дніпро	0,880	,190	,070	,030	,892	,851		,036	,077	,035
	р. Супій	0,077		,077	,077	,018	,059				,077
	Всього по області	64,99	1,95	06,9	4,66	,173	,782	,654	1,87	,774	5,48
2021	р. Десна	56,91	9,51	6,42	9,95	,723	,340	,355	8,84	,509	3,02
	р. Сула	2,497	1,69	4,19	,224	,413	,910	,035	,955	,166	,758

	р. Трубіж	-	,488	,488		,149			,192	,076	,417
	р. Дніпро	0,851	,182	,033	,022	,064			,048	,039	,173
	р. Супій	-	,069	,069	,022	,47					,069
	Всього по області	60,26	1,94	02,2	2,22	,396	,250	,390	2,035	,790	1,44
2022	р. Десна	29,38	2,16	1,54	0,71	,912		,132	4,91	,076	8,74
	р. Сула	1,68	0,52	2,2	,147	,296	,91	,012	,685	,10	,24
	р. Трубіж	-	,45	,45		,137			,185	,074	,396
	р. Дніпро	0,058	,113	,171	,01	,03			,06-	,037	,137
	р. Супій	-	,065	,065	,015	,05					,065
	Всього по області	31,12	3,31	4,43	1,88	,425	,91	,144	7,844	,287	5,58

Загальне водовідведення зворотних (стічних) вод у 2022 році становило 47,99 млн м³ і зменшилось проти минулого 2021 року (75,14 млн м³) на 27,15 млн м³.

Загальна структура скиду зворотних вод представлена в табл. 2.9. та детальніша структура скиду зворотних вод у водойми області – в табл. 2.10.

Використання та відведення води на підприємствах галузей економіки за 2022 рік представлено у табл. 2.11.

Табл 2.9. Структура скиду зворотних вод

	млн. м ³		% від загального скиду
	2021 р.	2022 р.	
1. У водойми області	67,77	41,63	86,7%
2. На поля фільтрації	1,452	1,13	2,4%
3. У накопичувачі	1,181	0,92	1,9%
4. У підземні горизонти	4,740	4,31	9,0%
Всього	75,14	47,99	100%

Табл. 2.10. Структура скиду зворотних вод у водойми області

	млн. м ³		% від загального скиду
	2021 р.	2022 р.	
1. Недостатньо очищених	14,51	0,74	1,8%
2. Нормативно чистих без очистки	47,57	27,28	65,5%
3. Нормативно очищених	5,70	13,61	32,7%
Всього	67,77	41,63	100%

Табл. 2.11. Використання та відведення води підприємствами галузей економіки за 2022 рік, млн м³

Галузь економіки	Ви використано води	З неї на:		Відведено зворотних вод у поверхневі водні об'єкти		
		побутові потреби	виробничі потреби	сього	у тому числі забруднені	з них без очищення
Електроенергетика	29,58	0,47	29,11	6,21	-	-
Хімічна та нафтохімічна промисловість	0,073	0,002	0,071		-	-

Машинобудування	14	12	001		-	-
Нафтогазова промисловість	02	26	776		-	-
Житлово-комунальне господарство	76	32	444	3,184	0,63	7
Сільське господарство	3	60	99	,910	-	-
Харчова промисловість	6	94	162	,42	0,10	5
Транспорт	12	6	052	,018	-	-
Промисловість будівельних матеріалів	19	61	058		-	-
Інші галузі	3	8	140	,886	-	-
Всього:	58	39	,81	1,628	0,74	2

Динаміка використання та відведення води зведена до табл. 2.12. та табл. 2.13.

Табл.2.12. Забір, використання та відведення води за 2022 рік, млн м³

Назва водного об'єкта	Забрано води із природних водних об'єктів - всього	Використано води	Водовідведення у поверхневі водні об'єкти	
			всього	з них забруднених зворотних вод
Поверхневі води	31,12	31,08	41,63	0,74
Підземний горизонт	33,31	24,50	4,31	-

Табл. 2.13. Основні показники використання і відведення води, млн.м³

Показники	2019	2020	2021	2022
Забрано води з природних водних об'єктів - всього	101,5	106,9	102,2	4,43
у тому числі для використання	93,83	99,29	96,129	5,58
Спожито свіжої води (включаючи морську), з неї на	89,59	95,48	91,44	5,58
виробничі потреби	58,93	65,57	62,61	2,73
побутово-питні потреби	26,43	25,79	24,76	9,39
зрошення	0,289	0,654	0,389	0,144
сільськогосподарські потреби	3,941	3,467	3,376	3,080
інші	-	-	0,304	0,,239
Використання води на рибогосподарські потреби (без вилучення води із водного об'єкта)	6,295	9,429	5,123	5,133
Втрати води при транспортуванні	4,263	3,903	4,211	3,66
Загальне водовідведення, з нього	75,5	75,35	75,14	7,99
у поверхневі водні об'єкти	67,34	67,61	67,77	1,63
у тому числі				
забруднених зворотних вод	13,18	10,78	14,506	14,74
з них без очищення	-	-	-	-

нормативно очищених	5,815	8,450	5,696	3,61
нормативно чистих без очистки	48,34	48,38	47,566	7,28
Обсяг оборотної та послідовно використаної води	129,1	110,5	84,76	0,51
Частка оборотної та послідовно використаної води,%	78,87	43,66	36,39	7,17
Потужність очисних споруд	61,0	55,71	66,00	3,74

Забруднення поверхневих вод

Вплив війни на водні ресурси проникає в усі сектори економіки. Водозабір в області в звітному році скоротився, виникло багато невирішених проблемних питань в розвитку водопровідних та каналізаційних мереж.

Повномасштабне вторгнення та військові дії додатково принесли значний негативний вплив та погіршили ситуацію в регіоні.

Внаслідок військових дій та спричинених ними техногенних забруднень, руйнування мостів, дамб та берегової лінії, отруєння нафтопродуктами та важкими металами, багато невеликих річок та ставків зазнають патологічного впливу на біорізноманіття. У водоймах гине риба, порушується життєвий та міграційний цикли водних птахів, водойма втрачає здатність до самоочищення та природного відновлення.

Загалом на екологічний стан поверхневих вод області впливали скиди недостатньо очищених стічних вод внаслідок неефективної роботи каналізаційно-очисних споруд, невнесення в природу прибережних захисних смуг і водоохоронних зон, а також їх недодержання, насамперед у населених пунктах, засмічення водойм побутовими відходами.

Головними забруднювачами поверхневих водних об'єктів є підприємства житлово-комунального господарства, які у 2022 році скинули 0,64 млн м³ недостатньо очищених стічних вод, що складає 86% скидів від загального обсягу забруднених стічних вод.

Також залишається нагальною проблемою практично всіх очисних споруд, які приймають комунально-побутові стічні води, використання населенням фосфатовмісних миючих засобів, що, в свою чергу, призводить до високих показників вмісту фосфатів на вході з очисних споруд. Існуючі технологічні регламенти роботи очисних споруд наразі не можуть забезпечити ефективну очистку зворотних вод, і, як наслідок, фіксується скид недостатньо очищених стічних вод до поверхневих водних об'єктів із перевищенням гранично допустимих показників вмісту фосфатів. Загалом ці проблеми пов'язані з недовантаженістю, зношеністю обладнання та відсутністю коштів на проведення поточних ремонтних робіт чи реконструкції в цілому.

За даними суб'єктів системи моніторингу області, упродовж звітного періоду на Чернігівщині гідрохімічні показники якості поверхневих вод у створах спостереження в цілому не зазнали значних змін і переважно відповідали гранично допустимим концентраціям для водойм

рибогосподарського призначення.

Випадків надзвичайних ситуацій, пов'язаних з забрудненням поверхневих вод транскордонних водотоків у 2022 році Деснянським БУВР зафіксовано не було.

У зв'язку із введенням воєнного стану на території України та недостатнім фінансуванням, внаслідок зменшення надходжень коштів від сплати екологічного податку до місцевих бюджетів (обласного, сільських, селищних, міських громад), заплановані на 2022 рік дослідження з визначення токсичності поверхневих вод річок Десна, Стрижень, Білоус у межах м. Чернігів не проводились.

На території Носівської територіальної громади протікає річка Носівочка, ліва притока річки Остер, що впадає в Десну (басейн Дніпра).

Бере початок на південному сході від міста Носівка. Тече переважно на північний схід через місто Носівка і на південному заході від села Мильників впадає у річку Остер, ліву притоку Десни. Відстань від гирла річки Остер до місця впадання Носівочки — 127 км. Річка має довжину 46 км, протікає по території двох районів: Носівського - 30 км та Бобровицького - 16 км.

Річка відноситься до малих річок, площа басейну водозбору - 57,5 км². Витік річки знаходиться на південному сході від міста Носівка, північніше урочища «Бараниха» західніше села Горбачі Бобровицького району Чернігівської області, впадає в річку Остер на 106 км за 4 км південніше села Плоске Носівського району.

Долина річки сильно виположена з дуже пологими берегами.

Заплава добре розвинута, ширина складає 50-80 метрів, місцями підтоплена.

Русло річки звивисте, ширина 5-7 метрів, глибина до 1 метру.

Максимальні витрати складають: 1 % весняного водопілля 40 м³/сек, 10 % весняного водопілля 16,8 м³/сек.

Максимальні рівні води розраховані за розрахунковими витратами для північної та південної частини міста:

- рівень проходження паводків 1 % рівня забезпечення складає 119,9 м в Балтійській системі висот (далі – БС) (північ) 123,0 мБС (південь);

- рівень проходження паводків 10 % рівня забезпечення складає 119,6 мБС, (північ), 122,7 мБС (південь).

В межах міста Носівка розташовано 20 ставків загальною площею 28,76 га.

Площа заболочених ділянок по місту Носівка складає 5,05 га, вони розташовані по всій території міста.

Основне джерело живлення – талі снігові води та атмосферні опади. Рівневий режим річки частково змінений греблями та ставками.

Площа ставку у центральній частині населеного пункту м. Носівка складає 2,0 га.

Русловий ставок на річці Носівочка розташовується у Придніпровській низовині, яка знаходиться на другій терасі річки Дніпро та являє собою

пласку рівнину з незначним ухилом на захід.

Водорозділ басейну слабовиражений. У геоморфологічному відношенні площадка розташована у межах заплави річки Носівочка.

Русловий ставок знаходиться на руслі річки Носівочка, ширина руслового ставка змінюється від 30 м до 80 м. Схили русла ставка частково поросли лозою та чагарником, а русло ставка - очеретом, лозою та осокою.

Живлення вод руслового ставка відбувається:

- шляхом інфільтрації атмосферних опадів;
- поверхневими водами заплави під час повеней;
- за рахунок притоку ґрунтових та поверхневих вод з території водозбору.

Річний хід рівня води у водоймі характеризується чітко вираженим весняним підйомом, осінньою меженню і незначним підйомом перед льодоставом і зимою.

У період літньої межени рівень ґрунтових вод залягає на глибині 1,7-3,5 м від поверхні землі за межами заплави, у заплаві рівень ґрунтових вод 0,5 м. Підйом ґрунтових вод може досягати 2,0-2,5 м, а зниження – 1,0-1,5 м від зафіксованого.

За хімічним складом ґрунтові води та води руслового ставка гідрокарбонатнокальцієві, прісні, лужні, за ступенем агресивної дії водного середовища на бетонні конструкції не агресивні.

У поверхневих водах річки Носівочка вміст хлоридних іонів коливається в межах 25,0-30,0 мг/дм³, сульфатних іонів – 60,0-75,0 мг/дм³, вміст амонійного азоту коливається в межах 0,51-1,00 мг/дм³, азоту нітратного – 0,30 мг/дм³, заліза загального – 0,11-0,50 мг/дм³.

Мінералізація поверхневих вод в районі міста Носівка коливається від 250-500 мг/дм³.

Після проведення та завершення робіт по реалізації проекту «Реконструкція руслового ставка на річці Носівочка в адміністративних межах міста Носівка Чернігівської області з метою покращення його санітарно-екологічного та технічного стану», були взяті аналізи та проведено виміри річки Носівочка Козелецьким МВ ДУ «Чернігівський ОЛЦ МОЗ України»:

03.12.2020 року: рН вод витяжки - 6,79 од.рН при нормі 6,5-9,0; нітрати - 10,4 мг/кг при нормі 130,0; залізо – 0 мг/кг; хром - 1,9 мг/кг при нормі 6,0; мідь - 1,0 мг/кг при нормі 3,0; марганець - 114,0 мг/кг при нормі 1000,0; свинець - 1,4 мг/кг при нормі 20,0; нікель - 1,2 мг/кг при нормі 4,0; цинк - 8.3 мг/кг при нормі 5,0.

17.01.2021 року: рН вод витяжки - 6,75 од.рН при нормі 6,5-9,0; нітрати – 8,94 мг/кг при нормі 130,0; залізо - 84,1 мг/кг; хром - 1,7 мг/кг при нормі 6,0; мідь - 1.3 мг/кг при нормі 3,0; марганець - 120 мг/кг при нормі 1000,0; свинець - 1,3 мг/кг при нормі 20,0; нікель - 1,5 мг/кг при нормі 4,0; цинк - 1 мг/кг при нормі 5,0. Індекс ЛКП – 230 КУО/дм³.

На території міста Носівка централізованою системою відведення

побутових стічних вод забезпечено тільки населення багатоповерхових будинків, школи, центральна районна лікарня, теплові мережі.

Відведення та очищення побутових стічних вод міста здійснюється комунальним підприємством «Носівка-Комунальник». Стічні води по самопливних колекторах надходять до каналізаційної насосної станції та далі перекачуються на очисні споруди механіко-біологічного принципу очищення (2 горизонтальних відстійника та поля фільтрації на 12 карт).

В місті Носівка мережа дощової каналізації відсутня. На території населеного пункту в даний час функціонують сухі канали довжиною 0,83 км. Всі вони знаходяться на різних локальних ділянках, не утворюючи між собою взаємопов'язаної системи, деякі з них вимагають ремонту та прочищення.

Значна кількість зважених речовин може надходити в водотік з поверхневим стоком з міської забудови територій до річки Носівка.

В результаті скупчення руслових відкладень зменшується здатність розмивання річковим потоком і процес акумуляції відкладень в річковому руслі стає прогресуючим.

Даний процес призводить до того, що транспортна здатність річкового потоку виявляється недостатньою для перенесення суспензій, що надходять в потік.

Надлишки суспензії осідають в річковому руслі, викликаючи його замулення.

Найдрібніші частинки, що потрапляють у водотік, повільно осідають в руслі, створюючи забруднені зони «шлейфу» на ділянках значної протяжності.

2.3 ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ТА ҐРУНТИ

Наказом Державної служби статистики України від 19.08.2015 №190, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 08.09.2015 за №1084/27529, наказ Державного комітету статистики України від 05.11.1998 №377 «Про затвердження форм державної статистичної звітності з земельних ресурсів та Інструкції з заповнення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 6-зем, ба-зем, бб-зем, 2-зем)» визнано таким, що з 01.01.2016 втратив чинність.

Отже, на сьогодні зведення відомостей про земельні ділянки та їх площі по області на регіональному рівні в Державному земельному кадастрі за формою 6-зем не здійснюються. У зв'язку з тим, що до кадастру не внесено ще вагомий відсоток земель категорій, зокрема земель природно-заповідного фонду, історико-культурного, оздоровчого призначення та земель водного фонду, а також державної реєстрації обмежень у використанні земель, тому неможливо звести відомості про землі на регіональному рівні.

За останніми даними Головного управління Держгеокадастру у Чернігівській області (станом на 01.01.2016) загальна площа Чернігівської

області складає 3190,3 тис. га, з яких: 2067,5 тис. га (64,8%) зайнято сільськогосподарськими угіддями; ліси та інші лісовкриті площі по області становлять 691,4 тис. га (21,7%), з них чагарникова рослинність природного походження – 49,1 тис. га (1,5%); відкриті заболочені землі – 129,7 тис. га (4,1%); відкриті землі без рослинного покриву складають 24,1 тис. га (0,8%); території, що покриті поверхневими водами – 68,0 тис. га (2,1 %); інші землі – 156,8 тис. га (4,9%) (табл. 2.15.).

Табл. 2.15 . Динаміка структури земельного фонду області

Основні види угідь	2015*		2020		2021		2022	
	Всього, тис. га	% до загальної площі території	Всього, тис. га	% до загальної площі території	Всього, тис. га	% до загальної площі території	Всього, тис. га	% до загальної площі території
Загальна територія у тому числі:	190,3	00,0						
1. Сільськогосподарські угіддя	067,5	4,8						
2. Ліси і інші лісовкриті площі	91,4	1,7						
3. Чагарникова рослинність	9,1	,5						
4. Відкриті заболочені землі	29,7	,1						
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	4,1 ,7	,8 ,1						
6. Інші землі	56,8	,9						
Усього земель (суша)	122,3	7,9						
Території, що покриті поверхневими водами	8,0	,1						

* – останні показники за формою 6-зем надані Головним управлінням Держгеокадастру у Чернігівській області станом на 01.01.2016.

Стан ґрунтів

Територія Чернігівщини відноситься до класу рівнинних, до типів мішанолісових і лісостепових, що зумовило значну строкатість ґрунтового покриву.

Загалом експлікація ґрунтів сільськогосподарських угідь області включає 253 ґрунтові відміни, які об'єднують в 10 агровиробничих груп. Дерново-підзолисті ґрунти займають 30 % орних земель (432,5 тис. га), сірі лісові та дернові ґрунти – 19% (277,8 тис. га), темно-сірі ґрунти та чорноземи опідзолені – 13% (189,9 тис. га), чорноземи типові, лучно-чорноземні та лучні ґрунти – 38% (540,6 тис. га).

Незважаючи на значні генетичні відмінності між різними групами ґрунтів, для всіх них характерний понижений щодо їхніх типових ознак рівень природної родючості. Це пов'язано з легким гранулометричним складом, малогумусністю, підвищеною кислотністю, значною оглеєністю, засоленістю ґрунтів тощо. Як наслідок, вони мають нестійку структуру,

низьку ємність вбирання, невисоку буферність, малу насиченість ґрунтовими колоїдами, що призводить до погіршення водного, повітряного та поживного режимів ґрунту.

ДУ «Держґрунтохорона», що належить до сфери управління Міністерства аграрної політики та продовольства України, згідно зі своїм Положенням здійснює агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення відповідно до затверджених річних планів.

Законам України «Про охорону земель» визначено, що агрохімічна паспортизація орних земель здійснюється через кожні 5 років, сіножатей, пасовищ та багаторічних насаджень – через кожні 5-10 років. Отже, обстеження ґрунтів сільськогосподарського призначення на всій території України провидиться протягом туру (5 років), тобто за 1 рік, при відповідному фінансуванні, має обстежуватися 1/5 частина наявних угідь.

Отримані за відповідний рік матеріали досліджень обробляються, зберігаються і використовуються для подальшого узагальнення якісного стану ґрунтового покриву за повний тур обстежень.

На основі одержаних результатів за тур формується заключний звіт про виконання проектно-технологічних та науково-дослідних робіт всіх обстежених районів області, який характеризує якісний стан ґрунтового покриву регіону.

За результатами 11 туру (2015-2020 рр.) агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення в Чернігівській області було обстежено площу 324,6 тис.га.

Державною екологічною інспекцією у Чернігівській області за січень-грудень 2022 року здійснено 46 ресурсних перевірок по контролю за станом земельних ресурсів. За виявлені порушення до адміністративної відповідальності притягнуто 9 осіб на суму 5,865 тис. грн. Стягнуто 8,500 тис. грн.

Пред'явлено 1 претензію на відшкодування шкоди державі на суму 0,185 тис. грн. Стягнуто 8 претензій на суму 264,321 тис. грн.

Передано 1 матеріал до органів прокуратури для представництва інтересів держави в судах загальною сумою збитків 13,053 тис. грн.

Деградація земель

Нераціональне використання земель призводить до інтенсивних деструкційних та деградаційних процесів, що ставить під загрозу збереження ґрунтів. В області нараховується 7,9 тис. га деградованих, малопродуктивних та техногеннозабруднених земель. У 2022 році на території Чернігівської області консервації земель не проводили. Інформація щодо наявності деградованих і малопродуктивних земель та їх консервація наведена у таблиці 2.16.

Таблиця 2.16. Площа деградованих та малопродуктивних земель по Чернігівській області (тис. га) станом за 2022 р.

n/n	Назва району	Землі, які знаходяться у стані консервації		Землі, які потребують консервації	
		Деградовані	Малопродуктивні	Деградовані	Малопродуктивні
	по Чернігівській області	-	-	7,9	

Інформація у таблиці зазначена за повідомленням Головного управління Держгеокадастру у Чернігівській області. У зазначену площу входять деградовані, малопродуктивні і техногенно забруднені землі.

Основним критерієм родючості ґрунтів при всіх її складових, з практичної точки зору, є величина врожаю сільськогосподарських культур як функції природних і набутих властивостей, зумовлених складною системою ґрунтових процесів, які регулюються цілеспрямованою діяльністю людини. Родючість ґрунту має також важливе природоохоронне значення, збільшуючи цінність земель сільськогосподарського призначення не тільки як об'єктів виробництва, але й як компонентів біосфери.

Охорона земельних ресурсів від деградації – одна з найважливіших проблем сучасності. Необхідно уважно стежити за балансом поживних речовин, процесами їхнього перетворення, щоб не зашкодити природному середовищу, не забруднити його й найбільш економно витратити ресурси, відповідно до планового врожаю. Слід пам'ятати, що родючість ґрунту, як безцінний вичерпний важкопоновлювальний ресурс, потребує систематичного поповнення використаних речовин. Одним з найефективніших ресурсних засобів підтримання родючості ґрунтів на оптимальному рівні є застосування органічних та мінеральних добрив.

Збереження, відтворення й раціональне використання родючості ґрунтів є основною умовою забезпечення стабільного розвитку агропромислового комплексу і найважливішим джерелом розширення сільськогосподарського виробництва. Від рівня ґрунтової родючості залежить ріст урожайності та валових зборів сільськогосподарських культур.

Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти

Основними чинниками антропогенного впливу на земельні ресурси залишаються сільське господарство, промисловість, енергетика, транспорт та оборонна діяльність.

Сучасні земельні відносини та приватне землекористування, сформовані в ході земельної реформи, зумовлюють необхідність розробки науково-обґрунтованих управлінських рішень щодо раціональної та екологічнобезпечної організації території землеволодінь і землекористувань, удосконалення їх упорядкування та посилення охорони земельних ресурсів, зокрема, ґрунтового покриву.

Зокрема, формування потужних аграрних підприємств у сільському

господарстві, які орендують масиви орних земель, що налічують десятки тисяч гектарів, веде до максимального спрощення агроландшафтів. Окремі поля, зайняті зерновими культурами, досягають площі багатьох сотень гектарів, на яких відсутнє належне невиснажливе чергування сільськогосподарських культур у сівозмінах.

Екологічну стійкість земельних ресурсів характеризує ступінь розораності земель. Найбільш нестійкими в екологічному відношенні є ті райони, в яких розорані землі значно переважають над умовно стабільними угіддями. Низькостійкими та найбільш вразливими в екологічному відношенні залишаються території Ніжинського та Прилуцького районів області.

Проблеми відтворення й підвищення родючості ґрунтів не можна вирішувати ізольовано від проблеми ерозії та зсуву ґрунтів. Разом із природними факторами розвитку ерозійних процесів сприяє висока ступінь розораності території. З огляду на екологічну доцільність необхідно провести оптимізацію структури ґрунтового покриву лукопасовищних угідь. Ці угіддя традиційно приурочені до менш родючих, відносно ріллі, ґрунтів, які мають певні обмеження щодо використання під польові культури, але цілком придатні для використання трав.

Реалізація запропонованих заходів щодо консервації деградованих, малородючих ґрунтів орних земель та трансформації лукопасовищних угідь дозволить отримати в першому наближенні екологічно оптимізовану структуру земельного фонду. Оптимізація співвідношення ріллі, сіножатей і пасовищ має велике значення тому, що це найдешевший спосіб регулювання еколого-економічних взаємозв'язків у природно-антропогенних відносинах.

Законом України «Про охорону земель» визначено основні напрями охорони земель із метою раціонального використання, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення, захисту від шкідливого антропогенного впливу, відтворення й підвищення родючості ґрунтів та продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Державна політика та заходи у сфері охорони земель

З метою забезпечення проведення робіт спрямованих на охорону земель в області проводились заходи з навчання та підвищення кваліфікації керівників та фахівців сільськогосподарських формувань Чернігівщини щодо впровадження і поширення прогресивних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій вирощування сільгоспкультур, ефективного використання земель сільгосппризначення та наявного технічного потенціалу, нарощування виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення її конкурентоспроможності, підвищення родючості ґрунтів, тощо.

У 2017 році було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо сталого розвитку між Програмою розвитку Організацій Об'єднаних Націй,

Чернігівською обласною державною адміністрацією та Чернігівською обласною радою, в основу якого зазначені цілі сталого розвитку, одна з яких - «Зберігати і відновлювати екосистеми суші і сприяти їх раціональному використанню, раціонально розпоряджатися лісами, боротися з опустелюванням, зупинити і повернути назад процес деградації земель і зупинити процес втрати біорізноманіття», який діяв до 31 березня 2022 року.

2.4. ЛІСОВІ РЕСУРСИ

Чернігівська область – один із найбільших за територією регіонів України. Площа області становить 31,9 тис. км². Площа земель лісового фонду області – 740,2 тис. га, в тому числі вкриті лісом землі – 659,9 тис. га, (рис. 5.2.2.1.) та нараховує 56 лісокористувачів.

Чернігівщина – лісовий край, середня лісистість території області складає 20,9 % і за останні 20 років зростає на 0,6 %. Однак лісистість нерівномірна й коливається від 37-41 % (Новгород-Сіверський, Корюківський райони), до 8-11 % (Прилуцький район).

Залежно від основних виконуваних функцій, ліси області поділяються на:

- I – ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення 105,4465 тис. га. (15 %);
- II – рекреаційно оздоровчі ліси 48,5429 тис. га. (7 %);
- III – захисні ліси 182,438 тис. га. (26 %);
- VI – експлуатаційні ліси 371,6363 тис. га. (52 %).

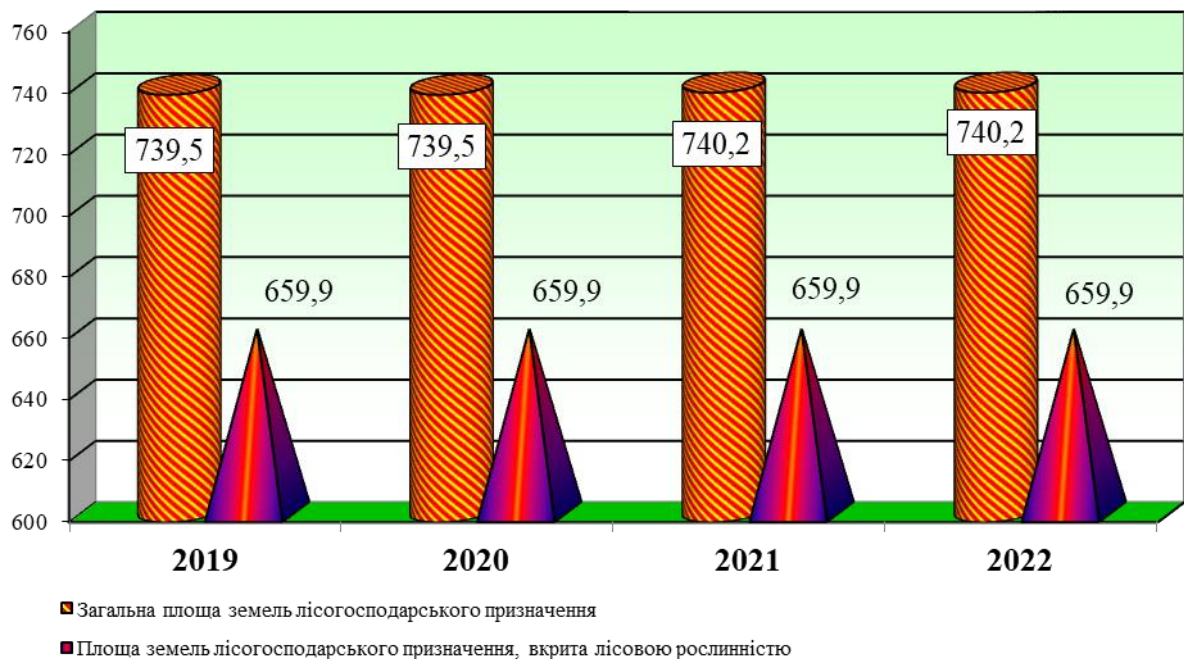

Рис. 2.6. Динаміка земель лісогосподарського призначення,

Чернігівське обласне управління лісового та мисливського господарства	59,78	361,3/4 46,6	57,66	135,2/3 44	7,97	06,4/ 1,1	54,15	19,7/ 1,5
КП «Чернігівоблагроліс»	46,346	11,1/ 43,534	10,4	32,6/ 5,803	,766	,0/ ,464	28,18	71,5/ 6,267
ДП «Чернігівський військовий лісгосп»	4,54	9,6/ 8,1	8,38	9,2/ 5,0	,62	,6/05	4,54	,8/2,6

Використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей та проведення науково-дослідних робіт здійснюється на підприємствах, підпорядкованих Чернігівському обласному управлінню лісового та мисливського господарства, з урахуванням вимог щодо збереження лісового середовища та природних ландшафтів з додержанням правил архітектурного планування приміських зон і санітарних вимог.

Використання корисних властивостей лісів для потреб мисливського господарства здійснюється відповідно до Лісового кодексу України та законів України «Про рослинний світ», «Про тваринний світ», «Про мисливське господарство та полювання».

Надзвичайно важливою складовою лісового господарства, яка має значний вплив на майбутній стан лісів, їхній видовий склад і продуктивність, є комплекс заходів із лісовідновлення та лісорозведення.

Державні підприємства Чернігівської області, які входять до сфери впливу Держлісагентства та КП «Чернігівоблагроліс» послідовно та цілеспрямовано працюють над забезпеченням своєчасного розширеного відтворення лісів, тобто створенням нових лісових насаджень в обсягах, що перевищують їх вирубаня, а також їх збереження, зростання продуктивності і раціональне використання.

Цілеспрямована праця лісівників дозволить безперервно та ефективно поповнювати запаси деревини, зберегти і підвищувати корисні властивості лісів, зміцнювати екологічний стан.

Збільшення площ лісових насаджень області проводиться в основному за рахунок створення нових лісів на прийнятих деградованих, малопродуктивних сільськогосподарських землях.

Забезпечення лісокультурного виробництва високоякісним садивним матеріалом з цінними спадковими властивостями можливе за умови раціонального використання наявної лісонасінневої бази та створення нових її об'єктів.

Динаміка лісовідновлення наведена в табл. 2.19.

Проведення лісогосподарських заходів, пов'язаних і непов'язаних із веденням лісового господарства, наведено в табл. 2.20.

Табл. 2.19. Динаміка лісовідновлення та створення захисних лісонасаджень, га

	² 000	019	020	021	022
Лісовідновлення, лісорозведення та природне поновлення лісу на землях лісового фонду	708,4 ²	206,7	916,1	346,4	144,0
Створення захисних лісонасаджень на непридатних для с/г землях	23,0 ⁵				
Створення полезахисних лісових смуг	,0 ²				

Табл. 2.20. Динаміка проведення лісогосподарських заходів, пов'язаних і не пов'язаних з веденням лісового господарства по державних лісогосподарських підприємствах та КП «Чернігівоблагроліс»

ік	³ агальна площа, г а	Л іквідна деревина, тис. м ³	У тому числі по господарствах					
			хвойні		твердолистяні		м'яколистяні	
			п лоща, г а	Л іквідний запас, тис. м ³	п лоща, га	Л іквідний запас, тис. м ³	п лоща, г а	Л іквідний запас, тис. м ³
2	3	4	5	6	7	8	9	
Усього рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства								
018	23938,7	615,159	22177,1	587,47	1524,2	27,786	237,2	5,908
019	25286,4	624,778	23736,2	534,078	1377,21	59,294	155,3	31,406
020	24242,4	616,312	16421,7	421,524	4858,1	125,975	2962,6	68,813
021	23043,5	608,188	21812,7	578,999	1101,5	24,079	129,3	5,11
022	15610,0	4618,636	13829,6	372,358	1623,4	32,016	158,0	4,476
у тому числі: 1. Рубки догляду								
018	5721,1	105,118	5330,1	102,307	272,4	1,986	113,6	0,825
019	7063,01	116,75	6767,1	110,48	260,81	5,22	35,1	1,05
020	4922,5	108,914	3213,4	77,578	340,3	5,003	1141,0	16,333
021	5907,8	137,792	5669,8	135,972	186,8	1,45	51,2	0,37
022	3700,0	91,468	3475,7	89,115	198,8	7,43	2,55	0,219
2. Лісовідновні рубки								
018	-	-	-	-	-	-	-	-
019	1,7	0,2	-	-	1,6	0,1	0,1	0,1
020	1,5	0,139	-	-	1,5	0,139	-	-
021	2,0	0,215	-	-	1,2	0,121	0,8	0,094
022	1,8	0,213	-	-	1,3	0,143	0,5	0,07
3. Суцільні санітарні рубки								
018	327,2	97,361	324,8	96,831	-	-	0,2	0,02
019	177,0	49,721	175,5	49,428	0,50	0,193	1,0	0,10
020	103,5	19,583	102,1	19,494	-	-	1,4	0,089
	1	4	1	3	1,	0,	3,	0

021	95,0	0,338	90,1	9,386	7	239	2	,713
022	201,3	574,01	199,5	573,658	1,0	0,18	0,8	0,172

Ліси України мають важливе значення не тільки як джерело поновлюваних ресурсів, але і як компонент біосфери, що виконує різноманітні захисні та соціальні функції. Проте тільки стійкі насадження можуть виконувати ці функції в повній мірі.

Значні обсяги лісовідтворення потребують належного рівня забезпечення якісним садивним матеріалом основних деревних видів, що є запорукою створення високопродуктивних насаджень.

Так, у 2022 році відтворено лісів на площі 2144,0 га.

Крім того, постановою Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 № 1142 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу внутрішнього споживання вітчизняних лісоматеріалів необроблених і контролю за неперевищенням обсягу внутрішнього споживання вітчизняних лісоматеріалів необроблених» передбачає обов'язковий електронний облік деревини всіма лісокористувачами.

Функції адміністратора єдиної системи електронного обліку деревини виконує державне підприємство «Лісогосподарський інноваційно-аналітичний центр», яке належить до сфери управління Державного агентства лісових ресурсів України.

Застосування сучасних методів протидії незаконним рубкам лісів та завдяки системі електронного обліку деревини держава має можливість багатоступеневого контролю, завдяки чому значно зменшується тіньовий обіг деревини.

Лісовий фонд України є високопожежонебезпечним об'єктом. Охорона його від пожеж - моральний обов'язок кожного члена суспільства.

Відповідно до положень Закону України «Про пожежну безпеку» Правила пожежної безпеки в лісах України є обов'язковими для виконання всіма центральними і місцевими органами державної виконавчої влади, підприємствами, установами, організаціями (незалежно від виду їх діяльності та форм власності) і громадянами, що з будь-яких причин перебувають у лісі.

Охорона лісів від пожеж – один із найбільш важливих напрямків діяльності лісокористувачів. Значна частка хвойних насаджень, наявність територій, забруднених радіонуклідами, зумовлюють високий та середній клас пожежної небезпеки.

Найбільш небезпечними в пожежному відношенні є лісові землі з I класом пожежної небезпеки. Їх частка складає 24% від загальної площі лісів державних підприємств Чернігівської області, які входять до сфери впливу Держлісагентства. Загалом найбільші площі лісів зосереджені в Корюківському, Новгород-Сіверському та Чернігівському районах.

Головні причини виникнення лісових пожеж – порушення правил пожежної безпеки громадянами під час перебування в лісових масивах, випалювання сухої рослинності та її залишків на сільгоспугіддях і

придорожніх смугах поруч із лісовими масивами, проведення військових навчань.

Упродовж 2022 року, за період окупації та бойових дій у лісах трапилось 9 випадків лісових пожеж, а саме: у філіях «Ніжинське лісове господарство» та «Чернігівське лісове господарство» ДП «Ліси України» загальною площею 139,4 гектари.

Розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 20.04.2022 №147 «Про тимчасову заборону відвідування населенням лісів і в'їзду до лісових масивів області транспортних засобів у період воєнного стану» (зі змінами) заборонено відвідування лісів населенням та в'їзд до них транспортних засобів (окрім руху транзитними шляхами) за винятком: Збройних Сил України; Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій; працівників комунальних служб; органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування; спеціалізованих лісогосподарських підприємств для здійснення комплексу лісогосподарських заходів та служби державної охорони природно-заповідного фонду України, посадових осіб користувачів мисливських угідь області, інспекторського складу Державної екологічної інспекції у Чернігівській області, у період воєнного стану.

Для забезпечення своєчасного виявлення загорянь та ліквідації їх на ранніх стадіях на підприємствах діють 38 телевізійних систем спостереження за лісовими масивами. Також, для моніторингу лісових масивів використовуються 11 безпілотних літальних апаратів. Є в наявності 39 пожежних автомобілів, 44 лісові пожежні модулі, 252 радіостанції, з яких 191 - переносні та автомобільні.

Протягом дії заборони відвідування лісів лісові пожежі виникали в результаті ворожого обстрілу з території російської федерації.

Інформація щодо динаміки лісових пожеж на території Чернігівщини наведена на рис. 2.7. та в табл. 2.21.

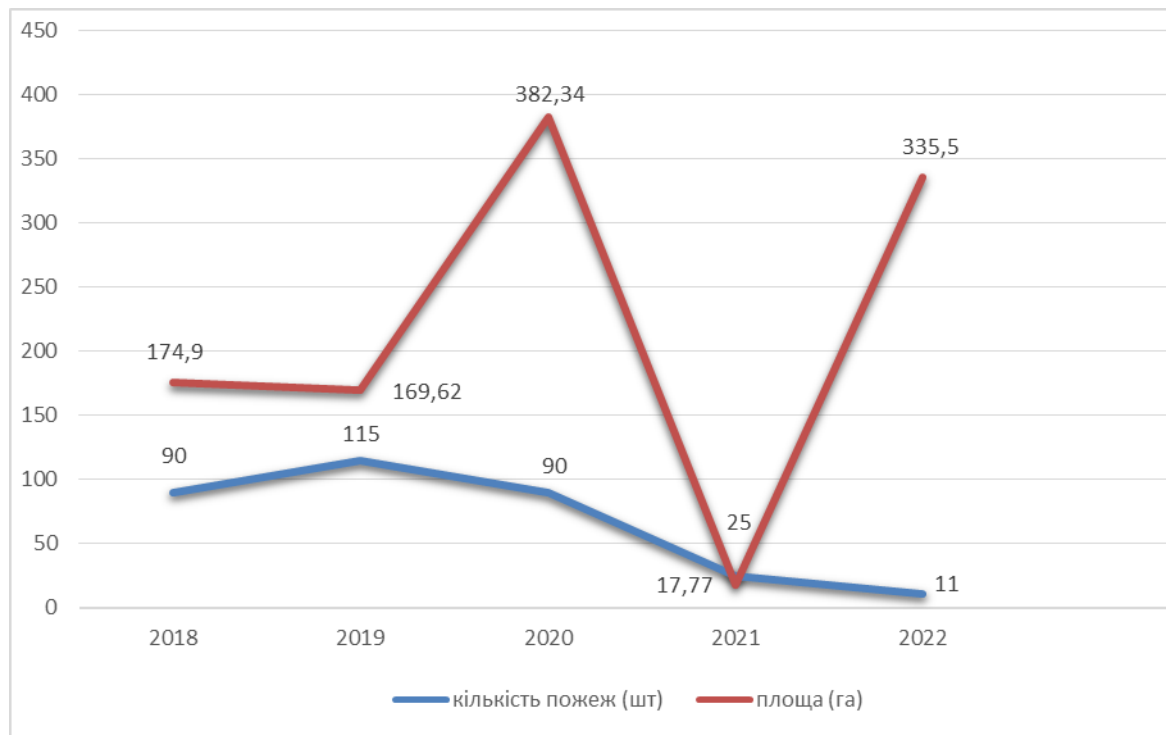

Рис. 2.7.. Динаміка лісових пожеж

Табл. 2.21. Пошкодження лісових насаджень пожежами

Користувач	Кількість випадків	Пройдено пожежами, га			Площа на 1 випадок, га		Завдані збитки, тис. грн.	
		Лісові		Нелісові землі	Звітний рік, га	Попередній рік, га	всього, тис.	в т.ч. побічні **, тис.
		Всього	в т.ч. верховими					
Чернігівське обласне управління лісового та мисливського господарства		0,3			0,5	0,3	5,2	0,0
ДП «Чернігівський військовий лісгосп» Міністерства оборони України		85,7					точ.	1,8
КП «Чернігівоблагроліс» Чернігівської обласної ради		6,5			0,3	0,6		
Всього	1	35,5			1,8	0,9	5,2	1,8

2.5. ФЛОРА, ФАУНА ТА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД

Рослинний світ, або флора, дуже чутливо реагує на зміни екологічних факторів і є чітким показником обсягу антропогенного впливу на природу.

Рослини – найбільш незахищені перед діяльністю людини, й з урахуванням сучасного стану біосфери їх охорона стала нині важливим комплексним міжнародним завданням. У 1948 р. при ООН було створено спеціальну постійну Комісію з охорони зникаючих видів рослин і тварин, а згодом – Міжнародну Червону книгу, куди заносяться всі рослини та тварини, яким загрожує вимирання. У 1982 р. Закон про Червону книгу прийнято і в Україні.

Чернігівщина багата природними ресурсами цінних видів рослин, у тому

числі й лікарських. Однак ресурсний потенціал багатьох видів обмежений. З метою раціонального використання, відтворення природних і збільшення запасів дикорослих лікарських рослин, їх добування суворо лімітується. З метою охорони, збереження та відтворення дикорослої флори спеціальне використання природних недеревних рослинних ресурсів здійснюється відповідно до статті 10 Закону України «Про рослинний світ» на підставі дозволів та у межах встановлених лімітів. Раціональне використання лісових ресурсів неможливе без їх ретельного вивчення і суворого обліку. Відновлення природних лісів і розведення нових порід дерев, їх продукція й акліматизація повинні вестися на науковій основі.

Охорона рослинного світу здійснюється у відповідності до вимог законів України «Про рослинний світ», «Про Червону книгу України» (для рідкісних та зникаючих видів) та Лісового кодексу України.

Збереження рослинного світу передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на збереження просторової, видової та ценотичної різноманітності й цілісності об'єктів рослинного світу, охорону умов їх місцезростання, збереження від знищення, пошкодження, захист від шкідників і хвороб, а також невиснажливе використання.

З метою охорони та відтворення регіонально рідкісних рослин Чернігівщини, які не занесені до Червоної книги України, за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища науковцями Ніжинського державного університету імені М. Гоголя було складено перелік та розроблено положення про регіонально рідкісні види рослин Чернігівської області, яких виявлено 105, який затверджено рішенням Чернігівської обласної ради 28.03.2018 № 32-12/VII.

Підставою для включення до переліку певного виду рослин є дані про чисельність, ареал та зміни умов існування, що підтверджують необхідність вжиття заходів для їх охорони.

З метою збереження умов місцезростання об'єктів рослинного світу підприємства, установи, організації та громадяни, діяльність яких пов'язана з розміщенням, проектуванням, реконструкцією, забудовою населених пунктів, підприємств, споруд та інших об'єктів, а також уведенням їх в експлуатацію, повинні передбачати й здійснювати заходи щодо збереження умов місцезростання об'єктів рослинного світу.

Оцінка стану, тенденцій і загроз біорізноманіттю, ефективна охорона та збереження рослинного світу, як основні компоненти біологічного різноманіття, неможливе без його всебічного вивчення, правильного, невиснажливого використання фіторесурсів та екологічного виховання населення.

Відтворення природних рослинних ресурсів забезпечується різними шляхами, зокрема сприянням природному відновленню рослинного покриву, штучним поновленням природних рослинних ресурсів, запобіганням небажаним змінам природних рослинних угруповань та негативному впливу на них господарської діяльності, в тому числі зупинка господарської діяльності з метою створення умов для відновлення деградованих природних

рослинних угруповань.

Крім того, на виконання Указу Президента України від 07.06.2021 №228/2021 «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів» у рамках реалізації програми Президента України «Зелена країна», лісокористувачами, територіальними громадами, установами та підприємствами різних сфер, з метою збільшення площі лісів області, висаджено у 2022 році 12 276,0 тисяч штук дерев.

Рослинний світ

Рослинний світ області багатий і різноманітний. Природна рослинність представлена великою кількістю видів вищих і нижчих рослин. Флора – найбеззахисніша перед діяльністю людини, вона дуже чутливо реагує на зміни екологічних чинників і є показником їх впливу на природу.

Табл. 2.22. Види рослин та грибів, що охороняються

Види рослин та грибів	2021 рік	2022 рік
Загальна кількість видів рослин та грибів регіону, од.	1000	1000
Кількість видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, од.	84	84
Кількість видів рослин, занесених до Переліку видів рослин, що підлягають особливій охороні на території регіону, од.	105	105
Кількість видів рослин та грибів, занесених до додатків до Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі, од.	8	8
Кількість видів рослин та грибів, занесених до додатків до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), од.	24	24

Тваринний світ

Займаючи менше 6% площі Європи, Україна володіє приблизно 35% її біорізноманіття, причиною чого є розташування території України на перехресті багатьох природних зон та міграційних шляхів багатьох видів фауни.

Біота України нараховує понад 45 тис. видів фауни. Одним із заходів збереження цієї різноманітності тваринного світу є ведення Червоної книги України, куди заносяться види, що внаслідок різних причин опинилися під загрозою зникнення.

У третє видання Червоної книги України (2009 року) було занесено 543 види тварин.

Серед дикої природи нашої області також зустрічаються багато видів тварин, занесених до Червоної книги України (2009), зокрема ссавці: видра річкова, норка європейська, рись, горностай; птахи: лелека чорний, лунь польовий, лунь степовий, зміїд, орел-карлик, підорлик малий, орлан-білохвіст, журавель сірий, поручайник; риби: стерлядь, марена дніпровська,

ялець звичайний, карась звичайний, йорж носар.

Чернігівщину населяє близько 425 видів хребетних тварин, серед яких понад 65 видів ссавців, близько 290 видів птахів, більше 45 видів риб. З них до Червоної книги України занесено 161 вид, до списку міжнародного союзу охорони природи – 29 видів, до Європейського червоного списку – 52 види, до списку видів Бернської конвенції – 390 видів, Бонської конвенції – 30 видів. З 290 видів птахів 194 гніздяться на території області, 50 є осілими, 207 мають статус пролітних, у групу залітних або випадково залітних входить 41, зимуючих – 51.

Табл. 2.23. Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин (особин)

Види мисливських тварин	2021 рік	2022 рік
Лось	1230	1175
Олень благородний	706	767
Олень плямистий	54	54
Козуля	11863	11916
Кабан	1492	1934
Засць	51359	45675

Табл. 2.24. Добування основних видів мисливських тварин (особин)

Рік	Види мисливських тварин	Затверджений ліміт добування (на сезон полювання)	Видано ліцензій користувачам мисливських угідь	Добуто, голів (за рік)
201	Лось	-	-	-
	Кабан	254	247	60
	Козуля	827	839	640
	Олень благородний	48	47	32
	Олень плямистий	12	12	14
	Бобер	-	-	-
	Куниця	-	-	-
2022	Лось	-	-	-
	Кабан	289	284	115
	Козуля	868	871	637
	Олень благородний	54	54	28
	Олень плямистий	10	10	4
	Бобер	-	-	-
	Куниця	-	-	-

Природно-заповідний фонд

Станом на 01.09.2023 природно-заповідний фонд Чернігівщини нараховує 674 об'єкти загальною площею 262 607,1853 га, що становить 7,87 % площі області. Природно-заповідний фонд складають 8 категорій об'єктів: 2 національні природні парки, 3 регіональні ландшафтні парки, 456 заказники (12 загальнодержавного значення), 139 пам'яток природи (7 загальнодержавного значення), 19 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва (1 загальнодержавного значення), 52 заповідні урочища, 2 дендрологічні парки, Менський зоопарк.

Природно-заповідний фонд характеризується значною кількістю об'єктів невеликої площі (більше половини об'єктів мають площу до 100 га), переважна більшість з яких гідрологічні.

В останні роки спостерігається тенденція до зростання площ природно-заповідного фонду Чернігівської області. Однак варто відзначити, що більшість меж територій та об'єктів ПЗФ не встановлені та не винесені в натуру. При встановленні меж об'єктів ПЗФ спостерігається відмова деяких власників та користувачів земельних ділянок погоджувати проекти землеустрою з організації та встановлення меж об'єктів природно-заповідного фонду, що ускладнює та затягує процедуру встановлення меж заповідних об'єктів.

Табл. 2.25. Динаміка структури природно-заповідного фонду.

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01.01.2020 року		На 01.01.2021 року		На 01.01.2022 року	
	кількість, од.	площа, га	кількість, од.	площа, га	кількість, од.	площа, га
Природні заповідники	-	-	-	-	-	-
Біосферні заповідники	-	-	-	-	-	-
Національні природні парки	2	41988,5	2	41988,5	2	41988,50
Регіональні ландшафтні парки	3	85045,35	3	85045,35	3	85045,35
Заказники загальнодержавного значення	11	9326	12	10421,7	12	10421,68
Заказники місцевого значення	439	105459,4	441	105543,64	444	105726,50
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	7	297	7	297	7	297,00
Пам'ятки природи місцевого значення	130	571,31	130	571,31	132	571,39
Заповідні урочища	52	17958,261	52	17958,26	52	17958,26
Ботанічні сади загальнодержавного значення	-	-	-	-	-	-
Ботанічні сади місцевого значення	-	-	-	-	-	-
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	1	204,7	1	204,7	1	204,70
Дендрологічні парки місцевого значення	1	11,9	1	11,9	1	11,90
Зоологічні парки загальнодержавного значення	1	9	1	9	1	9,00
Зоологічні парки місцевого значення	-	-	-	-	-	-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	1	40	1	40	1	40,00
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	18	332,9	18	332,9	18	332,90

РАЗОМ	666	261244,31	669	262424,26	674	262607,18
ФАКТИЧНА ПЛОЩА ПЗФ *		249815,42		250971,35		251154,29
% фактичної площі ПЗФ від площі адміністративно-територіальних одиниць		7,83		7,87		7,87

Носівська територіальна громада має багатючий туристичний потенціал: об'єкти історичної та культурної спадщини, привабливі природничі зони та об'єкти надання туристичних послуг.

Табл. 2.26 Перелік ПЗФ на території Носівської ТГ.

Категорія	Об'єкт ПЗФ	Площа громади	Площа об'єкта ПЗФ, га	% території громади, що займає об'єкт ПЗФ
гідрологічний заказник	Грабівщина	58094,0	38,00	0,07
ботанічний заказник	Козарська дача	58094,0	387,0	0,67
ботанічний заказник	Горішне	58094,0	500,00	0,86
ботанічний заказник	Іржавська дача	58094,0	296,0	0,51
лісовий заказник	Модринник	58094,0	6,9	0,01
гідрологічний заказник	Загірне	58094,0	14,00	0,02
гідрологічний заказник	Камінське	58094,0	32,00	0,06
гідрологічний заказник	Кам'яне	58094,0	36,00	0,06
гідрологічний заказник	Козаче	58094,0	19,00	0,03
лісовий заказник	Пізній дуб	58094,0	3,90	0,01
лісовий заказник	Чорний ліс	58094,0	1,60	0,00
ботанічна пам'ятка природи	Козарська дача	58094,0	3,00	0,01

Характеристика ПЗФ

Лісові заказники:

1) «Модринник» - оголошений рішенням Чернігівської обласної ради від 04.05.1999 року, площа – 6,9 га.

Насадження модрини європейської, що входили до володінь графа О. Мусіна-Пушкіна, який займався інтродукцією і розведенням перспективних деревних порід. Ці насадження мають високі біологічні та лісотаксаційні

показники і використовуюються як лісонасінневі виділи.

2) «Пізній дуб» - оголошений рішенням Чернігівської обласної ради від 04.05.1999 року, площа – 3,9 га.

Насадження «пізньої форми» дуба звичайного, закладені в 70-х роках 19 століття. Масив використовується для отримання елітного насінневого матеріалу з дерева, які витримують приморозки. Зимова форма дуба вважається аборигеном Західної Європи, зокрема Німеччини, де його культували здавна.

3) «Чорний ліс» - оголошений рішенням Чернігівської обласної ради від 04.05.1999 року, площа – 1,6 га.

Ділянки сосни Веймутова, північноамериканського інтродуцента, 90-річного. Ця ділянка може використовуватися як показова, еталонна, лісонасіннева.

Ботанічні заказники.

1) «Горішне» - оголошений рішенням Чернігівської обласної ради від 04.12.1978 року № 529, площа – 500,0 га.

Ділянки сосни Веймутова, північноамериканського інтродуцента, 90-річного. Ця ділянка може використовуватися як показова, еталонна, лісонасіннева.

Високопродуктивні ділянки листяного лісу, переважно липово-дубового, місцями з додаванням берези бородавчатої віком понад 60 років, в підліску – ліщина звичайна, крушина ламка, в трав'яному покриві – види неморальної групи (яглиця звичайна, медунка темна, купина багатоквіткова, копитняк європейський, конвалія звичайна), зустрічаються гніздівка звичайна, зозулині сльози яйцевидні, види з родини орхідних, занесені до Червоної книги.

2) «Іржавська дача» - оголошений рішенням Чернігівської обласної ради від 11.04.2000 року № 529, площа – 500,0 га.

Ділянки високопродуктивного соснового та дубово-соснового лісу з рядом видів супутників сосни і дуба. В трав'яному ярусі зустрічаються такі види як суниця лісова, яглиця звичайна, зірочник ланцетолистий, копитняк європейський, куцоніжка лісова, розхідник шорсткий, медунка темна, просянка розлога, є ряд лікарських рослин. З представників фауни зустрічаються козулі, дикі кабани, досить представницьким є лісовий орнітокомплекс (зяблики, зозулі, піночки, мухоловки)

3) «Козарська дача» - оголошений рішенням Чернігівської обласної ради від 11.04.2000 року, площа – 387,0 га.

Високопродуктивні ділянки переважно соснового лісу віком 60-80 років, з окремим деревами віком до 100 років. Місцями з участю ряду супутніх видів (дуб звичайний, береза бородавчата, осика, клен гостролистий, ясен звичайний). В підліску – малина, ліщина звичайна, крушина ламка). В трав'яному покриві – група бореальних видів (плаун булавовидний, плевроцій шребера, дикран зморшкуватий, суниця лісова, звіробій звичайний, конвалія звичайна). З представників фауни водяться лосі, козулі, дикі кабани, досить представницьким є лісовий орнітокомплекс.

Гідрологічні заказники.

- 1) «Грабівщина» - оголошений рішенням Чернігівського облвиконкому від 27.12.1984 року, площа – 38,0 га.

Евтрофний -злаковий-осоковий болотний масив в заплаві річки Остер з видами лучно-болотного різнотрав'я (лепешняк великий, лепешняк плаваючий, лепеха звичайна, жовтець язиколістий, плакун верболистий, вербозілля звичайне, живокіст лікарський, очерет звичайний), який має важливе значення в регулюванні її водного режиму і рівня ґрунтових вод прилеглих територій.

- 2) «Загірне» - оголошений рішенням Чернігівського облвиконкому від 27.12.1984 року, площа – 14,0 га.

Низинне осокове болото (з ценозами осоки омської, осоки гострої) з типовими видами лучно-болотного різнотрав'я в заплаві р. Остер, має важливе значення в регулюванні водного режиму та рівня ґрунтових вод прилеглих територій.

- 3) «Камінське» - оголошений рішенням Чернігівського облвиконкому від 27.12.1984 року, площа – 14,0 га.

Низинне осокове болото в заплаві р. Остер, має важливе значення в регулюванні водного режиму та рівня ґрунтових вод прилеглих територій.

- 4) «Кам'яне» - оголошений рішенням Чернігівського облвиконкому від 27.12.1984 року, площа – 36,0 га.

Низинне евтрофне осокове болото з типовими видами болотного різнотрав'я в заплаві р. Остер, має важливе значення в регулюванні водного режиму та рівня ґрунтових вод прилеглих територій.

- 5) «Козаче» - оголошений рішенням Чернігівського облвиконкому від 27.12.1984 року, площа – 19,0 га.

Низинне евтрофне осокове болото з типовими видами болотного різнотрав'я, має важливе значення в регулюванні водного режиму та рівня ґрунтових вод прилеглих територій.

Ботанічна пам'ятка природи»

- 1) «Козарська дача»- оголошений рішенням Чернігівського облвиконкому від 10.06.1972 року, площа – 3,0 га.

Декоративні насадження ялини європейської віком понад 90 років.

2.6. ВІДХОДИ

Серед низки екологічних проблем, що мають місце в області, особливо гостро стоїть проблема поводження з відходами, які є одним із найбільших забруднювачів навколишнього середовища та негативно впливають на всі його компоненти. Ситуація ускладнюється й тим, що зберігається значний розрив між обсягами накопичених відходів і обсягами їх знешкодження та використання.

Враховуючи природні та економічні фактори, основну складову в загальній масі відходів, що утворюються в області, займають тверді побутові

відходи та виробничі відходи IV класу небезпеки, які, в основному, видаляються на полігони, сміттєзвалища, накопичувачі тощо.

Станом на 01.01.2021 в обласний реєстр місць видалення відходів внесено 9 полігонів та 491 сміттєзвалище твердих побутових відходів.

Недостатня кількість та наявний технічний стан спеціалізованої техніки взагалі ставить під загрозу процес сміттєвидалення в більшості районних центрів Чернігівщини. На територіях сільських рад відсутні спеціалізовані підприємства у сфері поводження з побутовими відходами, самі відходи складаються у природних рельєфних утвореннях. Існуюча система санітарного очищення населених пунктів недосконала, її фрагментарність, роз'єднаність та різнорідність не забезпечує достатній контроль за санітарним станом територій та операціями поводження з побутовими відходами.

Через відсутність на території області сміттєпереробних та сортувальних комплексів на полігони та сміттєзвалища потрапляє значна частина відходів, які мають ресурсну цінність і підлягають переробці та утилізації. Основну масу відходів як вторинної сировини складають тара (упаковка) від продуктів харчування та продукції споживання населенням.

Значний негативний вплив на об'єкти довкілля Чернігівщини здійснюють: промислові токсичні відходи, відходи, які утворилися в результаті реформування аграрного сектору економіки – непридатні та заборонені до використання хімічні засоби захисту рослин, накопичені обсяги золи КЕП «Чернігівська ТЕЦ» ТОВ фірми «ТехНова» та тверді побутові відходи. Знижують рівень екологічної безпеки, насамперед, не значні обсяги відходів, що накопичені, а стан місць, де вони зберігаються.

В області практично вирішена проблема поводження з промисловими відходами I-III класів небезпеки. Вжиття організаційних та адміністративних заходів дало змогу виключити їх розміщення в навколишньому природному середовищі – частина утилізується на існуючих установках, інші – передаються для знешкодження на відповідних потужностях за межі області.

Упродовж останніх років велика кількість непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин, які досить довгий час накопичувалися на різноманітних складах та звалищах по всій території Чернігівщини, перетворилася в безхазяйні відходи. Наразі в області ведеться робота для забезпечення повного звільнення регіону від отрутохімікатів.

З метою забезпечення сталого управління відходами в регіоні, в рамках реалізації Національного плану управління відходами до 2030 року, у 2020 році проводилась робота по розробці проєкту Регіонального плану управління відходами Чернігівської області.

Табл. 2.27. Місця видалення відходів категорії В-небезпечні

Назва адміністративно-територіальної одиниці (область, район)	Місця видалення відходів категорії В – небезпечні
	діючі, од.
Бахмацький район	15
Бобровицький район	27

Борзнянський район	39
Варвинський район	12
Городнянський район	65
Ічнянський район	38
Козелецький район	6
Коропський район	29
Корюківський район	25
Куликівський район	6
Менський район	4
Ніжинський район	13
Н.-Сіверський район	27
Носівський район	12
Прилуцький район	29
Ріпкинський район	32
Семенівський район	13
Сновський район	37
Сосницький район	23
Срібнянський район	4
Талалаївський район	13
Чернігівський район	62
Всього	531

Табл. 2.28. Стан обліку та паспортизації місць видалення відходів (МВВ) (на 01.01.2023 року)*

Назва адміністративно-територіальної одиниці (область, район)	Кількість непаспортизованих МВВ, од.	Кількість паспортизованих МВВ, од.
Бахмацький район	2	15
Бобровицький район	6	27
Борзнянський район	-	40
Варвинський район	4	12
Городнянський район	2	65
Ічнянський район	1	38
Козелецький район	26	7
Коропський район	5	29
Корюківський район	2	25
Куликівський район	11	6
Менський район	11	4
Ніжинський район	16	16
Новгород-Сіверський район	2	28
Носівський район	1	12
Прилуцький район	-	30
Ріпкинський район	2	32
Семенівський район	16	14
Сновський район	-	38
Сосницький район	4	23
Срібнянський район	9	4
Талалаївський район	1	13
Чернігівський район	1	68
Всього	125	546

*- за даними проведеної у 2020 році інвентаризації місць видалення відходів.

Загрозу забруднення природних об'єктів небезпечними речовинами, у

першу чергу підземних водоносних горизонтів та поверхневих водойм, продовжують створювати накопичені непридатні й заборонені до використання хімічні засоби захисту рослин (ХЗЗР).

Відповідно до проведеної уточненої інвентаризації місць накопичення ХЗЗР, станом на 01.10.2023 на території Носівської територіальної громади обліковується 7,5 т непридатних до використання ХЗЗР.:

Табл. 2.29 Перелік непридатних до використання ХЗЗР.

Назва місця зберігання	Загальна кількість, тонн	Рідкі, тонн	Тверді, тонн	Примітка
Носівська міськат. громада, 0,5км від м.Носівка	2,5	0	2,500	Металева ємність (тара) та стан місця накопичення незадовільний
Носівська міська т. громада, Козарівський старостинський округ, 0,15км від с.Козари	2,5	0	2,500	Непристосоване приміщення, стан місця накопичення незадовільний, тара відсутня
Носівська міська т. громада, В.Дівицький старостинський округ, 0,5км від с.В.Дівиця	2,5	0	2,500	Непристосоване приміщення, стан місця накопичення незадовільний, тара відсутня

Незадовільний стан складських приміщень та тари створює загрозу забруднення ґрунтів і підземних водоносних горизонтів та виникнення надзвичайних ситуацій.

2.7. ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Здоров'я людини визначається складною взаємодією цілої низки чинників: спадковість, соціально-економічне та психологічне благополуччя, доступність і якість медичного обслуговування, спосіб життя і якість навколишнього природного середовища.

Негативний вплив на здоров'я населення забруднення атмосферного повітря залишається до кінця не вивченим, внаслідок надзвичайної складності постановки таких досліджень в сучасних умовах. Практично єдиною можливістю для отримання кількісних характеристик потенційної загрози здоров'ю є використання методології оцінки ризику [46]. Поряд з цим, цей підхід дозволяє виявити відносний внесок у встановленні рівнів ризику окремих речовин, що забруднюють повітря, що дає можливість забезпечувати ефективні і раціональні заходи з управління ризиком.

Визначення факторів ризику, доведення їх ролі в порушенні здоров'я людини, а також кількісна характеристика залежностей шкідливих ефектів від рівнів впливу конкретних факторів дозволяє оцінити реальну загрозу здоров'ю населення, що проживає на певних територіях, і дає об'єктивні підстави для впровадження профілактичних заходів.

Оцінка ризику здоров'я населення від забруднення атмосферного повітря необхідна для аналізу попередніх розрахунків як вихідний матеріал прийняття рішень при плануванні, проектуванні, модернізації, будівництві і реконструкції промислових об'єктів; при розробці й удосконалюванні різних технологій, спрямованих на забезпечення екологічної безпеки.

Стан здоров'я населення Чернігівської області та її адміністративних територій аналізувався на основі статистичних даних Управління охорони здоров'я Чернігівської обласної державної адміністрації.

В структурі поширеності хвороб першість належить хворобам органів дихання, у виникненні та перебігу яких відіграють забруднювальні речовини атмосферного повітря (пил, оксиди сірки та азоту, продукти згорання нафти, вугілля, природного газу, озон, важкі метали та інші). Показник поширеності хвороб у тому числі пов'язаний з помірними, проте тривалими несприятливими зовнішніми впливами, які підтримують хронічний перебіг хвороб, таких як бронхіальна астма та інші хронічні обструктивні хвороби легень.

В Носівській міській територіальній громаді функціонує 1 лікарня, Носівська міська лікарська амбулаторія, Володьководівська сільська лікарська амбулаторія ЗПСМ. До складу КНП «Носівський центр ПМСД» Носівської міської ради входять 7 фельдшерських пунктів.

Загалом можна відзначити, що стан здоров'я населення Носівської міської територіальної громади виявляє доволі тривожні тенденції і вимагає постійного моніторингу, а напрями Програми орієнтуються на зниження ризиків для здоров'я населення внаслідок реалізації запропонованих заходів.

2.8. КЛІМАТИЧНА СКЛАДОВА

Зміна клімату – це зміна погодних умов, яка спостерігається протягом тривалого часу. Для кожного регіону чи природної зони на планеті притаманна певна погода для певного часу.

Причиною зміни клімату можуть бути природні явища. Але також на температуру на планеті впливає склад атмосфери – так званий парниковий ефект. Це нагрівання поверхні землі, океанів та нижніх шарів атмосфери, яке спричиняють деякі гази у повітрі. Вони пропускають сонячні промені у нижні шари атмосфери, але заважають їм повернутися назад у космос, ніби накриваючи Землю ковдрою.

Кліматичні зміни відчуваються вже сьогодні та посилюватимуться у майбутньому. Їхнім наслідком стане зростання кількості зливових дощів, граду та повеней підсилення вітрів, посух, випадків затоплення прибережних

територій, які призводитимуть до значних економічних втрат в Україні та в усьому світі.

Адаптація до зміни клімату означає пристосування природних або людських систем, (наприклад, лісів, річок, міст та навіть окремих вулиць) до можливого або фактичного впливу зміни клімату. Якщо не адаптуватися, то діти влітку гратимуться на майданчиках, поверхня яких розжарюється майже до 60°C, люди зі слабкою серцево-судинною системою будуть непритомні від спеки, дерева від шквального вітру будуть падати на авто та лінії електропередачі.

Збільшуючи викиди парникових газів в атмосферу, люди порушують баланс, що склався впродовж століть. У результаті діяльності людини концентрація парникових газів збільшується, через що посилюється парниковий ефект, а це вже неприродний та потенційно небезпечний ефект.

До головних парникових газів відносять двоокис вуглецю (вуглекислий газ, CO₂), метан (CH₄), оксид азоту (N₂O), хлорофторвуглеці та водяну пару. Всі ці гази мають різні властивості і можуть перебувати в атмосфері різну тривалість часу.

Кожен регіон унікальний за своїм мікрокліматом, ландшафтом та географічним розташуванням. Тож і необхідні заходи з адаптації для кожної з громад залежатимуть від їхньої вразливості до різних проявів зміни клімату: збільшення тривалості посух, хвиль тепла, шквального вітру, підняття рівня морів, сильних морозів і снігопадів, аномальних злив та підтоплень тощо. Необхідно визначати індивідуальні вразливі зони для кожного населеного пункту і на основі отриманої інформації розробляти план адаптації.

Все це потрібно врахувати й у післявоєнній відбудові, адже її мета – не лише відновити зруйноване, а зробити краще, виправити недоліки, зробити міста більш сталими, інклюзивними та безпечними для життя.

Із загальної кількості викинутих в атмосферне повітря Чернігівщини шкідливих речовин, що належать до парникових газів, становили: оксид вуглецю, метан та діоксид азоту.

Серед негативних наслідків глобального зростання температури дослідники виділяють:

- збільшення кількості стихійних природних лих;
- дефіцит прісної води;
- підвищення рівня вимушеної міграції ;
- збільшення частоти певних захворювань у людей.
- А зростання рівня океану, зумовлене глобальним потеплінням, може призвести до зникнення цілих країн.

Базовими аспектами у сфері адаптації до зміни клімату є:

– визначення шляхів досягнення скорочення або обмеження викидів парникових газів;

– створення і стійке функціонування національної системи для оцінки викидів і поглинання парникових газів, національної системи реєстрації;

- розробка програми участі у гнучких механізмах Кіотського протоколу
- проектах спільного впровадження та міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів;
- наукова підтримка всієї діяльності, пов'язаної з питанням зміни клімату;
- участь громадськості у прийнятті рішень з національних дій в області зміни клімату, що є складовою побудови громадянського суспільства в державі.

ВИСНОВОК

Аналіз стану навколишнього природного середовища в Чернігівській області за підсумками 2022 року свідчить про те, що заходи, які вживаються місцевими органами влади, підприємствами, установами та організаціями у співпраці з громадськими об'єднаннями, сприяють зменшенню екологічних ризиків, покращенню екологічних показників та збереженню довкілля в області.

У регіоні постійно здійснюється контроль за станом забруднення атмосферного повітря та водних артерій, використанням лісових і земельних ресурсів, веденням мисливського та рибного господарств. Вживаються заходи щодо збереження екомережі, біологічного та ландшафтного біорізноманіття, відтворення видів флори та фауни, яким загрожує небезпека. Значна увага приділяється питанням поводження з відходами.

Серед найбільших забруднювачів навколишнього природного середовища займає промисловий комплекс, зокрема підприємства житлово-комунального господарства.

Прогнозні зміни стану Носівської міської територіальної громади, на підставі порівняльних характеристик населених пунктів області: сіл, селищ, міст, громад:

1. По атмосферному повітрю.

Індекс забруднення атмосфери (дані за 2018 рік) по центру громади – м. Носівка: - максимально разова концентрація в мг/м³; пил – 0,68; оксид вуглецю – 0,42; ангідрид сірчаний – 0,8; діоксид азоту - 0,5.

Індекс забруднення атмосфери ІЗА: пил – 0,68; оксид вуглецю – 0,46; ангідрид сірчаний – 0,8; діоксид азоту – 0,5.

Комплексний індекс забруднення атмосфери складає – 2,44.

Комплексний індекс забруднення атмосфери (КІЗА) у м. Носовці (дані за 2015-2018 рік) – 2,51.

Отже, в цілому як по області так і Носівській громаді обсяг викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря у 2018 р., порівняно з 2017 р., зменшився на 12%, проте КІЗА₂₀₁₆ збільшився на 38%.

Отримані результати свідчать про те, що обсяги викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря по Носівській міській

територіальній громаді має тенденцію до зменшення, але комплексний індекс забруднення повітря поступово збільшується. В цілому викиди в атмосферне повітря не перевищують нормативи ГДК.

2. По водних ресурсах:

До основних джерел забруднення водних об'єктів відносяться підприємства комунального господарства, які в цілому по області у 2020 році скинули 10,31 млн м³ недостатньо очищених стічних вод (99 % скидів від загального обсягу забруднених стічних вод), а саме (тис.т.): азот амонійний - 0,0872; БСК 5 - 0,2045; завислі речовини - 0,2577; сульфати- 1,188; хлориди- 2,7740; залізо- 0,0077; фосфати - 0,1067.

3. По земельних ресурсах та ґрунтах.

Основними чинниками антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти Носівської громади у Чернігівській області є наслідки діяльності сільського господарства, промисловості, енергетики, транспорту та оборонної діяльності.

4. По лісових ресурсах.

Найбільшої шкоди лісовим територіям Носівської територіальної громади завдають лісові пожежі, яких за 2016-2019 роки – 210 шт.

5. Флора, фауна та природно-заповідний фон

Одним із основних антропогенних чинників, що негативно впливає на структурні елементи екологічної мережі та біорізноманіття громади, є значний ступінь господарського освоєння її території, що несе надзвичайно високе антропогенне навантаження на природні екосистеми та призводить до їх зміни та скорочення площ.

6. По природно-заповідному фонду.

Носівська територіальна громада має багатий туристичний потенціал: об'єкти історичної та культурної спадщини, привабливі природничі зони та об'єкти надання туристичних послуг.

7. По відходам.

На території Носівської громади непаспортизованих місць видалення відходів категорії В -1 шт., паспортизованих – 12 шт.

Місць накопичення ХЗЗР, станом на 01.01.2020 обліковується 2,0 т непридатних до використання ХЗЗР, що несе загрозу забруднення природних об'єктів небезпечними речовинами, у першу чергу підземних водоносних горизонтів та поверхневих водойм.

8. По здоров'ю населення.

В Носівській громаді відбувається процес депопуляції населення. Смертність населення залишається вкрай неблагополучним явищем, що є

найголовнішою складовою природного скорочення населення громади.

9. По кліматичній складовій.

Вплив метеорологічних чинників – температурної інверсії та туманів, вирізняється сезонністю. Приземна інверсія найчастіше спостерігається у квітні-жовтні. Вплив туманів найбільше проявляється у осінньо-зимовий період. Але врахування фактору клімату при кумулятивному впливі в атмосферному повітрі потребує більш детальних досліджень стану атмосфери.

Отже, у випадку відмови від прийняття Програми буде припинено поступальний рух у напрямку сталого розвитку та підвищення рівня умов життєдіяльності та здоров'я населення.

З огляду на це, нульовий варіант – відсутність затвердженої Програми економічного і соціального розвитку Носівської міської територіальної громади на період 2024-2027 роки є завідомо неприйнятним.

3. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА СТАНУ ЙОГО ЗДОРОВ'Я НА ТЕРИТОРІЯХ, ЯКІ ЙМОВІРНО ЗАЗНАЮТЬ ВПЛИВУ

Програма визначає пріоритетні напрями соціального і економічного розвитку, враховує екологічні завдання місцевого рівня в інтересах ефективного, стабільного соціально-економічного розвитку громади та підвищення якості життя населення.

Проблеми та нагальні питання, які наявні на сьогоднішній день для Носівської територіальної громади та потребують вирішення для успішного соціально-економічного розвитку громади:

- негативна демографічна ситуація;
- високий рівень відтоку трудових ресурсів;
- недостатній механізм стимулювання до інвестування суб'єктів господарювання та потенційних інвесторів;
- недостатня спроможність бюджету громади для її економічного та соціального розвитку;
- продовження карантинних обмежень для бізнесу як в Україні, так і за її межами;
- недостатній рівень купівельної спроможності населення;
- зростання вартості енергоресурсів та нестабільність національної валюти.

Вплив на навколишнє природне середовище, у тому числі на здоров'я населення, при впровадженні заходів, може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Реалізація заходів Програми при існуючому стані дозволяє покращити соціально-економічні умови життя і діяльності регіону.

За інформацією Міністерства охорони здоров'я, найбільш несприятливому впливу шкідливих факторів підлягає населення, яке мешкає в межах санітарно-захисних смуг промислових підприємств, що є порушенням вимог «Державних санітарних правил планування та забудови населених місць»: у міських поселеннях 3,4 % проб атмосферного повітря містять забруднюючі речовини у концентраціях, що перевищують гранично допустимі, у сільських поселеннях – 1,3%. Тому заходи Програми, які реалізуються на територіях міських поселень, мають розглядатися як зони підвищеної уваги.

За даними Держгеонадр України, забруднення ґрунтових вод на більшій частині території Чернігівської області відбувається, головним чином, стоками тваринницьких комплексів, мінеральними добривами, продуктами сільгоспхімії.

Значний негативний вплив на стан ґрунтових вод чинить забруднення свинцем, марганцем, нафтопродуктами. Забруднення міжпластових підземних вод носить локальний характер, залежить від техногенного навантаження на геологічне середовище та захищеності підземних вод. Ділянки забруднення міжпластових підземних вод знаходяться, переважно, у

зоні впливу поверхневого комплексу утилізації дренажних вод, невпорядкованих складів зберігання промислових відходів, мінеральних добрив, отрутохімікатів та непридатних хімічних засобів захисту рослин, тваринницьких комплексів, сільгоспвиробників та інших локальних об'єктів, що впливають на стан підземних вод.

З огляду на це, заходи Програми, які реалізуються у сфері АПК та орієнтовані на її прискорений інноваційний розвиток, мають розглядитися як зони підвищеної уваги.

Концепція об'єктів захоронення відходів у місцях локалізації виробництва та населення, превалююче забруднення довкілля основними суб'єктами ЖКГ, значний вплив транспортної інфраструктури на комфортність умов проживання населення зумовлюють розглядати всі заходи Програми, спрямовані на модернізацію соціальної та виробничої інфраструктури регіону, як зони підвищеної уваги.

Оскільки в Програмі передбачені заходи, спрямовані на забезпечення комфортних та безпечних умов для життя населення регіону, то її реалізація з високою ймовірністю має зменшити негативний вплив на довкілля і здоров'я населення, від чого можна очікувати позитивні результати на всій її території.

На території Носівської територіальної громади розташовані об'єкти природно-заповідного фонду, підтримання та збереження якого є передумовою гармонійного розвитку території та забезпечення здоров'я населення регіону.

Концентрація об'єктів захоронення відходів у місцях локалізації виробництва та населення, створює дисбаланс у антропогенному навантаженні на території регіону. До Програми включені заходи щодо підвищення ефективності управління відходами, реалізація яких дозволить позбутись асиметричності та екологічного тиску на основні місця їх зберігання і накопичення.

Заходи Програми, орієнтовані на формування екологічної культури та свідомості населення, дозволять підтримувати і поліпшити стан довкілля та умови життєдіяльності населення регіону.

На основі оцінок, можна зробити такі висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Програми:

1. Атмосферне повітря - можливий негативний вплив, а саме: збільшення кількості одиниць транспорту внаслідок розвитку туристичної та транспортної інфраструктури, а також проведення ремонтних робіт автомобільних доріг призведе до збільшення кількості викидів у атмосферу від пересувних джерел, це ймовірно може призвести до погіршення якості повітря; можливі позитивні наслідки - поліпшення якості атмосферного повітря: зменшення рівня забруднення атмосферного повітря; впровадження у виробництво нових сучасних технологій та технічне переоснащення виробництва; обґрунтоване скорочення споживання традиційних видів паливно-енергетичних ресурсів, у першу чергу імпортованого природного газу.

2. Водні ресурси - позитивні наслідки: покращення стану водних ресурсів області: зменшення обсягів скидів у водойми області шляхом

реконструкції та будівництва очисних споруд; реалізація проектів по відновленню і підтриманню сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок.

3. Відходи - позитивні наслідки: планується перехід здебільшого на контейнерний спосіб збирання відсортованих твердих побутових відходів.

В цілому передбачається забезпечення екологічної безпеки у сфері поводження з відходами, в тому числі забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення відходів.

4. Земельні ресурси - внаслідок реалізації Програми не передбачається змін у топографії або в характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози; позитивні наслідки: внесення відомостей до Державного земельного кадастру про земельні ділянки державної та комунальної власності підприємств, установ та організацій, які мають в користуванні земельні ділянки, але відомості про які не внесені до Державного земельного кадастру; забезпечення ефективності використання земельних ресурсів; підвищення цінності земельних ресурсів.

5. Біорізноманіття - наслідки позитивні: розвиток природно-заповідного фонду та збереження біологічного, ландшафтного різноманіття: встановлення меж територій та об'єктів природно – заповідного фонду; охорона і раціональне використання природних рослинних ресурсів.

6. Населення та інфраструктура - наслідки позитивні: поліпшення санітарно-епідеміологічної та санітарно-епізоотичної ситуації; поліпшення сфери охорони здоров'я, освіти, фізичної культури; поточний ремонт вулиць та тротуарів, ремонт мереж водопроводу та зливової каналізації; негативний вплив на стан здоров'я чи захворюваність населення не очікується.

4. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, У ТОМУ ЧИСЛІ РИЗИКИ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ПРОГРАМИ, ЗОКРЕМА ЩОДО ТЕРИТОРІЙ З ПРИРОДООХОРОННИМ СТАТУСОМ

Прямо пов'язати ті чи інші наслідки для здоров'я населення з впливом конкретних заходів з реалізації Програми досить складно (так само, як і навпаки, довести відсутність такого зв'язку), оскільки вплив на здоров'я часто неспецифічний і носить опосередкований характер, має пролонгований прояв, характеризується наявністю часового лагу між моментом виникнення та проявом наслідків. Можуть спостерігатися кумулятивні ефекти, пов'язані з декількома видами господарської діяльності. Так, наприклад, захворювання дихальної системи можуть бути наслідками впливу як об'єктів житлово-комунального господарства, так і транспорту.

Заходи Програми мають забезпечити поступове виконання природоохоронних заходів і як наслідок, подолання ключових екологічних проблем регіону, серед яких нижчеперелічені:

1) забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств та пересувних джерел.

Один із факторів впливу на забруднення атмосферного повітря є забруднення пересувними джерелами, в першу чергу автотранспортом. Для вирішення даної проблеми Програмою передбачено контроль за викидами CO₂ в атмосферу від стаціонарних та пересувних джерел забруднення.

2) забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами промислових підприємств, підприємств житлово-комунального господарства.

Сучасний стан поверхневих водойм області характеризується антропогенним тиском суб'єктів господарювання. Значна частина недостатньо очищених стоків щорічно потрапляє у водні об'єкти та завдає їм незворотної шкоди. Найбільшими забруднювачами поверхневих водних об'єктів залишаються підприємства комунального господарства. Серед причин незадовільної роботи каналізаційних очисних споруд – їх перевантаженість або недовантаженість, зношеність обладнання та відсутність коштів на проведення поточних ремонтних робіт чи реконструкції в цілому.

Існуючі технологічні регламенти роботи очисних споруд наразі не можуть забезпечити ефективну очистку зворотних вод, і, як наслідок, фіксується скид недостатньо очищених стічних вод до поверхневих водних об'єктів із перевищенням гранично допустимих показників вмісту фосфатів.

Для покращення стану водних об'єктів Програмою заплановані наступні заходи:

- будівництво свердловин питного водопостачання;
- розроблення схеми оптимізації водопостачання населених пунктів;
- проведення постійного моніторингу якості води.

Виконання Програми Носівської територіальної громади буде мати наступні очікувані результати:

- підвищення рівня забезпеченості споживачів комунальними послугами належної якості, поліпшення якості питної води;
- забезпечення населення якісною питною водою;
- поліпшення технічного стану водопровідно-каналізаційних мереж та споруд;
- не допущено забруднення довкілля неочищеними стічними водами;
- покращення показників санітарного, екологічного та технологічного стану водойм на території Носівської громади.

3) забруднення підземних водоносних горизонтів.

Джерелом питного водопостачання в ОТГ є підземні водні горизонти. Після ліквідації, реорганізації сільськогосподарських підприємств значна кількість артезіанських свердловин залишилися безхазяйними. Після припинення експлуатації свердловина починає становити загрозу зараження водоносних шарів. Станом на даний час, враховуючи роботу по тампонуванню безхазяйних свердловин в попередні роки, по Носівській територіальній громаді безхазяйні свердловини відсутні.

4) порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону.

На території області протікає 1560 малих річок (загальна протяжність 7017 км). Більшість із них маловодні, деякі влітку пересихають. Русла ряду річок виражені нечітко, тому часто зливаються з прилеглими болотами. Частина малих річок повністю або частково є магістральними каналами меліоративних систем і зарегульовані шлюзами-регуляторами.

Практично не проводяться заходи зі встановлення прибережних захисних смуг водних об'єктів та винесення їх в натуру. Зазначена ситуація створює передумови для погіршення сприятливого режиму водних об'єктів.

Скид недостатньо очищених стічних вод та зливових (талих) вод без очистки у водні об'єкти, захаращення берегів та водного дзеркала річки сміттям та господарсько-побутовими відходами, розташування об'єктів господарської діяльності, житлової забудови, розорювання земельних ділянок у межах водоохоронних зон та прибережних захисних смуг негативно впливає на гідрохімічний стан останніх.

На території Носівської територіальної громади протікає річка Носівочка, ліва притока річки Остер, річка Новий Потік. В межах міста Носівка розташовано 20 ставків загальною площею 28,76 га.

Проведення робіт по реалізації проекту «Реконструкція руслового ставка на річці Носівочка в адміністративних межах міста Носівка Чернігівської області з метою покращення його санітарно-екологічного та технічного стану», покращило його гідрологічний та гідрохімічний режим.

Виконання Програми Носівської територіальної громади буде мати наступні очікувані результати:

- покращення санітарно-екологічного, технічного стану та естетичного вигляду водойми;
 - створення умов для організованого відпочинку біля річки Новий потік мешканцям Носівської громади та її відвідувачам;
 - організація зелених зон та зон відпочинку;
 - створення дружніх просторів для інтеграції мешканців громади;
 - дотримання безпечного санітарного стану та комфорту у місті
- 5) підтоплення земель та населених пунктів регіону.

Упродовж останніх років на території Чернігівської області підтоплення природного та техногенного походження, в залежності від кліматичних умов, можуть зазнавати до 50 сільських населених пунктів. Найінтенсивніше процеси підтоплення відбуваються на територіях, що прилягають до заплавл річок, ділянок у зонах впливу водосховищ та каналів.

На території Носівської територіальної громади протікає річка Носівочка. Річка відноситься до малих річок. Витік річки знаходиться на південному сході від міста Носівка, північніше урочища «Бараниха» західніше села Горбачі Бобровицького району Чернігівської області, впадає в річку Остер на 106 км за 4 км південніше села Плоске Носівського району. Враховуючи те, що долина річки сильно виположена з дуже пологими берегами, заплава добре розвинута, ширина складає 50-80 метрів, місцями підтоплена, русло річки звивисте, ширина 5-7 метрів, глибина до 1 метру. Максимальні витрати складають: 1 % весняного водопілля 40 м³/сек, 10 % весняного водопілля 16,8 м³/сек.

Максимальні рівні води розраховані за розрахунковими витратами для північної та південної частини міста:

- рівень проходження паводків 1 % рівня забезпечення складає 119,9 м в Балтійській системі висот (далі – БС) (північ) 123,0 мБС (південь);
- рівень проходження паводків 10 % рівня забезпечення складає 119,6 мБС, (північ), 122,7 мБС (південь).

Враховуючі проведені роботи по реконструкції р. Носівка підтоплення земель в районі р. Носівочка не передбачається.

б) поводження з відходами I-IV класів небезпеки

Діюча в області система управління відходами є малоефективною та не відповідає ієрархії поводження з відходами, внаслідок чого понад 40% утворених відходів потрапляють до місць видалення відходів. Велику проблему становить технічний стан паспортизованих місць видалення відходів, відсутність для більшості з них проектно-технічної документації, наявність несанкціонованих та стихійних сміттєзвалищ.

Відсутнє системне вирішення проблеми поводження з небезпечними відходами: основна частина передається для знешкодження на відповідних потужностях за межі області. Відсутня практика виокремлення небезпечних відходів зі складу побутових.

Поглиблює існуючі проблеми неналежне поводження з відходами, низький рівень роздільного збирання сміття та екологічної обізнаності населення.

Для вирішення вищезазначеної проблеми Програмою заплановані наступні заходи:

- будівництво полігону для складування твердих побутових відходів у Носівській громаді;
- оптимізація графіків вивезення сміття, розширення мережі абонентів, надання транспортних послуг за заявками громадян для зменшення рівня забруднення території громади;
- проведення освітньо-інформаційної кампанії серед населення щодо екологічної необхідності постійного та правильного поводження з побутовими відходами та важливості впровадження роздільного збирання твердих побутових відходів;
- запровадження в закладах освіти громади навчального курсу екологічної освіти;

Виконання Програми Носівської територіальної громади буде мати наступні очікувані результати:

- створення умов, що сприятимуть забезпеченню повного перевезення, утилізації, знешкодження та захоронення відходів. Обмеження їх шкідливого впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я людини;
- зменшення кількості стихійних сміттєзвалищ;
- розширення сфер використання твердих побутових відходів як вторинної сировини;
- поширення серед молоді знань та популяризація бережливого ставлення до навколишнього середовища

7) поширення екзогенних геологічних процесів

На території області має місце розвиток природних екзогенних геологічних процесів. Найбільшу небезпеку для об'єктів економіки та життєдіяльності людей становлять зсуви та руйнування берегів. Розвиток екзогенних геологічних процесів, особливо в межах населених пунктів, створює реальну загрозу для населення, об'єктів економіки та інфраструктури, що потрапляють до зони негативного впливу цих небезпечних процесів.

На території області зсуви мають розвиток на крутих берегах і крутих схилах долин річок Десна, Дніпро, Удай, їх притоків, а також в ярах і балках.

Носівською територіальною громадою проведені роботи по проекту «Реконструкція руслового ставка на річці Носівочка в адміністративних межах міста Носівка Чернігівської області з метою покращення його санітарно-екологічного та технічного стану: реконструкція руслового ставка з метою покращення його санітарно-екологічного та технічного стану; реконструкція (розчищення) руслового ставка; розрівнювання ґрунту на прилеглий території; повернення рослинного шару ґрунту. Дане дало можливість на території проведених робіт: уникнути зсуви та розмиття берегів під час надходження талих снігових води та сильних атмосферних опадів, зберегти рівневий режим річки з греблями та ставками.

8) охорона, використання та відтворення дикої фауни і флори

Основні фактори, що несуть загрозу для рослинного та тваринного світу області, – випалювання сухої рослинності у весняно-осінній період, що призводить до виникнення пожеж у лісах; загибелі або міграції тварин; всихання лісових культур та самовільні рубки.

Серед основних проблем охорони і використання дикої фауни слід відмітити браконьєрство.

9) проблеми накопичення заборонених і непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин (ХЗЗР).

Після проведення уточненої інвентаризації місць накопичення ХЗЗР виявлено 2,0 тон таких пестицидів на території Носівської територіальної громади. На сьогодні стан наявних місць зберігання ХЗЗР є незадовільним, що створює загрозу забруднення ґрунтів і підземних водоносних горизонтів та виникнення надзвичайної ситуації. Вирішення цієї проблеми неможливе виключно на регіональному рівні та потребує загальнодержавного втручання.

10) вплив Програми на зміну клімату в цілому.

На реалізацію даного напрямку направлені наступні заходи Програми:

п.4.4:

- розробка програм у сфері житлово-комунального господарства та благоустрою територій населених пунктів громади;
- забезпечення належного функціонування систем водопостачання та водовідведення, контроль за якістю води, своєчасний ремонт обладнання;
- проектування та будівництво артезіанської свердловини в м.Носівка;
- створення нових зон та місць відпочинку;
- розроблення туристичних маршрутів на території громади, розвиток зеленого туризму;
- реставрація пам'яток архітектури національного значення.

п 5.1:

- будівництво полігону для складування твердих побутових відходів у Носівській громаді;
- оптимізація графіків вивезення сміття, розширення мережі абонентів, надання транспортних послуг за заявками громадян для зменшення рівня забруднення території громади.

п.5.2:

- реконструкція річки Новий Потік на території с. Володькова Дівиця з метою покращення її технічного стану та благоустрою зони відпочинку;
- облаштування громадської вбиральні в центрі міста Носівка.

Реалізація Програми впливу на зміну клімату здійснюється на підставі проведення аналізу індикаторів, використання яких дає змогу орієнтовно визначити очікувані наслідки від кліматичних змін та дозволяє розробляти відповідні заходи з адаптації, а саме по групах:

- Група індикаторів для оцінки вразливості території до теплового стресу по: середньорічна температура, °С; максимальна температура, °С; мінімальна температура, °С; річна кількість опадів, мм/рік; середня

швидкість вітру, км/год; відносна вологість повітря, %; атмосферний тиск, гПа; тенденція змін клімату.

- Група індикаторів для оцінки вразливості території до підтоплення по: сума атмосферних опадів, мм/міс; місячна сума опадів, мм/міс; кількість атмосферних опадів, м/міс; кількість днів зі снігом; кількість днів з дощем; кількість днів з грозою; кількість днів з туманом; кількість днів зі смерчами; кількість днів з градом.

З метою запобігання паводків звертається увага в першу чергу на наступне:

- системи відведення паводкових вод (дренажів, каптажів, каналів, водовідвідні каналів тощо), а також інженерні системи та обладнання для відкачування паводкових вод мають бути в працездатному стані;
 - обвалування, відкоси, косогири, виїмки мають бути справними та відповідати проектним рішенням;
 - здійснювати оперативне реагування по усуненню аварійних ситуацій.
- Після проходження паводку необхідно провести огляди обладнання зібрати та проаналізувати всі данні для їх врахування у підготовці до наступного повеневого періоду.

- Група індикаторів для оцінки вразливості зелених зон населених пунктів по: зміщення та зміна тривалості вегетаційного періоду; зміна кількості та інтенсивності опадів протягом вегетаційного періоду; площа зелених зон у розрахунку на 1 жителя менша нормативної; скорочення площі зелених зон; поява інвазивних видів у межах зелених зон; поява нових шкідників захворювань рослин у межах зелених зон; скорочення кількості видів рослин; високий рівень атмосферного забруднення.

Відповідно до Правил благоустрою території міста виконуються наступні заходи:

- утримувати в належному санітарному стані домоволодіння та прилеглу територію;
- забезпечити утримання зелених насаджень на прилеглій території в належному стані, знищувати бур'яни та карантинні рослини, скошувати траву, якщо її висота перевищує 15 см.
- видаляти гілки, листя та залишки рослин та складувати в спеціально відведені місця, в тому числі, шляхом укладання відповідного договору зі спеціалізованим підприємством;
- забороняється влаштування городів, пошкодження або знищення газонів, самовільне висадження, знищення дерев, кущів в місцях загального користування без відповідного дозволу.

- Група індикаторів для оцінки вразливості до стихійних гідрометеорологічних явищ по: зростання повторюваності стихійних метеорологічних явищ; наявність інфраструктури зруйнованої через стихійні гідрометеорологічні явища протягом останніх років та промислових підприємств що можуть бути пошкоджені стихійними явищами; відсутність зливової каналізації або її поганий технічний стан; відсутність достатньої кількості технічних, людських та фінансових ресурсів для швидкої евакуації

населення; обмеженість доступу населення до якісного медичного обслуговування (швидкої медичної допомоги).

- Група індикаторів для оцінки вразливості до погіршення якості та зменшення кількості питної води по: впровадження новітніх енергозберігаючих технологій у водопровідно-каналізаційному господарстві; виготовлення проектно-кошторисної документації на будівництво очисних споруд за новітніми технологіями з очистки стічних вод; поточний та капітальний ремонт мереж водопровідно-каналізаційного господарства; будівництво нових та капітальний ремонт існуючих водопровідних мереж

- Група індикаторів для оцінки вразливості до зростання кількості інфекційних захворювань та алергічних проявів по: зростання частоти прояву стихійних гідрометеорологічних явищ, що можуть сприяти поширенню інфекційних захворювань; наявність природних осередків інфекційних захворювань та паразитарних захворювань; неналежне забезпечення населення стаціонарною медичною допомогою (кількість лікарняних ліжок менша нормативних).

- Група індикаторів для оцінки вразливості енергетичних систем населених пунктів по: зростання температури повітря та повторюваності хвиль тепла у літній період та прояву екстремально низьких температур; зростання кількості днів із сильним вітром та повторюваності стихійних метеорологічних явищ; випадки підтоплення територій; відсутність джерел енергії (традиційних або альтернативних) для населення на випадок аварійних ситуацій; зношеність основних фондів, неналежний технічний стан обладнання електроенергетичної системи.

Аналіз оцінки вразливості Носівської територіальної громади до зміни клімату проводимо тільки по тих показниках (екологічних індикаторах), що мають вплив саме на зміну клімату Носівської територіальної громади (дані заходи зазначено нижче в Рекомендаціях щодо адаптації громади до змін клімату з проведення відповідного моніторингу).

Топографічний чинник (ландшафт)

Територія Чернігівської області входить до складу Придніпровської низовини, за виключенням невеликої частини на північному сході, яка входить до складу Середньої височини. Чернігівщина являє собою легко хвилясту рівнину, яка має загальний похил із північного сходу на південний захід. Середня висота над рівнем моря – 120 м, на північному сході – 200 м, на південному заході – 120-150 м. Максимальна відмітка – 222 м (біля с. Березова Гать Новгород-Сіверського району).

Тобто, топографічний чинник (ландшафт) – є таким, що повільно змінюється з часом, і не впливає.

Лісистість

За даними Чернігівського обласного управління лісового та мисливського господарства лісистість Чернігівської області складає 20,9%.

Ліси на території області розташовані відносно рівномірно, із збільшенням лісистості з південного сходу на північний захід.

Лісистість – чинник, що змінюється в залежності від умов господарювання.

Метеорологічний чинник

У формуванні стану забруднення атмосфери погодні умови, як і емісійні параметри, є визначальними, при цьому до числа основних метеорологічних величин, від яких залежить інтенсивність розповсюдження домішок, належать: режим вітру й температурна стратифікація атмосфери. Швидкість вітру, стійко-стратифікована атмосфера й тумани можуть створювати несприятливі умови для розсіювання домішок і сприяти їхньому накопичуванню й зростанню приземних концентрацій. Вплив метеорологічних величин на розсіювання домішок у різних населених пунктах неоднорідний. Це пов'язано з тим, що розсіювальна здатність атмосфери на території України неоднакова, а у кожному населеному пункті одночасно можуть функціонувати джерела різної висоти, що викидають газові домішки неоднакової температури. У зв'язку із чим під час однотипних погодних процесів у різних містах часто можна спостерігати суттєві відмінності режиму забруднення повітря.

Ступінь забруднення повітря істотно залежить від швидкості вітру. Вплив швидкості вітру на забруднення повітря має складний характер. Для кожного джерела існує певна небезпечна швидкість вітру, за якої відбувається максимальна концентрація домішок у приземному шарі атмосфери. Вона залежить від виду викидів: гарячі чи холодні (ефективність піднімання викидів під час перегрівання підсилюється).

Загальний стан атмосфери визначають за температурною стратифікацією, кількісним показником якої є вертикальний градієнт температури повітря, який обчислюють за результатами висотного радіозондування. Чим більша величина вертикального температурного градієнта, тим нестійкіша атмосфера з інтенсивним турбулентним перемішуванням (стан конвекції) і тим інтенсивніше розсіювання домішок. Найгіршими умовами для розсіювання домішок є застої повітря, які формуються за приземних інверсій і слабких вітрів, а також під час туману. Застійні явища сприяють інтенсивному накопичуванню домішок у містах, де є переважно низькі джерела забруднення.

Взимку частіше за все відбувається зростання рівня забруднення повітря зі зниженням температури. Це, насамперед, характерно для антициклонічної погоди за адвекції тепла на холодну підстильну поверхню. Значну роль відіграють тумани, що виникають у результаті нічного вихолодження приземного шару повітря.

Найінтенсивніше забруднення повітря відбувається за аномально несприятливих метеорологічних умов. До таких умов, насамперед, відноситься підвищена інверсія, нижня межа якої розміщена над джерелом викиду (точніше над його ефективною висотою, яка для нагрітих джерел

вища геометричної внаслідок початкового піднімання факела). Збільшення концентрації домішки істотно залежить від висоти розміщення нижньої межі інверсії над джерелом. Концентрація домішки зростає, якщо основа інверсійного шару розміщена близько до джерела, а його рівень невисокий. У випадку, коли затримуючий шар перебуває безпосередньо над джерелом викиду забруднювальних речовин, зростання максимальної приземної концентрації легких домішок відносно її величини в нормальних умовах становить від 50% до 100%. Зростання приземної концентрації на великих відстанях є істотним при умові, якщо нижня межа підвищеної інверсії перебуває над джерелом на висоті 200 м і більше. Вплив інверсійних шарів на рознесення викидів важких домішок виявляється слабшим, ніж для легких. Цей вплив зменшується зі зростанням розмірів частинок домішок. Значне підвищення концентрації домішок у приземному шарі атмосфери можливе тоді, коли штильовий шар перебуває нижче від джерела, а на рівні викидів швидкість вітру близька до небезпечної швидкості вітру для групи джерел з різними параметрами викидів. Слід зазначити, що чим товщий шар з ослабленою швидкістю вітру, тим сильніший його вплив. Особливо сильне забруднення повітря біля землі спостерігається, коли під час холодних викидів підвищена інверсія, яка міститься безпосередньо над джерелом, супроводжується слабким вітром (близьким до штилю) у приземному шарі повітря. У цьому випадку концентрації домішки можуть у багато разів перевищувати концентрації за нормальних умов. Оскільки інверсія ускладнює вертикальну циркуляцію повітря, що в містах, внаслідок інтенсивних викидів забруднювальних речовин у атмосферне повітря від стаціонарних і пересувних джерел, внаслідок застою повітря біля земної поверхні, може сприяти утворення смогу.

Вміст і коливання концентрацій забруднювальних речовин у атмосферному повітрі може бути зумовлений також опадами та туманами. Опади вимивають домішки з повітря. Відновлення вихідного рівня забруднення повітря відбувається поступово, протягом 12 год. Найчистішим повітря буває відразу після опадів.

Небезпечність забруднення повітря значно зростає під час туманів, які часто супроводжуються підвищеною інверсією та штилем. У туманах відбувається підвищене забруднення повітря внаслідок поглинання краплями забруднювальних речовин. Тумани акумулюють домішки із шарів повітря, що лежать вище, тому відбувається значне зростання концентрацій забруднювальних речовин біля поверхні землі. У результаті утворення значних градієнтів концентрацій (поза краплями) відбувається перенесення домішок з навколишнього простору в область туману, в зв'язку із чим сумарна концентрація домішок зростає. Значну загрозу викликає розташування над туманом факелів диму, які під впливом вищезгаданого ефекту поширюються в приземному шарі повітря.

Оцінюючи небезпечні метеорологічні умови, слід враховувати характер підстильної поверхні. У низинах можуть бути концентрації домішок у 1,5-2 рази вищі, ніж на рівнині.

Метеорологічні спостереження у Чернігівській області проводять на 6 метеостанціях II розряду (м. Семенівка, м. Сновськ, м. Чернігів, м. Ніжин, м. Остер, м. Прилуки) та на станції Придеснянська (с. Покошичі). Проводять регулярні цілодобові метеорологічні спостереження з метою отримання даних про стан приземного шару атмосфери, виконують їх первинну обробку і передачу інформації в передбачені строки.

Спостереження проводять у єдині стандартні строки спостережень: 21, 00, 03, 06, 09, 12, 15 і 18 год за Міжнародним скоординованим часом (МСЧ) строк спостережень. За початок метеорологічної доби вважають 18 год та відносять до поточної доби, а з моменту 18 год 01 хв – до наступної доби. Отже, першим строком спостережень наступної доби є 21 год за МСЧ.

Для забезпечення та обслуговування господарських організацій використовують Київський (зимовий чи літній) час. МСЧ відрізняється від Київського поясного (зимового) часу на дві години, а від літнього – на три години; тобто 18 год за МСЧ відповідає 20 год Київського поясного (зимового) часу і 21 год – літнього.

Метеорологічні станції проводять спостереження за такою обов'язковою програмою:

- вимірювання температури й вологості повітря, напряму та швидкості вітру, атмосферного тиску, температури поверхні ґрунту, метеорологічну дальність видимості, висоти нижньої межі хмар, визначання кількості й форм хмар проводять у вісім єдиних стандартних строків спостережень (21, 00, 03, 06, 09, 12, 15 і 18 год за МСЧ);

- вимірювання кількості атмосферних опадів – у такі строки: 00, 06, 12 і 18 год за МСЧ;

- спостереження за станом підстильної поверхні, вимірювання висоти снігового покриву (за його наявності), визначення стану снігового покриву – у строк 06 год за МСЧ;

- спостереження за станом погоди, атмосферними явищами, небезпечними гідрометеорологічними явищами та стихійними гідрометеорологічними явищами – безперервно цілодобово;

- у м. Семенівка, м. Сновськ, м. Ніжин, м. Остер, м. Прилуки, м. Придеснянська (Покошичі) проводять снігозйомки на польових маршрутах один раз на 5 днів, а на лісових маршрутах – один раз на 10 днів (м. Семенівка, м. Сновськ);

- на станції Придеснянська (с. Покошичі) додатково проводять роботи з реєстрування добового ходу температури, відносної вологості повітря, тривалості сонячного сьйва, інтенсивності рідких опадів, вимірювання температури ґрунту на різних глибинах (на ділянках з оголеною поверхнею і з природним покривом). Також проводять спостереження по актинометричному розділу робіт та по градієнтних спостереженнях. На м. Чернігів додатково проводять спостереження за тривалістю сонячного сьйва та інтенсивністю рідких опадів, на м. Прилуки вимірювання температури ґрунту на різних глибинах на ділянці з природним покривом;

- у холодний період року проводяться інструментальні спостереження

за ожеледо-паморозевими явищами.

Поряд з процесами перенесення і розсіювання домішок від джерел забруднення повітря існують інші чинники, що зумовлюють рівень концентрації домішок в атмосфері. Одним з таких факторів є термічний стан повітряної маси, що характеризується температурою повітря. Температурний режим атмосфери, наряду з іншими величинами, визначає інтенсивність вертикального підйому димових газів і, отже, інтенсивність “розбавлення” забрудненого повітря. З температурою повітря також пов’язані: характер роботи окремих підприємств, витрати палива та електроенергії, що в свою чергу, впливає на валові викиди окремих виробництв (ТЕЦ, котельні тощо). Взимку частіше за все відбувається зростання рівня забруднення повітря зі зниженням температури. Це, насамперед, характерно для антициклонічної погоди за адвекції тепла на холодну підстильну поверхню. Значну роль відіграють радіаційні тумани, що виникають у результаті нічного вихолодження приземного шару повітря. Щоб розрахувати вплив туману на забруднення повітря, потрібно встановити ряд характеристик туману: висоту, водність та розподіл температури в ньому. Крім цього, коли знижується температура, використовується більша кількість палива і, отже, зростає кількість викидів шкідливих домішок. Підвищення концентрації деяких домішок у осінньо-зимовий період, особливо діоксиду азоту, пояснюється більш інтенсивною роботою ТЕЦ, міських котельень і збільшенням витрат палива.

Перенесення домішок у вертикальному й горизонтальному напрямках зумовлює режим турбулентної дифузії, яку визначає стан атмосфери, характеристики вітру, інсоляція, шорсткість підстильної поверхні, метеорологічні явища (хмарність, туман, запиленість атмосфери), що впливають на перенесення й осідання домішок; рівень турбулентності атмосфери визначають характеристики стійкості атмосфери, для яких заздалегідь оцінюють їхній зв’язок з параметрами розсіювання домішок (коефіцієнтом турбулентного обміну, дисперсією факела). Загальний стан атмосфери визначають за температурною стратифікацією, кількісним показником якої є вертикальний градієнт температури повітря, який обчислюють за результатами висотного радіозондування.

Опади вимивають домішки з повітря. Відновлення вихідного рівня забруднення повітря відбувається поступово, протягом 12 год. Найчистішим повітря буває відразу після опадів. Протягом 12 год після опадів повторюваність високих рівнів забруднення повітря нижча, ніж у наступні години і в середньому. Аналіз даних концентрацій домішок у повітрі після дощу показав, що його ступінь очищення залежить від кількості опадів: чим більше їх випадає, тим чистішим стає повітря. У туманах відбувається підвищене забруднення повітря внаслідок поглинання краплями шкідливих домішок. При цьому домішки разом з краплями залишаються в приземному шарі повітря. У результаті утворення значних градієнтів концентрацій (поза краплями) відбувається перенесення домішок з навколишнього простору в область туману, в зв’язку із чим сумарна концентрація домішок зростає.

Значну загрозу викликає розташування над туманом факелів диму, які під впливом вищезгаданого ефекту поширюються в приземному шарі повітря.

Аналізуючи та порівнюючи інформацію Чернігівського обласного центру з гідрометеорології за повоєнний період та за останні роки можна стверджувати, що кліматичні умови регіону зазнають значних змін – в цілому по області спостерігається стійка тенденція до зменшення річної кількості опадів та погіршення рівномірності їх випадання на фоні зростання середньомісячних та середньорічної температури повітря.

Так, в останні роки зафіксовано рекордно високі температури повітря на території Чернігівської області майже в кожному місяці року. Почастішала частота та тривалість відлиг в зимовий період. Як правило відлиги супроводжуються опадами у вигляді дощу та мокрого снігу і змінюються різкішими ніж раніше похолоданнями – результатом яких є льодова кірка. А зима 2019-2020 років взагалі виявилась аномально теплою – не відбулось стійкого переходу середньодобових температур через 0 в бік мінусових значень.

Також збільшується середня кількість бездошових періодів та їх тривалість в теплий (вегетаційний) період року, який в останні роки складає по області мінімум – від 17 до 30 днів, максимум – від 80 до 100 і більше днів.

Так, за останні десять років тільки чотири (2012, 2013, 2016 та 2017) виявились з достатньою середньорічною кількістю опадів – 102-122% від норми (за повоєнний період). З них лише 2012 рік характеризувався найбільш рівномірним їх розподілом. Найбільш посушливими для території Чернігівської області виявились 2014 і 2018 роки, коли зафіксовано в середньому по області 75 і 83% опадів від норми відповідно, та особливо 2019 роки – з 66%. Необхідно відмітити, що до 2011 року, а саме у період з 2004 по 2010 рік, щорічно випадало від 98 до 129% опадів від норми. При цьому кожного року у вегетаційний період спостерігались ґрунтові та повітряні посухи.

Осінні погодні умови – тумани, наявність приземних інверсій, коли при землі утворюється затримуючий шар повітря, можуть сприяти накопиченню шкідливих речовин.

У 2019 р. в зимовий період на більшій частині території області 30 січня, 1-4 лютого, 10-12 грудня спостерігались помірні тумани (видимість 200-500 м) та слабкі тумани (видимість 700-800 м), подекуди у південних районах до 50 м (сильні), місцями по області 1, 3, 18, 20, 26, 28-29 січня, 12 та 15-17 лютого, 15, 20, 22 грудня спостерігались помірні тумани (видимість 200-500 м) та слабкі тумани (видимість 600-900 м).

Згідно спостережень по метеостанції м.Ніжин (дані репрезентативні для Ніжинського, Носівського, Куликівського, Бахмацького та Борзнянського районів) переважний напрямок вітрів північно-західний та західний.

Таблиця 4.1. Повторюваність напрямків вітру у пунктах спостереження Чернігівської області

Середня за рік повторюваність напрямків вітру, %	Назва пункту спостереження						
	Чернігів	Семенівка	Покошичі	Сновськ	Ніжин	Остер	Прилуки
Північ	15	9	9	10	10	10	18
Північний схід	8	11	13	7	10	6	11
Схід	14	12	10	10	11	14	10
Південний схід	9	15	12	13	14	15	10
Південь	13	13	13	16	12	15	17
Південний захід	10	10	17	12	12	10	8
Захід	17	16	14	18	16	18	11
Північний захід	14	14	12	14	15	12	15
Швидкість вітру, повторюваністю 5% і більше, м/с	6-7	6-7	6-7	4-5	4-5	4-5	4-5

Посилення вітру в зимовий період 2019 р. відмічалось місцями по області до 15 м/с 21 лютого. Навесні штормове посилення вітру у 2019 р. зареєстроване подекуди 12, 18 березня – 15-16 м/с, на більшій частині території 10-11, 22-23 березня – 15-20 м/с. В літній період 2019 р. посилення вітру відмічалось місцями по області 28 червня, 6-7 липня, 9 та 14 серпня – 15-18 м/с, на більшій частині території 2 липня – 16-28 м/с. Восени 2019 р. максимальне посилення швидкості вітру до 15-18 м/с зареєстроване місцями по області 18 вересня, 1 жовтня та 3 листопада. Через посилення швидкості вітру (місцями понад 15 м/с) збільшились пилові ерозії у Чернігівській області. Таким чином, на території Чернігівської області переважає західний напрямок вітру.

У формуванні поля забруднення від окремих джерел погодні умови, як і емісійні параметри, є визначальними, при цьому до числа основних метеорологічних величин, від яких залежить інтенсивність розповсюдження домішок, належать: режим вітру й температурна стратифікація атмосфери. Швидкість вітру, стійко-стратифікована атмосфера й тумани можуть створювати несприятливі умови для розсіювання домішок і сприяти їхньому накопичуванню й зростанню приземних концентрацій. Вплив метеорологічних величин на розсіювання домішок у різних населених пунктах неоднорідний. По-перше, розсіювальна здатність атмосфери на території України неоднакова, по-друге, у кожному із цих пунктів одночасно функціонують джерела різної висоти, що викидають газові домішки неоднакової температури. У зв'язку із чим під час однотипних погодних процесів на різних територіях часто можна спостерігати суттєві відмінності режиму забруднення повітря.

До головних величин, що формують рівні забруднення атмосфери, належать: напрям та швидкість перенесення домішок; термічна стійкість атмосфери; ступінь вертикального змішування домішок; термічний стан повітряної маси, від якого залежить початкове піднімання викидів; вимивання домішок опадами; їх акумулювання в туманах; інерційний чинник. Аналіз фізичних процесів, що зумовлюють розсіювання домішок у граничному шарі атмосфери, свідчить про те, що основними предикторами, що визначають забруднення, слід вважати характеристики термодинамічного

стану. Їх визначають шляхом метеорологічних спостережень і радіозондування.

Для різних територій Чернігівської області і сезонів характерними є такі закономірності:

– за умов стійкої стратифікації забруднення повітря зменшується з підвищенням швидкості вітру;

– за нестійкої стратифікації для основних джерел викидів максимум забруднення повітря виявляється за швидкостей вітру, близьких до небезпечних.

Найгіршими умовами для розсіювання домішок є застої повітря, які формуються за приземних інверсій і слабких вітрів, а також під час туману. Застійні явища сприяють інтенсивному накопичуванню домішок у містах, де є переважно низькі джерела. Однак, за даними спостережень на території Чернігівської області за 2015-19 рр. у період туманів та інверсій, мережа спостережень гідрометеорологічних організацій ДСНС не відмічала концентрацій оксиду вуглецю, фенолу, формальдегіду, діоксиду азоту, діоксиду сірки, пилу, які могли б бути віднесені до високих.

Найбільш значні погіршення якості атмосферного повітря спостерігаються при надзвичайних ситуаціях, які впливають на склад повітря, таких як аварії на підприємствах або лісові пожежі. Пожежі, особливо тривалі, значно змінюють склад повітря. Гранично допустимі концентрації забруднювальних речовин на території, що опинилася під впливом лісової пожежі, можуть перевищуватися в кілька разів.

Через пожежу атмосфера наповнюється забрудненими продуктами піролізу матеріалів, вуглекислим газом, а кисень – вигорає. У повітря потрапляють шматочки сажі, які складаються з частинок неповного згоряння і вуглекислого газу. Також в атмосферу потрапляють різноманітні органічні продукти, зокрема, фенол (він має канцерогенні і мутагенні властивості). Тонна згорілого дерева – це 16 кілограм частинок диму. У димі містяться тверді частинки (зола і сажа) і ефірні масла. Лісові пожежі називають другим за безпекою (після океану) джерелом викидів в повітря хлорорганічних сполук (зокрема, хлористого метилу). Через задимленість знижується кількість вологи в атмосфері. Тепле повітря (а при пожежах воно нагрівається) поглинає вологу. Через це не випадає роса. Дихати сухим повітрям для здоров'я небезпечно.

На сьогодні в Україні і відповідно у Чернігівській області немає затвердженої методики оцінювання впливу на навколишнє середовище пожежі, хоча потребу у таких розрахунках закладено в низці нормативно-правових документів. В Україні і відповідно у Чернігівській області не здійснюється інвентаризація будь-яких забруднень атмосферного повітря через пожежі.

Під час настання метеорологічних умов, що сприяють підвищенню рівнів забруднення (небезпечних метеоумов), необхідно проводити додатковий моніторинг атмосферного повітря, що можливо лише за наявності автоматизованої системи моніторингу.

У разі фіксації під час проведення замірів значення фактичної концентрації забруднювальних речовин, що перевищує ГДК, рекомендовано проводити додаткові контрольні заміри. Загальна кількість замірів має бути не менше трьох. При цьому розраховують середнє значення фактичної концентрації забруднювальних речовин.

ОЦІНКА РИЗИКУ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ОБУМОВЛЕНОГО ЗАБРУДНЕННЯМ АТМОСФЕРИ

Здоров'я людини визначається складною взаємодією цілої низки чинників: спадковість, соціально-економічне та психологічне благополуччя, доступність і якість медичного обслуговування, спосіб життя і якість навколишнього природного середовища.

Негативний вплив на здоров'я населення забруднення атмосферного повітря залишається до кінця не вивченим, внаслідок надзвичайної складності постановки таких досліджень в сучасних умовах. Практично єдиною можливістю для отримання кількісних характеристик потенційної загрози здоров'ю є використання методології оцінки ризику. Поряд з цим, цей підхід дозволяє виявити відносний внесок у встановленні рівнів ризику окремих речовин, що забруднюють повітря, що дає можливість забезпечувати ефективні і раціональні заходи з управління ризиком.

Визначення факторів ризику, доведення їх ролі в порушенні здоров'я людини, а також кількісна характеристика залежностей шкідливих ефектів від рівнів впливу конкретних факторів дозволяє оцінити реальну загрозу здоров'ю населення, що проживає на певних територіях, і дає об'єктивні підстави для впровадження профілактичних заходів.

Для характеристики ризику розвитку неканцерогенних ефектів вважається, чим вища доза впливу й чим більше вона перевищує референтну (RfD), тим більша імовірність їх проявлення, однак оцінити цю імовірність при такому методичному підході неможливо. У зв'язку з цим, кінцевими характеристиками оцінки експозиції на основі референтних доз і концентрацій є коефіцієнти (HQ) та сумарні індекси (HI) небезпеки. Якщо референтна доза не перевищена, то ніяких регулюючих втручань не потрібно. У випадку, коли вплив речовини перевищує RfD , виникає небезпека, величину якої можна оцінити лише за допомогою аналізу залежності «доза-відповідь» та спектра шкідливих ефектів.

Характеристику ризику розвитку неканцерогенних ефектів здійснюють шляхом порівняння фактичних рівнів експозиції з безпечними (референтними) рівнями впливу та визначенням коефіцієнта небезпеки.

Таблиця 4.2. Прогнозування наслідків для здоров'я населення за значеннями ризику прояву хронічних ефектів.

Значення <i>Risk (R)</i>	Критерій ризик	Прогноз наслідків для здоров'я населення
-----------------------------	-------------------	--

$R < 0,05$	Прийнятний	Відсутні несприятливі медико-екологічні тенденції
$0,05 < R < 0,16$	Задовільний	Виникає тенденція до зростання неспецифічної патології
$0,16 < R < 0,5$	Незадовільний	Виникає достовірна тенденція до зростання неспецифічної патології при появі одиничних випадків специфічної патології
$R > 0,5$	Небезпечний	Виникає достовірна тенденція до зростання неспецифічної патології при появі одиничних випадків специфічної патології, а також тенденція до збільшення смертності населення

Нижче наведемо деякі виміри проведені у містах, найближчих до Носівської міської територіальної громади.

Таблиця 4.3. Результати оцінки індивідуального неканцерогенного ризику впливу шкідливих речовин у Чернігівській області, 2022 р.

№	Перелік забруднювачів	Клас безпеки	Максимальний вміст, мг/м ³	Максимально разові ГДК, мг/м ³	Референтна концентрація RfC, мг/м ³	HQ, коефіцієнт безпеки	Критичні органи/системи
1	Пил	3	0,64	0,5	0,5	1,28	Органи дихання
2	Діоксид азоту	3	0,17	0,2	0,04	4,25	Органи дихання
3	Оксид вуглецю	4	6,4	5	3	2,13	Нервова і серцево-судинна система
4	Ангідрид сірчистий	3	0,45	0,5	0,08	5,625	Органи дихання
ΣHI, коефіцієнт безпеки						13,29	

Найбільший ризик для здоров'я за даними розрахунків представляє ангідрид сірчистий у повітрі Чернігівської області в 2022 р., для якого коефіцієнт безпеки HQ_i, майже, у 6 разів більше одиниці. Другим за величиною концентрації забруднювальної речовини є діоксид азоту, для якого коефіцієнт безпеки у 4 рази більше одиниці. Вразливими органами при впливі цих речовин у повітрі регіону є органи дихання. Згідно з оцінкою популяційного ризику, наявність наведених речовин в повітрі може привести

до порушення стану здоров'я, а саме захворювань органів дихання. У структурі захворюваності населення у Чернігівській області в 2022 р., захворювання органів дихання склали 20,8 % від всіх видів захворювань.

Таблиця 4.4. Розрахунок експозиції на основі референтних доз (RfC), у містах Чернігівської області (прилеглих до м. Носівка), 2022 р.

№	Перелік забруднювачів	Клас небезпеки	Максим. конц. (мг/м ³)	ГДК, (мг/м ³)	Референтна концентрація RfC, (мг/м ³)	HQ, коефіцієнт небезпеки	ΣHI, коефіцієнт небезпеки	Prob
м. Бобровиця								
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Пил	3	0,1	0,5	0,5	0,2	1,45	-4,96
2	Оксид вуглецю	4	-	5	3	-		-
3	Ангідрид сірчистий	3	-	0,5	0,08	-		-
4	Діоксид азоту	3	0,05	0,2	0,04	1,25		-4,6
м. Ічня								
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Пил	3	0,44	0,5	0,5	0,88	8,38	-2,56
2	Оксид вуглецю	4	1,5	5	3	0,5		-2,61
3	Ангідрид сірчистий	3	0,44	0,5	0,08	5,5		-2,56
4	Діоксид азоту	3	0,06	0,2	0,04	1,5		-4,3
м. Носівка								
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Пил	3	0,34	0,5	0,5	0,68	8,88	-2,97
2	Оксид вуглецю	4	2,1	5	3	0,7		-2,29
3	Ангідрид сірчистий	3	0,4	0,5	0,08	5		-2,7
4	Діоксид азоту	3	0,1	0,2	0,04	2,5		-0,347
м. Ніжин								
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Пил	3	0,29	0,5	0,5	0,58	5,48	-3,23
2	Оксид вуглецю	4	0,45	5	3	0,15		-3,85
3	Ангідрид сірчистий	3	0,26	0,5	0,08	3,25		-3,41
4	Діоксид азоту	3	0,06	0,2	0,04	1,5		-4,3

Прорахунок показників ризику (Prob) по окремих елементах у містах Чернігівської області показав, що критерій ризику прийнятний ($R < 0,05$), відсутні несприятливі медико-екологічні тенденції наслідків для здоров'я населення.

Стан здоров'я населення Чернігівської області та її адміністративних територій аналізувався на основі статистичних даних Управління охорони здоров'я ЧОДА.

Усього по області смертність населення в працездатному віці від хвороб органів дихання у 2022 р. порівняно з 2019 р. зросла на 6 %, в т.ч. від пневмонії у 2022 р. порівняно з 2019 р. зросла на 19 %. Пневмонія відноситься до патології середнього ступеню залежності від факторів навколишнього середовища.

Таблиця 4.5. Причини смертності населення в працездатному віці (за даними закладів охорони здоров'я Чернігівської області)

№ п/п	Класи хвороб	2020		2021		2022	
		Абс. знач.	На 100 тис. нас.	Абс. знач.	На 100 тис. нас.	Абс. знач.	На 100 тис. нас.
1	Деякі інфекційні та паразитарні хвороби	146	23,7	158	28,6	146	24,9
	в т.ч. туберкульоз*	54	10,8	63	11,4	54	9,2
2	Новоутворення	457	96,6	450	81,4	457	78,1
	в т.ч. злоякісні**	453	103,5	552	99,8	453	77,4
3	Хвороби крові, кровотворних органів і окремі порушення із залученням імунного механізму	4	0,7	4	0,7	4	0,7
4	Хвороби органів дихання	185	26,9	202	36,5	185	31,6
	в т.ч. ГРЗ	1	0,0	0	0	1	0,2
	пневмонія	136	18,6	160	28,9	136	23,2
	хронічний бронхіт	16	4,4	25	4,5	16	2,7
	бронхіальна астма	2	0,9	2	0,4	2	0,3
5	Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	4	0,7	2	0,4	4	0,7

*за даними облтубдиспансеру

**за даними обонкодиспансеру

В структурі поширеності хвороб першість належить хворобам органів дихання, у виникненні та перебігу яких відіграють забруднювальні речовини атмосферного повітря (пил, оксиди сірки та азоту, продукти згорання нафти, вугілля, природного газу, озон, важкі метали та інші). Показник поширеності хвороб у тому числі пов'язаний з помірними, проте тривалими несприятливими зовнішніми впливами,

які підтримають хронічний перебіг хвороб, таких як бронхіальна астма та інші хронічні обструктивні хвороби легень.

Виконання Програми Носівської міської територіальної громади буде мати наступні очікувані результати:

- постійне проведення профілактичних медоглядів на територіях населених пунктів громади;
- зменшення кількості захворювань серед мешканців громади;
- підвищення якості медичного обслуговування для населення громади;
- підвищення якості медичного обслуговування для населення громади;
- покращення обізнаності населення та зниження захворюваності;
- надання медичних послуг належної якості населенню громади;
- гарантоване забезпечення підприємства лікарськими кадрами.

В структурі поширеності хвороб першість належить хворобам органів дихання, у виникненні та перебігу яких відіграють забруднювальні речовини атмосферного повітря (пил, оксиди сірки та азоту, продукти згорання нафти, вугілля, природного газу, озон, важкі метали та інші). Показник поширеності хвороб у тому числі пов'язаний з помірними, проте тривалими несприятливими зовнішніми впливами, які підтримають хронічний перебіг хвороб, таких як бронхіальна астма та інші хронічні обструктивні хвороби легень.

. Виконання Програми Носівської міської територіальної громади буде мати наступні очікувані результати:

- постійне проведення профілактичних медоглядів на територіях населених пунктів громади;
- зменшення кількості захворювань серед мешканців громади;
- підвищення якості медичного обслуговування для населення громади;
- підвищення якості медичного обслуговування для населення громади;
- покращення обізнаності населення та зниження захворюваності;
- надання медичних послуг належної якості населенню громади;
- гарантоване забезпечення підприємства лікарськими кадрами.

Рекомендації щодо адаптації громади до змін клімату

Кліматичні зміни можуть спричинити прямі (фізичні) ризики (підтоплення, аномальна спека, зміна кліматичних особливостей, тощо) та непрямі – порушення нормального функціонування окремих систем міста та складнощі у наданні базових послуг населенню (водопостачанні, міському транспорті, енергозабезпеченні тощо).

Адаптація Носівської територіальної громади до зміни клімату потребує комплексного підходу та виконання заходів на різних рівнях.

Рекомендації з адаптації включають:

- адміністративно-управлінські заходи;
- архітектурно-планувальні рекомендації та обмеження;
- інженерно-технічні заходи, плани та проекти захисту території громади, заходи з підвищення енергоефективності та енергозбереження;

- проведення інформаційно-роз'яснювальної кампанії.

Організаційно-управлінські заходи

1. Врахування заходів щодо адаптації Носівської територіальної громади в Програмі.

2. Впровадження / удосконалення системи оповіщення про надзвичайні ситуації (зокрема, про спекотну погоду, що може зашкодити здоров'ю). В системі має бути передбачено оповіщення усіх категорій споживачів з використанням ЗМІ та ін.

3. Розробка планів реагування на спекотну погоду та інші НС природного характеру, включаючи переведення швидкої допомоги, пожежної охорони та інших служб реагування у стан підвищеної готовності в періоди сильної спеки та інших НС.

4. Розробка комплексної програми реагування на НС з урахуванням адаптації до кліматичних змін. Удосконалення матеріально-технічного забезпечення відповідних підрозділів.

5. Розробка графіків роботи підприємств, які надають послуги населенню (поштові відділення, банки тощо) з урахуванням періодів найбільшої спеки впродовж дня.

6. Забезпечення умов щодо створення комфортного температурного режиму під час хвиль тепла у місцях скупчення значної кількості людей, що належать до вразливих груп населення (дитячі дошкільні установи, лікарні), облаштування додаткових затінених зон для населення на періоди високих температур.

7. Планування нової забудови (нові райони) з урахуванням їхнього забезпечення необхідними площами зелених зон, зниження ризиків підтоплення зливовими водами та ін.

8. Закріплення за організаціями, установами, школами та вищими навчальними закладами окремих зелених зон міста – як спосіб покращення догляду за рослинами та з метою

9. Моніторинг вразливих груп населення (ідентифікація їхньої кількості, розподілу, тощо) для координування дій, спрямованих на допомогу у випадку спекотної погоди. Залучення ініціативної молоді та громадських організацій для надання додаткової допомоги вразливим групам населення.

Будівельно-архітектурні заходи

1. Проектувати нові будівлі та інфраструктуру з використанням відповідних конструкцій та енергозберігаючих матеріалів, стійких до підтоплення та тривалої експлуатації в умовах високих температур повітря.

2. Передбачити створення зелених зон в районах нової забудови. Задля додаткового затінення території, перешкоджання надмірного нагріву підстильної поверхні і будівель, забезпечення додаткового охолодження повітря

3. Передбачити створення нових рекреаційних територій поблизу водних об'єктів для забезпечення природного охолодження в спекотну

погоду.

4. Передбачити використання «пористих» тротуарів та автостоянок. Цей захід має відразу дві переваги: поперше, вони менше нагріваються, ніж звичайні, по-друге, крізь них відбувається інфільтрація опадів і, відповідно, знижується ризик підтоплення території зливовими водами.

5. Використовувати для дахів та фасадів будинків матеріали, що відбивають максимальну кількість сонячної радіації. Світлі кольори поглинають менше сонячної радіації, тому навіть фарбування зовнішніх стін у світлі кольори допоможе знизити їхнє нагрівання.

Інженерно-технічні заходи

1. Підтримувати в належному стані, а при необхідності модернізувати зливову каналізаційну мережу. Забезпечити всі райони зливовою каналізацією. Здійснювати постійний контроль за регулярністю очищення та бб технічним обслуговуванням зливової каналізації для збільшення пропускної здатності водогонів.

2. Розробити систему управління дощовою водою в межах усього міста (зокрема, доцільно створити / удосконалити резервуари для її накопичення та використання для господарських потреб).

3. Посилити контроль та забезпечити моніторинг якості води, що отримується з відомчих свердловин та потрапляє у мережи водопостачання.

4. Впроваджувати нові технології очищення води, що подається споживачам, та ретельно очищувати стічні води. Підвищити ефективність системи контролю за якістю питної води.

5. Використовувати альтернативні джерела енергії, що можуть забезпечувати безперебійне енергопостачання. Забезпечення наявності автономних джерел енергії для стратегічних об'єктів на випадок аварійних ситуацій.

6. Розробити пріоритетний перелік заходів і проектів з енергоефективності та енергозбереження.

Проведення інформаційно-роз'яснювальної кампанії з питань адаптації до змін клімату

1. Проведення інформаційної кампанії, спрямованої на різну цільову аудиторію (від наймолодших мешканців міста до найстарших), передбачаючи проведення заходів, присвячених темі адаптації до кліматичних змін.

2. Підвищення обізнаності дітей та молоді з питань адаптації до змін клімату. Залучення їх до збереження зелених насаджень, до організації допомоги літнім людям у період спеки та ін.

3. Залучення зацікавлених сторін громади до обговорення та прийняття рішень з питань соціально-економічного розвитку, покращення екологічного стану територій громади з урахуванням кліматичних змін.

Окреслені екологічні проблеми формують значні ризики для здоров'я населення Носівської територіальної громади, зокрема:

– забруднення атмосферного повітря негативно впливає на нервову і серцево-судинну систему, викликає задуху, подразнює органи дихання, слизові оболонки, суттєво підвищує ризики виникнення хвороб органів дихання;

– забруднення водних об'єктів негативно впливає на серцево-судинну та нервову системи, органи травлення, нирки, зуби, а також підвищує ризик захворювання на вірусні, бактеріальні, паразитарні інфекції;

– неналежне поводження з відходами та їх накопичення у місцях видалення підвищує ризики появи респіраторних й онкологічних захворювань, інфекційних хвороб і виникнення алергічних реакцій.

Відтермінування вирішення цих проблем та не прийняття Програми посилює негативні тенденції щодо захворюваності та смертності населення регіону, знизить якість та комфортність проживання на території Носівської територіальної громади.

5. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАПОБІГАННЯМ НЕГАТИВНОМУ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ВСТАНОВЛЕНІ НА МІЖНАРОДНОМУ, ДЕРЖАВНОМУ ТА ІНШИХ РІВНЯХ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ПРОГРАМИ, А ТАКОЖ ШЛЯХИ ВРАХУВАННЯ ТАКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС ЇЇ ПІДГОТОВКИ

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (№ 1264-ХІІ від 25.06.91, зі змінами) визначено, що до компетенції обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері охорони навколишнього природного середовища належить:

- забезпечення реалізації державної політики у сфері заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі, здійснення управління та регулювання у сфері охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України на відповідній території;

- участь у проведенні моніторингу стану навколишнього природного середовища;

- реалізація повноважень у сфері оцінки впливу на довкілля відповідно до законодавства про оцінку впливу на довкілля;

- затвердження за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, для підприємств, установ і організацій лімітів використання природних ресурсів (крім природних ресурсів загальнодержавного значення), скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище (крім скидів, що призводять до забруднення природних ресурсів загальнодержавного значення, навколишнього природного середовища за межами відповідної території);

- видача дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами, викиди шкідливих речовин у навколишнє природне середовище, спеціальне використання природних ресурсів відповідно до законодавства;

- реалізація повноважень у сфері СЕО відповідно до законодавства про стратегічну екологічну оцінку;

- вирішення інших питань у сфері охорони навколишнього природного середовища відповідно до закону.

Відповідно до Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (№ 722/2019 від 30.09.2019) в обласних програмних документах має бути забезпечено дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Основними міжнародними правовими документами щодо СЕО є Протокол про стратегічну екологічну оцінку (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (№ 562-VIII від 01.07.2015), та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу

окремих планів і програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

В Україні проведення СЕО регламентується Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку» (№ 2354-VIII від 20.03.2018).

Правові засади у сфері поводження з відходами забезпечуються Законом України «Про відходи» (№ 187/98-ВР від 05.03.1998) та іншими законодавчими актами, що були розроблені для регулювання діяльності з метою уникнення чи мінімізації утворення відходів, зберігання й поводження з ними, запобігання та зменшення негативних наслідків для довкілля і здоров'я людини від утворення, зберігання та поводження з відходами. Повноваження місцевих державних адміністрацій у сфері поводження з відходами визначаються статтею 20 Закону України «Про відходи».

В Україні сформовано інвестиційне законодавство, в якому, зокрема, значна увага приділяється необхідності дотримання екологічних норм в процесі інвестиційної діяльності. Так Законом України «Про інвестиційну діяльність» (№ 1560-XII від 18.09.1991) встановлюється заборона інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України (ст.4). В разі порушення екологічних, санітарногігієнічних та архітектурних норм державний орган може прийняти рішення про зупинення або припинення інвестиційної діяльності (ст.21). Також в ст. 8 зазначається, що інвестор зобов'язаний одержати висновок з оцінки впливу на довкілля у випадках та порядку, встановлених Законом України «Про оцінку впливу на довкілля» (№ 2059-VIII від 23.05.2017).

Основними міжнародними правовими документами, ратифікованими Україною, що стосуються Програми, є:

– Закон України «Про ратифікацію Рамкової конвенції ООН про зміну клімату» від 29 жовтня 1996 р. № 435/96-ВР;

– Закон України «Про ратифікацію Конвенції про охорону біологічного різноманіття» від 29 листопада 1994 р. № 257/94-ВР;

– Закон України «Про приєднання України до Картахенського протоколу про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття» від 12 вересня 2002 р. № 152-IV;

– Закон України «Про ратифікацію Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» від 6 липня 1999 р. № 832-XIV;

– Закон України «Про ратифікацію Європейської ландшафтної конвенції» від 7 вересня 2005 р. № 2831-IV;

– Закон України «Про приєднання України до Бернської Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ, існуючих в Європі» від 29.10.96 № 436/96-ВР.

Крім того, Програма орієнтована на виконання зобов'язань у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному рівні, зокрема:

- Директивою № 2008/50/ЄС про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи;
- Директивою № 2004/107/ЄС про миш'як, кадмій, ртуть, нікель і поліциклічні ароматичні вуглеводні в атмосферному повітрі;
- Директивою № 2008/98/ЄС про відходи;
- Директивою № 1999/31/ЄС про захоронення відходів зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003;
- Директивою № 2000/60/ЄС про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики зі змінами і доповненнями, внесеними Рішенням № 2455/2001/ЄС і Директивою 2009/31/ЄС;
- Директивою № 2007/60/ЄС про оцінку та управління ризиками затоплення;
- Директивою № 2009/147/ЄС про захист диких птахів;
- Директива № 92/43/ЄС про збереження природного середовища існування, дикої флори та фауни, зі змінами і доповненнями, внесеними Директивами №№ 97/62/ЄС, 2006/105/ЄС та Регламентом (ЄС) № 1882/2003.

Програма відповідає засадам основного нормативно-правового документу, що визначає засади екологічної політики в Україні – Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (ухвалено Верховною Радою України 28 лютого 2019 року).

Загалом, відповідно до нормативно-правової бази України, проект Програми відповідає ряду зобов'язань:

- забезпечення пріоритетності вимог екологічної безпеки, обов'язковості додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів;
- виконання заходів, що гарантують екологічну безпеку середовища для життя і здоров'я людей, а також запобіжний характер заходів щодо охорони довкілля;
- проектне спрямування на збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;
- використання отриманих висновків моніторингу та комплексу охоронних заходів для виконання можливостей факторів позитивного впливу на охорону довкілля;
- формування динамічного урівноваженого стану довкілля, що забезпечуватиме екологічне, санітарно-безпечне середовище для життєдіяльності населення;
- забезпечення реалізації заходів, пов'язаних зі збереженням та поліпшенням стану поверхневих та підземних водних ресурсів, земельних ресурсів, у тому числі ПЗФ.

- забезпечення загальної доступності Програми та самого звіту СЕО відповідно до вимог Законів України «Про доступ публічної інформації» і «Про стратегічну екологічну оцінку» шляхом здійснення публікації у друкованих засобах масової інформації та розміщення на офіційному веб-сайті органу місцевого самоврядування.

Враховуючи результати аналізу, можна зробити висновок, що Програма відповідає цілям екологічної політики, встановлених на національному та регіональному рівнях; враховує більшість з них і пропонує комплекс заходів, спрямованих на їх виконання.

6. ОПИС НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ВТОРИННИХ, КУМУЛЯТИВНИХ, СИНЕРГІЧНИХ, КОРОТКО-, СЕРЕДНЬО- ТА ДОВГОСТРОКОВИХ, ПОСТІЙНИХ І ТИМЧАСОВИХ, ПОЗИТИВНИХ І НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ

Реалізація заходів, передбачених Програмою, може супроводжуватись появою прямих та опосередкованих наслідків, як для окремих компонентів довкілля, так і сукупним впливом на природні процеси та комплекси. Значного негативного впливу під час планованої діяльності на довкілля та здоров'я населення не передбачається.

Наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення – це будь-які ймовірні наслідки реалізації завдань Програми для покращення біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, ландшафту, природних територій та об'єктів, безпеки життєдіяльності населення та його здоров'я, матеріальних активів, об'єктів культурної спадщини та взаємодія цих факторів.

Під кумулятивним впливом розуміється сукупність впливів від реалізації планованої діяльності та інших, що існують або плануються в найближчому майбутньому видів антропогенної діяльності (прямий і опосередкований вплив людства на навколишнє середовище та його компоненти внаслідок господарської діяльності), які можуть призвести до значних негативних або позитивних впливів на навколишнє середовище або соціально-економічні умови.

Синергічні наслідки – сумарний ефект, який полягає у тому, що при взаємодії двох або більше факторів їх дія суттєво переважає дію кожного окремо компоненту.

Реалізація заходів, передбачених Програмою, може супроводжуватись появою прямих та опосередкованих наслідків, як для окремих компонентів довкілля, так і сукупним впливом на природні процеси та комплекси.

Для моделювання вторинних, кумулятивних, синергічних, короткострокових (2020-2023 років) наслідків та альтернатив виконання Програми використаємо SWOT-аналіз.

SWOT -аналіз являє собою дослідження сильних та слабких сторін, можливостей та загроз розвитку Носівської об'єднаної територіальної громади. Його проведено з урахуванням стану та тенденцій розвитку громади, актуальних соціальних та господарських проблемних питань. Проаналізовано результати опитування думки мешканців громади та пропозиції, надані членами робочої групи з розроблення проекту Стратегії розвитку Носівської об'єднаної територіальної громади на період до 2027 року (дана Програма розроблена на основі вищезазначеної Стратегії), визначено сильні та слабкі сторони, можливості та загрози для територіальної громади.

Таблиця 6.1 SWOT- аналіз

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Велика площа громади (512 км ²) та значна чисельність населення (20070) що становить 71,3% населення району	1. Стійкий від'ємний природний приріст населення, починаючи з 2016 р. по громаді та з 1995 року загалом по області.
2. У наявності 50 га. землі промислової зони придатної для реалізації інвестиційних проектів	2. Обсяг інвестицій, залучених до громади за останні три роки, становить 15,7 млн. грн.
3. Популярність інформаційних ресурсів для висвітлення життя громади: веб-сайт Носівської міської ради, сторінка у Facebook, газета «Носівські вісті»	3. Місцева інфраструктура доріг та ЖКГ вичерпала свій ресурс на 70%
4. Чисельність дорослих мешканців громади, які мають професійну освіту, становить 68%	4. Переважна більшість мешканців громади не бере активної участі в її діяльності
5. Мережею водопостачання охоплено 90% мешканців міста, а водовідведення - 5%	5. Немає жодного нового генерального плану населених пунктів громади з зонінгом
6. Налагоджена система організованого вивозу твердих побутових відходів	6. Відсутність сучасних очисних споруд та зношеність на 70% переважної більшості інженерних мереж (систем водопостачання, центрального водовідведення), а також відсутність полігону ТВП
7. У м. Носівка встановлена система відео спостереження, що охопила 3% його площі	7. Негативні тенденції в навколишньому середовищі: зниження рівня ґрунтових вод, зменшення кількості джерел питної води, зростання замуленості річок
8. На теренах громади розташовано дві бензиново-дизельних та три газові заправки	8. 2/3 доріг між населеними пунктами громади вимагають капітального ремонту
9. Територією громади проходить залізнична магістраль, що сполучає Київ та великий вузловий центр Ніжин	9. Усі приміщення бюджетних установ та закладів вимагають заходів із підвищення енергоефективності
10. Наявна мережа закладів освіти та культури дозволяє надавати відповідні послуги всім, хто їх потребує	10. Наповнюваність закладів освіти в сільській місцевості не відповідає нормативам МОН
11. Більшість земель громади (15%) – чорноземи	11. Сердня зарплата на теренах громади (7833 грн.) значно поступається середній по Україні
12. Громада розташована в межах доступності до м.Чернігів (116 км) та м. Київ (100 км)	12. На теренах громади працює лише 5 промислових підприємств
13. Значні лісові ресурси (17% площ), наявні малі ріки (Носівочка, Новий Потік, Остер), ставки, місцеві корисні копалини	
14. Немає великих забруднювачів довкілля	

15. Розвинена сільськогосподарська сфера за домінування сучасного великотоварного виробництва в сполученні з середнім фермерством	
Можливості	Загрози
1. Розвиток, удосконалення електронного врядування	1. Ухвалення державою непродуманих рішень, насамперед, у сфері земельних відносин
2. Гарантовані кошти державної інфраструктурної субвенції, субвенції на соціально-економічний розвиток	2. Непрозорий розподіл коштів державного бюджету, що спрямовується на місцевий та регіональний розвиток
3. Передача громадам землі за межами населених пунктів	3. Потяг держави щодо переукладання нових повноважень на громади без компенсації витрат
4. Поширення в Україні конкурсного розподілу бюджетних коштів, що спрямовуються на розвиток громад через ДФРР, а також МТД	4. Трудова міграція працездатного населення до великих українських міст та інших країн
5. Наявність в обласному бюджеті «екологічних коштів»	5. Неточність державного статистичного обліку населення
6. Можливість безмитної торгівлі сільгосптоварами з країнами ЄС	6. Нелегальна та неконтрольована вирубка лісів
7. Державні цільові програми та підтримка реформ у соціально-гуманітарній сфері, покращення якості доріг, питної води та ін.	7. Процеси суспільної турбулентності під час реформ сфер освіти та охорони здоров'я
8. Доступність енергозберігаючих технологій та відновлювальних джерел енергії	8. Світова тенденція до глобального потепління, що призводить до зменшення локальних прісноводних ресурсів
9. Наявність та доступність сучасних технологій збору, сортування та утилізації сміття	9. Політичний імідж країни як корумпованої держави
10. Зростання попиту на сільськогосподарську продукцію на світових ринках	
11. Розвиток співробітництва громад для реалізації спільних проектів	

В результаті WOT-аналізу можна константувати наступне.

Наявна площа громади та відносно значна чисельність населення, наявність розвиненої галузі сільського господарства, природні можливості для розвитку різновидів активного туризму, відносна близькість до значних міст, ріст попиту на органічну сільгосппродукцію, наявність інтересу потенційних інвесторів до розширення використання відновлювальних джерел енергії, допомога від інституцій різних форм власності, що підтримують ОТГ, у т.ч. від держави, діяльність організацій різних форм власності, що надають допомогу ОТГ та нові технології, інформаційні ресурси громади, розвинута інфраструктура ОТГ:

- при дотриманні та виконанні захисних і охоронних заходів, що

відповідають діючим нормативним вимогам, можливість виникнення кумулятивного впливу, який супроводжується негативними екологічними наслідками та понаднормативними викидами в атмосферне повітря забруднюючих речовин, не очікується;

- зміна клімату і мікроклімату в результаті реалізації Програми не очікується, оскільки відсутні причини, які призводять до їх зміни. Особливості кліматичних умов, які сприяють зростанню інтенсивності впливів планованої діяльності на навколишнє середовище, також відсутні;

- синергічні наслідки також відсутні.

Серед ключових наслідків реалізації Програми, а також з огляду на період її реалізації, доцільно зробити наступні висновки щодо ймовірного впливу Програми на довкілля.

Вплив на атмосферне повітря: не передбачається погіршення стану атмосферного повітря. Програма не передбачає створення нових підприємств із значними обсягами викидів у атмосферне повітря.

Програма передбачає реалізацію завдань, спрямованих на покращення якості атмосферного повітря: зменшення рівня забруднення атмосферного повітря, зокрема використанням альтернативних джерел живлення.

Вплив на водні ресурси: Програма не передбачає створення підприємств, діяльність яких призведе до збільшення обсягів скидів забруднених вод у поверхневі води. Тому реалізація Програми не має призвести до погіршення стану водних ресурсів.

Відходи: утилізація та знешкодження непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин, знешкодження рідких токсичних відходів, що розміщені в ставках-накопичувачах впровадження сталої системи управління відходами матиме позитивний ефект.

Вплив на земельні ресурси: внаслідок реалізації Програми не передбачається будь-якого посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів, змін у топографії або у характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози.

Вплив на біорізноманіття та рекреаційні зони: в Програмі не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на біорізноманіття. Натомість позитивний вплив на збереження біорізноманіття буде досягнений внаслідок розширення меж існуючої території та об'єкту природно-заповідного фонду до площі Чернігівської області.

Вплив планованої діяльності на території та об'єкти природно-заповідного фонду. В Програмі не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на об'єкт природно-заповідного фонду. Натомість, реалізація запланованих Програмою заходів сприятиме раціональному використанню природних ресурсів Носівської територіальної громади, збереженню цінних природних комплексів та ландшафтів, біологічного різноманіття, у тому числі природно-заповідного фонду.

Вплив планованої діяльності на Смарагдову мережу. Не дивлячись на те, що до Мережі включено майже 1,5 мільйона гектарів, в тому числі межі

території Носівської територіальної громади входять в мережу Емеральд (Смарагдова мережа) на Публічній кадастровій карті України, планова діяльність, згідно програми не впливатиме на територію та об'єкти природно-заповідного фонду та території Смарагдової мережі.

Вплив на культурну спадщину: охорона, збереження об'єктів культурної спадщини; охорона, збереження елементів нематеріальної культурної спадщини матиме позитивний вплив.

Вплив на населення та інфраструктуру: Програма не передбачає появу нових ризиків на стан здоров'я чи захворюваність населення. Поліпшення санітарно-епідеміологічної та санітарно-епізоотичної ситуації на території Носівської територіальної громади; реконструкція та ремонт об'єктів комунальної інфраструктури, поліпшення системи охорони здоров'я, освіти, фізичної культури, екологічної ситуації позитивно вплине на загальні покращення умов життя і діяльності громадян.

Екологічне управління, моніторинг: Програма не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в сфері екологічної безпеки, натомість передбачено покращення управління відходами та підвищення енергоефективності управління міським господарством.

Кумулятивний вплив: ймовірність того, що реалізація Програми призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, відсутня.

Транскордонний вплив під час реалізації заходів Програми відсутній. Таким чином, реалізація Програми не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля.

Таким чином, реалізація багатьох заходів та завдань Програми може призвести до покращення екологічної ситуації в Носівській територіальній громаді.

Ймовірність того, що реалізація Програми призведе до таких можливих негативних впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть кумулятивний чи синергійний вплив, відсутня.

У разі реалізації запланованих заходів Програми можна очікувати позитивного кумулятивного і синергійного ефектів покращення стану довкілля та здоров'я населення у середньо- і довгостроковій перспективі.

7. ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ ВЖИТИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Реалізація Програми передбачає виконання заходів та проектів, що стосуються розвитку сфери забезпечення Носівської територіальної громади системами інженерної інфраструктури, ремонту вулично-дорожньої мережі, енергозбереження і раціонального використання природних ресурсів, розвитку агропромислового комплексу, виконання яких є невід'ємною складовою при створенні сприятливого в екологічному відношенні життєвого середовища.

Серед головних заходів, що мають безпосередній вплив на санітарно-гігієнічні умови проживання населення та забезпечують пом'якшення негативних наслідків реалізації проекту Програми можна виділити:

- здійснення заходів енергозбереження шляхом покращення рівня енергоефективності багатоповерхових житлових будинків, модернізації житлового фонду з використанням сучасних енергозберігаючих технологій, впровадження системи енергоменеджменту та заходів, направлених на скорочення споживання енергоресурсів в установах бюджетної сфери, збільшення обсягів виробництва та споживання альтернативних та місцевих видів палива;

- подальший розвиток вулично-дорожньої мережі: ремонт існуючих вулиць, доріг та тротуарів;

- ландшафтний благоустрій;

- розвиток систем водопостачання з метою забезпечення необхідною кількістю води та якістю, що відповідає санітарним нормам, а саме: реконструкція водопровідних насосних станцій із заміною обладнання та ремонт і заміна розподільчих мереж водопостачання;

- ремонт каналізаційних мереж;

- розвиток інфраструктури управління відходами;

- впровадження системи роздільного збору ТПВ;

- заходи з озеленення, збереження ландшафтного та біотичного різноманіття.

Під час виконання запланованих Програмою заходів можливе виникнення деяких негативних наслідків у вигляді короточасного впливу. Поява таких наслідків переважно пов'язана зі здійсненням робіт з реконструкції та будівництва.

З метою забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання природних ресурсів при будівництві, реконструкції та ремонті об'єктів, передбачених Програмою, доцільно максимально використовувати сучасні високоефективні екоенергозберігаючі технології та матеріали, зокрема огорожуючі конструкції з мінімальним коефіцієнтом теплопровідності, інженерне обладнання з високим коефіцієнтом корисної дії тощо.

Дотримання нормативного стану навколишнього середовища при забезпечується виконанням відповідних заходів, які передбачається вжити для зменшення негативних наслідків виконання Програми.

1. Захисні заходи, спрямовані на зменшення негативного впливу на довкілля стосуються:

- заходів для зменшення шуму (заборона робіт у районах житлової забудови в нічний час та дотримання);
- дотримання вимог «сезону тиші»;
- заходів з охорони ґрунтів;
- зменшення впливу на флору і фауну;
- нагляд за відходами (регулярне транспортування будівельних матеріалів у міру просування будівництва, наявність на ділянці провадження робіт пересувних контейнерів для відходів металу, промасленого ганчір'я, нафтопродуктів тощо, обов'язковий вивіз і наступна утилізація будівельного сміття, що надходить з будівельного майданчика).

Підрядник будівельно-монтажних робіт зобов'язаний:

- додержуватись раціональних маршрутів перевезення робітників, комплектуючих і будівельних матеріалів;
- допускати до експлуатації тільки справну автотракторну техніку з двигунами, що за вмістом у відпрацьованих газах СО, NO_x (карбюраторні) або за димністю відпрацьованих газів (дизельні) відповідають діючим в Україні екологічним нормам;
- звести до мінімуму порожні пробіги автотранспорту та холосту роботу двигунів;
- суворо дотримуватись чинних норм і правил зі збереження флори та фауни в районі будівництва (забороняється миття будівельних машин і механізмів у водоймах, злив ПММ поза спеціально відведеними для цього місцями).

Після закінчення будівельно-монтажних робіт виконується зачистка випадкових забруднень, прибирання будівельного сміття та його перевезення у відведені для цього місця.

2. Ресурсозберігаючі заходи спрямовані на раціональне використання земельних та водних ресурсів, зокрема норми відводу земель.

3. Охоронні заходи. До охоронних заходів відноситься проведення моніторингових спостережень за підтриманням нормативного стану довкілля (дотримання гранично допустимих рівнів екологічного навантаження на природне та техногенне середовище) на території зони впливу об'єкту. Моніторинг стану довкілля в районі впливу об'єкту є інструментом, що підтримує керування екологічною безпекою, і може розглядатися, як одна з інформаційних складових, що забезпечують загальне керування експлуатації об'єкту. Він дозволяє провести аналіз відповідності стану об'єкту та навколишнього середовища екологічним вимогам для вироблення рішень із забезпечення екологічного благополуччя; знизити рівень невизначеності, який обумовлений неточністю методів розрахункових прогнозних оцінок; вирішити спірні питання, пов'язані з впливом об'єкту на екологічні умови;

поповнити бази даних щодо стану навколишнього середовища в районі розташування об'єкту будівництва.

На підставі моніторингу, у випадку можливої загрози довкіллю, спричиненої технічним станом об'єкту і його елементами, сповіщаються адміністративні, контролюючі органи і населення, а також здійснюються заходи з їх усунення або попередження.

4. Компенсаційні заходи. Компенсаційні заходи полягають у відшкодуванні втрат, спричинених самим процесом реалізації заходів Програми. Відшкодування, плата за користування та за будь-які відхилення від дозволених норм здійснюється згідно з вимогами діючого законодавства. Такі розрахунки проводяться на основі спеціально затверджених методик згідно зі встановленими тарифами.

На всіх етапах реалізації Програми, у тому числі для зменшення або запобігання впливу на території та об'єкти природно-заповідного фонду, заплановані рішення будуть здійснюватися у відповідності до норм і правил охорони навколишнього середовища і вимог екологічної безпеки (згідно з вимогами Водного кодексу України, Законів України «Про охорону земель», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про природно-заповідний фонд України»).

8. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ВИПРАВДАНИХ АЛЬТЕРНАТИВ, ЩО РОЗГЛЯДАЛИСЯ, ОПИС СПОСОБУ, В ЯКИЙ ЗДІЙСНЮВАЛАСЯ СЕО, У ТОМУ ЧИСЛІ БУДЬ-ЯКІ УСКЛАДНЕННЯ

Проект Програми Носівської територіальної громади є плановим документом.

Програма спрямована на дотримання екологічних стандартів. Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Програми вказує на те, що реалізація Програми позитивно вплине на стан атмосферного повітря, водних об'єктів, ситуацію з відходами, земельні ресурси, біорізноманіття, рекреаційні зони та культурну спадщину.

У процесі здійснення СЕО було розглянуто наступні альтернативи:

- альтернатива 1 «Нульовий сценарій»;
- альтернатива 2 «Прийняття Програми».

Альтернатива 1 «Нульовий сценарій» – опис, прогнозування та оцінка ситуації у випадку незатвердження Програми.

Заходи з покращення довкілля будуть здійснюватися без чітко визначеного плану, яким передбачено цілі та завдання з охорони довкілля. Це призведе до збереження тенденцій, що сформувалися у Носівській територіальній громаді стосовно стану довкілля та здоров'я населення.

Такий подальший розвиток не відповідає пріоритетам Альтернатива 2 «Прийняття Програми» – опис, прогнозування та оцінка ситуації у випадку затвердження Програми.

Заходи з покращення довкілля будуть здійснюватися відповідно до стратегічних цілей та завдань. Це призведе до зміни тенденцій, що сформувалися у регіоні стосовно стану довкілля та здоров'я населення. Такий сценарій відповідає пріоритетам державної екологічної політики.

Таблиця 8.1. Оцінка ймовірного негативного впливу на довкілля та стан здоров'я населення відповідно до контрольного переліку за альтернативними варіантами

Чи може реалізація спричинити	Негативний вплив	
	Нульовий сценарій	Прийняття Програми
Повітря		
Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?	+/-	+/-
Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?	+	+
Погіршення якості атмосферного повітря?	+	-
Появу джерел неприємних запахів?	+/-	-
Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?	-	-
Водні ресурси		
Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?	+/-	+/-
Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема, таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?	+	+/-
Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?	-	-

Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню?	-	-
Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?	+	-
Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?	+	+/-
Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?	+/-	+/-
Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?	+	-
Зміни напрямку або швидкості потоків підземних вод?	-	-
Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?	+/-	-
Забруднення підземних водоносних горизонтів?	+/-	-
Відходи		
Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?	+/-	-
Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?	+/-	-
Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?	+/-	+/-
Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?	+/-	-
Утворення або накопичення радіоактивних відходів?	+/-	-
Земельні ресурси		
Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?	+	+/-
Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?	+/-	-
Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?	+/-	-
Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури?	-	-
Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?	+	-
Населення та інфраструктура		
Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?	+	+
Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?	-	-
Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?	+	-
Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?	+/-	+/-
Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?	+	+/-
Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?	+	-
Екологічне управління та моніторинг		
Погіршення екологічного моніторингу?	+	-
Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?	+	-
Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?	+/-	+/-
Інше		
Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?	+	+/-
Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?	+/-	-
Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?	+/-	-
Суттєве порушення якості природного середовища?	+/-	-
Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?	+	-
Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямий або опосередкований вплив на добробут людей?	+	+/-

Стратегічна екологічна оцінка Програми здійснювалася в спосіб, що

передбачав такий алгоритм дій: визначення ключових екологічних проблем, що стосуються сталого розвитку Носівської територіальної громади; проведення оцінки стану довкілля й виявлення трендів, характерних для окремих компонент навколишнього середовища та стану здоров'я населення громади; аналіз відповідності цілей Програми стратегічним цілям державної екологічної політики; розробка заходів з пом'якшення ймовірних негативних впливів реалізації Програми; формулювання пропозицій щодо моніторингу; підготовка звіту про СЕО Програми.

На основі проведеного аналізу вищезазначених альтернатив, робоча група встановила, що найсприятливішим із двох варіантів: Альтернатива 1 «Нульовий сценарій» та Альтернатива 2 «Прийняття Програми», є варіант Альтернатива 2 «Прийняття Програми», тобто затвердження запропонованої Програми.

У ході виконання СЕО Робоча група зіткнулася з рядом проблем, які суттєво ускладнюють більш повне і глибоке здійснення СЕО для Програми, зокрема – обмеженість статистичної інформації для аналізу. Державна служба статистики України не збирає, не структурує і не аналізує достатньо глибоко і повно статистичну інформацію у розрізі основних компонентів сфери охорони довкілля, природокористування та охорони здоров'я на регіональному та місцевому рівнях. Значна частина інформації збирається методом вибірових обстежень, що знижують її точність.

9. ЗАХОДИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

СЕО не завершується прийняттям рішення про затвердження Програми.

Значущі наслідки для довкілля, умов життєдіяльності населення буде здійснюватися за допомогою моніторингу наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, з метою виявлення непередбачених несприятливих наслідків і вжиття заходів щодо їх усунення.

Результати моніторингу мають бути доступними для органів влади та громадськості. Результати моніторингу мають бути доведені до відома природоохоронних органів і органів охорони здоров'я, а також громадськості.

Моніторинг може бути використаний для:

- порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дозволяє отримати інформацію про стан довкілля, умов життєдіяльності населення та стан його здоров'я у ході реалізації Програми;

- отримання інформації, яка може бути використана для поліпшення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО);

- перевірки дотримання екологічних вимог, встановлених відповідними органами влади;

- перевірки того, що Програма виконується відповідно до затвердженого документу, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків.

Моніторинг даних впливів можливо здійснювати за показниками, які вказані нижче.

Моніторинг фактичного впливу на довкілля, умови життєдіяльності населення та стан його здоров'я здійснюється Носівською міською радою або її структурними підрозділами, яка визначає періодичність моніторингу, перелік індикаторів, забезпечує доступ до вихідних даних та результатів моніторингу. Із заздалегідь визначеною та доведеною до відома громадськості періодичністю відповідно до встановлених строків оприлюднює результати проведених моніторингів.

Для проведення моніторингу можуть бути використані як існуючі засоби та методи, так і спеціально удосконалені та удосконалені для цілей СЕО інструменти.

Носівська міська рада може залучати до моніторингу представників органів місцевого самоврядування, науковців, громадськість і бізнес.

Кількість індикаторів може бути розширено шляхом включення до моніторингу додаткових показників відповідно до запитів або умов реалізації Програми.

Табл 9.1 Індикатори для моніторингу виконання Програми

Показники	Одиниця виміру	Періодичність вимірів
Кількість об'єктів природно-заповідного фонду	од.	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Площа земель природно-заповідного фонду	тис.га	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Питома вага фактичної площі природно-заповідного фонду до площі адміністративно-територіальної одиниці	%	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Площа національних природних парків	тис.га	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Кількість місць видалення відходів	од.	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
у т.ч. паспортизованих	од.	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Площа рекультивованих земель та земель, на яких проводяться заходи з консервації	га	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Площа територій національної екологічної мережі (Смарагдова мережа – річка Носівочка, Остер, Новий Потік)	одиниць/%	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Лісистість території	тис.га	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Частка домогосподарств, забезпечених централізованим водопостачанням, у загальній кількості домогосподарств об'єднаної територіальної громади	%	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Частка домогосподарств, забезпечених централізованим водовідведенням, у загальній кількості домогосподарств об'єднаної територіальної громади	%	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Частка домогосподарств, забезпечених централізованим газопостачанням, у їх загальній кількості	%	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Площа відновлених земель та екосистем (дані щодо сільськогосподарських угідь) до загальної площі	га.	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Площа територій національної екологічної мережі (Смарагдова мережа – річка Носівочка, Остер, Новий Потік)	га	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Використання коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища	тис.грн.	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Обладнання багатоквартирних будинків приладами обліку та регуляторами температури (по частці забезпечення послуг):	%	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
холодної води	%	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
гарячої води	%	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом

Показники	Одиниця виміру	Періодичність вимірів
		періодом
теплової енергії	%	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Рівень впровадження енергозберігаючих джерел світла у зовнішньому освітленні населених пунктів, відсотків до загальної кількості світлоточок (в рамках механізмів підтримки заходів з енергоефективності)	%	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Протяжність теплових мереж	км.	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Протяжність водопровідних мереж	км.	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Протяжність каналізаційних мереж	км.	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Частка обсягу теплової енергії, виробленої в регіоні з альтернативних видів палива або відновлюваних джерел енергії, відсотків до загального обсягу виробленої теплової енергії в регіоні	%	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Частка сумарної потужності котелень на альтернативних видах палива в регіоні до загальної потужності котелень регіону	%	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Частка населених пунктів, у яких впроваджено роздільне збирання твердих побутових відходів, у загальній кількості населених пунктів регіону	%	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Кількість місць видалення відходів, у т.ч паспортизованих	од.	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом
Лісистість території	га	Щоквартально, до 15 числа місяця наступного за звітним періодом

Залежно від рівня та цільового значення кількісного та якісного показника (низький, середній, високий), рішення приймається Носівською міською радою або її відповідними підрозділами, про запобігання, зменшення або пом'якшення негативних наслідків по кожному напрямку або в цілому.

До основних суб'єктів моніторингу, до яких необхідно звертатися виконавцям Програми, згідно розподілу функцій відносяться: Головне управління Держпродспоживслужби в Чернігівській області; Головне управління статистики у Чернігівській області; Департамент житлово-комунального господарства та паливно-енергетичного комплексу Чернігівської обласної державної адміністрації; Департамент екології та природних ресурсів Чернігівської обласної державної адміністрації; Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи Чернігівської обласної державної адміністрації; Деснянське басейнове управління водних ресурсів; Державна екологічна інспекція у Чернігівській області; Управління Державного агентства рибного господарства у Чернігівській області; Управління ДСНС України у Чернігівській області; Чернігівський обласний

центр з гідрометеорології; Чернігівська філія державної установи «Інститут охорони ґрунтів України»; Чернігівське обласне управління лісового та мисливського господарства.

Методи визначення кожного із показників, засоби і способи виявлення наявності або відсутності наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення а також періодичність вимірів, визначаються відповідними виконавцями, згідно напрямів діяльності.

Носівська територіальна громада може залучати до моніторингу представників органів місцевого самоврядування, науковців, громадськість і бізнес.

Результати моніторингу Носівською міською радою буде оприлюднюватися на офіційному веб-порталі один раз на рік протягом строку дії даної Програми та через рік після закінчення такого строку.

У разі коли під час здійснення моніторингу буде виявлено не передбачені звітом про стратегічну екологічну оцінку негативні наслідки виконання даної Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, Носівською міською радою будуть вжиті заходи для їх усунення, а також подано пропозиції щодо внесення змін до такого документа з метою усунення негативних наслідків.

10. ОПИС ЙМОВІРНИХ ТРАНСКОРДОННИХ НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ (ЗА НАЯВНОСТІ)

Оскільки наслідки планованої діяльності, передбаченої Програмою, не поширюватимуться на території за межами України та не матимуть впливу на довкілля суміжних країн, ймовірні транскордонні наслідки для довкілля, у тому числі, для здоров'я населення внаслідок реалізації Програми є відсутніми.

11. РЕЗЮМЕ НЕТЕХНІЧНОГО ХАРАКТЕРУ

1. За підсумками СЕО підготовлено «Звіт про стратегічну екологічну оцінку Програми», щодо якого організовано інформування та обговорення громадськості регіону.

2. Програма загалом враховує концепцію сталого розвитку Носівської територіальної громади, розроблена у відповідності до конституційного принципу пріоритету інтересів людини у регіональній політиці та зорієнтований на поліпшення стану довкілля, умов життєдіяльності населення і його здоров'я.

3. Основною метою Програми є реалізація державної політики України в галузі охорони довкілля; забезпечення екологічної безпеки, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища; збереження біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі; забезпечення екологічно збалансованого природокористування; підвищення рівня суспільної екологічної свідомості та досягнення гармонії взаємодії суспільства і природи.

4. Аналіз трендів стану довкілля в області виявив тенденції зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря; скорочення забору свіжої води та зменшення скидів зворотних вод на фоні підвищення рівня їх концентрації; зменшення обсягів утворення відходів на фоні нарощення обсягів їх накопичення. Для Носівської територіальної громади, як і області в цілому характерні зростання рівня захворюваності та найвищі в Україні показники смертності.

5. Заходи та інвестиційні проекти в рамках Програми, за умов їх належного виконання, не несуть негативних наслідків для довкілля та здоров'я населення, а також враховують можливості та переваги, які продукуються в результаті покращення екологічної ситуації у формі кумулятивних, мультиплікативних та синергічних ефектів в межах регіональної господарської системи.

6. Напрями і заходи Програми добре узгоджуються зі стратегічними цілями державної екологічної політики та сприяють поліпшенню умов життєдіяльності та здоров'я населення Носівської територіальної громади в цілому.

7. Реалізація Програми з великою долею ймовірності не повинна призвести до появи нових негативних впливів на довкілля, у тому числі на здоров'я населення.

8. У Звіті СЕО Програми на виконання обґрунтованих рекомендацій запропоновано впровадити інструменти ефективного і багатостороннього моніторингу впливів на довкілля, у тому числі на здоров'я населення. Запропоновано систему індикаторів проведення моніторингу відповідно до ключових екологічних викликів та потенційних ризиків реалізації Програми.

З огляду на зазначене, можна стверджувати, що в цілому розроблення

Програми було проведено з урахуванням ймовірних впливів на довкілля та стан здоров'я населення та прагненням нівелювати негативні наслідки. Реалізація Програми сприятиме зменшенню антропогенного навантаження на довкілля, поліпшенню здоров'я населення та умов його життєдіяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20.03.2018 р., № 2354-VIII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19>
2. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 20.05 2017 р., № 2059-VIII – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>
3. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – № 41. – ст.546. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
4. Про затвердження Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296. – Режим доступу: https://menr.gov.ua/files/docs/nakazy/2018/nakaz_296.pdf
5. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
6. Закон України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» (Проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html
7. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки // Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
8. Стратегія сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cg.gov.ua/index.php?id=28101&tp=1>
9. Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції ЄС про оцінку впливу на довкілля в транскордонному контексті, 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b99#Text
10. Екологічні паспорти Чернігівської області за 2012-2019 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eco.cg.gov.ua/index.php?id=15800&tp=1&pg=>
11. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Чернігівській області у 2019 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eco.cg.gov.ua>
12. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
13. Офіційний сайт Головного управління статистики у Чернігівській області [Офіційний сайт]. – Режим доступу: <http://www.chernigivstat.gov.ua/books/silgosp.php>